Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ оқшоми

Ўзбекистон Компартияси Тошкент шаҳар комитети ва халқ депутатлари шаҳар Советининг органи

Газета 1966 йил 1 июлдан чиқа бошлаган. № 132 (6. 831) 1989 йил 9 июнь, жума Баҳоси 3 тийин

ТОНГГИ ГАЗЕТАЛАРДА

◎ СССР халқ депутатлари съездида сўзга чиққан ўртоқларнинг нутқлари ҳамда СССР Министрлар Советининг Раиси этиб тасдиқланган Николай Иванович Рижковнинг таржимаи ҳоли берилган.

◎ «Танқид ва нафсоният» — «Правда» газетасининг бешинчи саҳифасидаги долзарб мавзудаги мақола ана шундай номланади.

◎ Челябинск—Уфа темир йўл участкасида рўй берган фожиали фалокат муносабати билан олинган таъзиялар, мамлакатимиз ҳаётига доир янгиликлар, чет эллардан олинган телеграммалар берилган.

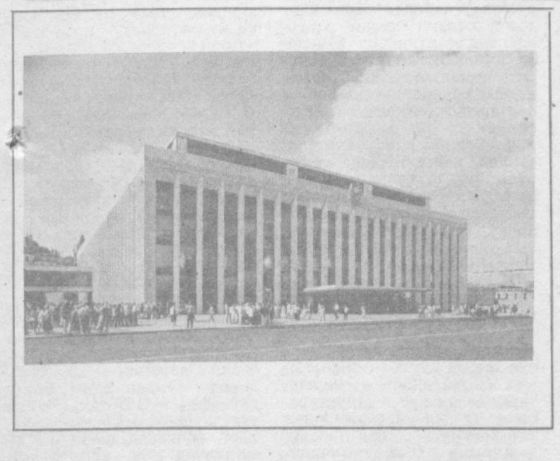

СССР халқ депутатлари съездининг иши тўғрисида

ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

1989 йил 8 июнда Москвада, Кремлнинг Съездлар саройида СССР халқ депутатларининг съезди ўз ишини давом эттирди.

Эрталабки мажлисда А.—М. К. Бразаускас раислик қилди.

Депутатлар СССР Олий Совети Раиси М. С. Горбачевнинг «СССР ички ва ташқи сиёсатининг асосий йўналишлари тўғрисида»ги ва СССР Министрлар Совети Раиси Н. И. Рижковнинг «СССР ҳукуматининг келгуси фаолияти программаси тўғрисида»ги докладларини муҳокама қилдилар.

Кечки мажлис М. С. Горбачев раислигида ўтди.

Съезд Н. И. Рижковни СССР Министрлар Советининг Раиси этиб тасдиқлади.

Съезд Г. В. Колбинни СССР халқ контроли комитетининг раиси, Е. А. Смоленцевни СССР Олий судининг раиси, Ю. Г. Матвеевни СССР Бош давлат арбитри, А. Я. Сухаревни СССР Бош прокурори этиб тасдиқлади.

ХАЛҚ МАНФААТЛАРИ ЙЎЛИДА ХИЗМАТ ҚИЛАЙЛИК

«СССР ҳукуматининг келгуси фаолияти программаси тўғрисида»

Н. И. РИЖКОВ доклади

Ҳурматли депутат ўртоқлар!

Шу залда бўлаётган воқеалар, совет кишилари диққат-эътибор билан кузатиб турган воқеалар ҳақиқатан ҳам жамиятимиз тараққиётида сифат жиҳатидан янги босқич бошланганини — жаҳондаги энг кўп миллатли давлатлардан бирида чинакам халқ ҳокимиятига ўтиш бошланганини билдиради.

Мен ҳозирги пайтнинг ўзига хос жиҳатларини ва аҳамиятини ана шундай тушуниб, ҳукумат бошлиғи лавозимига номзодимнинг кўрсатилишини ғоят зўр масъулият ва чуқур миннатдорчилик туйғулари билан кутиб олдим.

Съездда авж олган ўткир баҳс муносабати билан, шубҳасиз, СССР Министрлар Совети келгуси фаолиятининг асосий йўналишларини баён қилиб бериш билан бир вақтда мамлакатнинг социал-иқтисодий ривожланишини таҳлил қилиб бериш ҳам зарур. Бу эса депутатларга ҳукуматнинг ишини чуқур англаб етиш, экономикамиз олдида пайдо бўлган мураккаб муаммоларни ҳал этиш юзасидан кўрилган тадбирларга ҳар томонлама баҳо бериш, СССР Министрлар Совети янги составининг платформасини тасаввур қилиш имконини беради.

Ана шунга асосланиб, менимча, гапни мамлакатдаги иқтисодий вазиятни таҳлил қилишдан бошлаш ўринли бўлур эди. Бу вазият бир хил эмас, бинобарин унга турлича баҳо бериш мумкин. Съездда бу хусусда бошланган принципиал гапларда ҳам ана шундай баҳолар айтилди.

Истеъмол бозори мураккаб аҳволга тушиб қолди, молия ва пул муомаласи ғоят бузилган. Қишлоқ хўжалиги ва капитал қурилиши турғунликдан жуда секин чиқмоқда. Фан-техника тараққиётини жадаллаштиришда жиддий бурилиш бўлгани йўқ. Бу бир хил нуқтаи назар бўлиб, уни ҳам ҳақли дейиш керак.

Яна бир нуқтаи назар бўлиши мумкин, мен уни анъанавий ёндашув деб атаган бўлур эдим. Миллий даромад ва ишлаб чиқаришни ўстириш суръатлари кўпаймоқда, бунинг устига анчагина миқдорда кўпаймоқда. Саноат маҳсулотининг бутун ўсиши меҳнат унумдорлигини ошириш ҳисобига бўлди, экономика тараққиётининг бутун тарихида ҳеч қачон бундай бўлмаган эди. Фойда мислсиз суръатлар билан кўпаймоқда. Иш ҳақи ва ижтимоий истеъмол фондлари кўпайиб бормоқда. Уй-жой қурилиши, мактаблар, касалхоналар, болалар боғчалари барпо этишни жадаллаштиришда бурилиш бўлди. Бу — реалликдир, бундай баҳони ҳам ҳақли дейиш мумкин.

Ниҳоят, учинчи ёндашув. Ана шу жараёнларнинг қарама-қаршилиги, уларнинг зиддияти ва ғайриоддийлиги биз онгли равишда амалга ошира бошлаган чуқур ўзгаришлардан, жамиятнинг янги сифатга ўтишида муқаррар бўлган жуда катта қийинчиликлардан келиб чиқади.

Шундай қилиб, вазиятга турлича баҳо бериш мумкин. Аммо, ана шу баҳоларнинг мажмуасигина ишларнинг ҳақиқий аҳволи тўғрисида реал тасаввур беради, қийинчиликларимиз сабабларини тушуниб етишга, олға томон ҳаракат қилишнинг тўғри йўлини ишлаб чиқишга ва шу асосда яқин бир-икки йилдаги кечиктириб бўлмайдиган вазифаларни ҳам, янги ҳукуматнинг бутун программасини ҳам белгилаб олишга имкон беради.

Одамлар: мамлакат иқтисодий танглиқдан нима учун жуда секин чиқмоқда? — деб сўрашга ҳақлидирлар. Ана шу ва бошқа кўп саволларга жавоблар биз истасак ҳам, истамасак ҳам объектив равишда ўтмишимизда ҳам, ҳозирги пайтимизда ҳам бор.

СССР Олий Советининг Раиси М. С. Горбачев доклади юзасидан музокаралар чоғида биз 1985 йил апрелида олган мерос тўғрисидаги масала ҳам эътибордан четда қолмаган. Биз жуда кўп ўн йилликлар давомида экономикада тўпланиб қолган улкан муаммолар ва қийинчиликлар муз тоғини ҳатто қайта қуриш ғоят фаол давом этган 4 йил ичида ҳам эритиб юбориш мумкин эмаслигини мутлақо аниқ-равшан тасаввур этмоғимиз керак. Шу боисдан халқ депутатларининг эътиборини яна бир марта қайта қуриш нимадан бошланганлигини пухта ўйлаб кўришга қаратмоқчиман.

Съезд олдида биз тўла масъулият билан тан олишимиз керакки, мамлакатни кризис тубига судраган юк илгари СССР ҳукумати тасаввур қилганидан ҳам анча оғирроқ бўлиб чиқди.

80-йилларнинг ўртасига келганда экономика ўзининг экстенсив ривожланиши оқибатида бир вақтнинг ўзида мамлакат олдида турган учта асосий вазифани баравар бажаришни таъминлай олмас эди:

Халқ фаровонлигини ошириш ва етилган социал муаммоларни ҳал қилиш;

Халқ хўжалигини ҳозирги давр вазифаларини ҳам, келгусидаги вазифаларни ҳам ҳал этишга имкон берадиган қилиб, самарали ривожлантириш;

Давлатнинг юксак даражадаги мудофаа қобилиятини таъминлаш.

Аввало экономикани ривожлантириш тўғрисида. Барча хўжалик системалари эскилигининг енгиб ўтиб бўлмайдиган тўсиғи, интенсивлашга, фан-техника тараққиётига мойил эмаслик экономикани ривожлантиришга тўсқинлик қилиб келди. Халқ хўжалигининг ҳамма соҳаларида сарф-харажат механизми устун бўлди. Машинасозликнинг қолоқлиги, экономиканинг хом ашё йўналиши, истеъмол секторининг ривожланмаганлиги ижтимоий ишлаб чиқариш структурасини йўл қўйиб бўлмайдиган даражада бузиб юборди, уни социал муаммоларни ҳал қилишдан четга буриб юборди. Бунга агросаноат комплекси самарадорлиги пастлигини, мамлакат чет элдан озиқ-овқат маҳсулотлари харид қилишга тобора қарам бўлиб қолаётганлигини ҳам қўшиш керак.

Мудофаа вазифаларини бажариш иқтисодий вазиятни кўп даражада чигаллаштирди. СССР билан АҚШнинг ҳарбий потенциаллари мувозанатини таъминлаш зарурати жуда катта куч-ғайрат сарфлашни, энг яхши мутахассисларни, энг янги технологиялар ва машина-ускуналарни, камчил ресурсларни ана шу соҳага тўплашни талаб қилди.

Шундай қилиб, миллий даромаднинг анчагина қисмини сарф-харажатли экономика ва мудофаа комплекси ўмариб кетди. Одамларнинг эҳтиёжларини қондириш билан боғлиқ асосий вазифаларни ҳал қилишга ресурслар мунтазам етишмай қолаверди. Пировард натижада ўтган беш йилликнинг ўрталарига келганда социал-маданий соҳа тўла турғунликка тушган бир пайтда аҳоли турмуш даражасини ошириш амалда тўхтаб қолди. Молиявий камомад мунтасил кўпайиб борди. Аммо, бу вазият яшириб келинди — халққа ҳар йили бюджет даромадлари харажатлардан кўп деб кўрсатилди.

Ана шундай мураккаб вазиятда энг аввало кризисга оғишни тўхтатиш ёки ҳеч бўлмаса секинлаштириш имкониятини топиш лозим эди. Мамлакат аслида боши берк кўчага кириб қолган эди. Танлаш имконияти йўқ эди. Қайта қуриш объектив жиҳатдан етилган эди.

1. Ишлаб чиқариш муносабатларини қайта қуриш — ҳукумат фаолиятининг энг муҳим йўналиши. Бундай аҳволдан чиқишнинг бирдан-бир йўли туб иқтисодий ислоҳот эканлигини ҳаёт кўрсатди.

Туб иқтисодий ислоҳот совет жамиятини бутун қайта қуришда ҳақли равишда марказий ўринни эгаллади. Уни амалга ошириш программасини ишлаб чиқишни биз қуруқ жойдан бошлаганимиз йўқ. Ғоялар мисқоллаб йиғилди, назарий асослар қидирилди, чет эл тажрибаси пухта ўрганилди, экспериментлар ўтказилди. Шуни айтиш керакки, ана шу даврнинг бошида ихтилофлар кўп эди. Аммо 1987 йилга келиб, биз ишнинг ана шу босқичини туғаллай олдик ва хўжалик юритишнинг янги механизмини яратишга кенг фронт бўйлаб ўтдик.

Дастлабки қадамлар жуда қийин бўлди. Догматизм, шахсга сиғиниш даврининг асоратлари, волюнтаризм, турғунлик асоратлари ҳаракат қилишимизга жуда тўсқинлик қилди. Амалга ошириладиган ишларнинг чуқур назарий ишланмалари етишмасди. Кўп жиҳатдан биз синаб кўриш ва хатолар қилиш йўлидан бордик, ўргандик ва тағин ҳам теран қарорлар қабул қилишга тайёрландик.

Давлат корхонаси тўғрисидаги қонунни — принципиал жиҳатдан янги ҳуқуқий хўжалик ҳужжатини ишлаб чиқиш ана шулардан бири эди. Бу ҳужжат хўжалик юритиш ҳозирги системасининг ўзаги, ана шу системани барпо этишнинг пойдевори бўлди.

Ана шу система бир текис қарор топаётгани йўқ, албатта, ҳозир ҳам иқтисодий ислоҳот текис йўлдан бормаяпти. Унинг айрим элементлари қовушмаяпти. Биз буни биламиз, иш практикаси ҳам уларни кўрсатиб турибди. Баъзан эса натижалари ёқимсиз бўляпти. Аммо, умуман, корхона тўғрисидаги қонунни изчиллик билан қўлланиш бутун хўжалик вазиятини ўзгартириш учун зарур шароитни вужудга келтиради, меҳнат коллективларини самарали ишлашга ундайди.

Равшанки, экономикани соғломлаштиришга қатъият билан, бир босқич кетидан иккинчисини эгаллаш йўли билан эришиш лозим. Ишлаб чиқариш муносабатларини қайта қуриш мантиқи мамлакатда кооператив ҳаракатни қайта тиклаш зарурлигига олиб келди. Ана шу маънода, масалан, СССР кооперацияси тўғрисидаги қонун ҳақида янгиланиш йўлидаги навбатдаги босқич сифатида дадил гапириш мумкин. Бу экономикани янада демократиялаш сари жиддий силжиш бўлди. Кооперация ҳозир оғир ўсиш касаллигини бошидан кечирмоқда. Кооператив ҳаракатнинг келажаги кўп жиҳатдан унда соғлом асосларнинг қандай ривожланишига, жамиятда унинг обрўси қандай бўлишига боғлиқ.

Яна бир йилдан сўнг ижара тўғрисидаги фармон қабул қилинди. Бу эса биз мулк ва хўжалик юритишнинг хилма-хил формалари аҳамиятини янгича тушуниш томон изчил, қадамбақадам ҳаракат қилаётганимизни билдиради. Яқин вақтларгача бизда қотиб қолган тасаввурларга оид масалаларда олға силжимоқдамиз. Шуниси айниқса муҳимки, фақат назарий жиҳатдан эмас, конкрет амалий ишларда ҳам олға силжимоқдамиз.

Бошқаришни демократиялашга қаратилган изчил йўл, халқ хўжалигидаги ташкилий структураларни қайта қуриш, энг муҳими эса экономикани социал соҳага буриб юбориш бизни ўзини ўзи пул билан таъминлаш ва ўз харажатларини ўзи қоплаш принципларини республика ва маҳаллий бошқарув даражасида оммалаштириш заруратига олиб келди. Бу ғояни рўёбга чиқаришнинг мумкин бўлган вариантлари ишлаб чиқилди. Иттифоқдош республикалар фаолиятини ана шу принциплар асосида қайта қуришнинг умумий қоидалари лойиҳаси матбуотда эълон қилинди.

Ана шу қоидалар муҳокама жараёнида асосан қўллаб-қувватланди. Аммо, ўртоқлар, сизлар бу масалада бир қанча республикаларнинг концепциясини ҳам биласизлар. Съездда бу концепция бир неча бор айтилди.

Очиғини айтишим керак, ана шу республикалар тасаввур қилаётган регионал хўжалик ҳисоби муаммосининг кўп жиҳатлари жозибали бўлиб, уларда соғлом амалийлик элементлари бор. Шу билан бир вақтда уларнинг кўп жиҳатдан иқтисодий биқиқликка олиб борадиган баъзи таклифлари, шунингдек бир қанча бошқа принципиал қоидалари бахсли бўлиб, бизнингча республикаларга фойда келтирмайди.

Ҳозир бутун дунёда қудратли интеграция жараёнлари бормоқда — объектив ҳаётий эҳтиёж ана шундай. Шу сабабли муваффақиятга олиб борадиган чинакам йўлни кучларни жипслаштиришда, ҳар бир республиканинг ўзига хос хусусиятлари ва имкониятларини ҳисобга олиб, меҳнат тақсимотини чуқурлаштиришда, иқтисодий алоқаларни ўзаро манфаатли асосда кенгайтириш ва умумиттифоқ бозорини тезроқ барпо этишда излашимиз керак.

Таклиф этилаётган регионал хўжалик ҳисоби механизмининг айрим элементлари афзалликлари ва камчиликларини таҳлил қилишга алоҳида тўхталишга зарурат бўлмаса керак, чунки, олдинда тегишли қонунни тайёрлаш ва муҳокама қилишга доир катта ишлар турибди. Бу масалада ҳукуматнинг фикри шундайки, мамлакат ҳар қандай регионни социал-иқтисодий ривожлантириш форма ва методлари хилма хил бўлганда ҳам биз сиёсий жиҳатдан СССРнинг федератив қурилишини бузмаслигимиз, иқтисодий жиҳатдан эса халқ хўжалиги комплексининг ўз янги мазмуни билан парчаланиб кетишига йўл қўймаслигимиз керак. Назаримда бу масалаларни фақат биргаликда кўриб чиқиш лозим бўлади.

Шундай қилиш керакки, 1991 йилдан бошлаб барча республикалар ва регионлар ўзини ўзи пул билан таъминлаш шароитига ўтсин, келаси беш йилликка тайёрланаётган барча норматив ҳужжатлар ана шу принципларга мос бўлиши лозим. Аммо бу регионал хўжалик ҳисобининг энг муҳим элементларини 1990 йилда айрим республикаларда пишиқтириш мумкинлигини истисно қилмайди.

Ислоҳотнинг бошқарув ташкилий структурасини такомиллаштириш каби катта бўлимига батафсилроқ тўхталиб ўтишни истардим. Съездда бу масалага ғоят жиддий эътибор берилди. Ҳукумат бу соҳада қандай иш қилди?

Энг аввало, бизнинг куч-ғайратларимиз экономиканинг асосий бўғинида хилма-хил структураларни вужудга келтиришга қаратилди. Масалан, 800 га яқин янги ишлаб чиқариш, илмий-ишлаб чиқариш ҳамда шунга ўхшаш бирлашмалар тузилди. Ҳозир бир неча давлат концернлари, консорциумлари ва идорага бўйсунмайдиган дастлабки корпорациялар ишлаб турибди. Шуни ҳам айтиш керакки, бу соҳада ҳам хатоларга йўл қўйилди. Давлат ишлаб чиқариш бирлашмасининг (ДИБ) ачинарли тажрибаси эсингиздадир. Бошқа нарса режалаштирилган эди, амалда эса идоралар пайдо бўлди. ДИБ тўғрисидаги низомни бекор қилишга тўғри келди. Ҳаётнинг ўзи ўқитмоқда.

Бошланғич бўғиндаги ўзгаришлар бошқарувнинг юқори бўғинларини такомиллаштиришни бошлаб юборишга имкон берди. Бир қанча министрликлар ва идоралар тугатилди, уларнинг бир қисми Умумиттифоқ министрликлари ва идораларига айлантирилди. Умуман, мамлакатда давлат бошқарув аппарати 600 минг кишига камайди.

Ишлаб чиқаришнинг асосий бўғини даражасида хўжалик юритишнинг янги формалари барпо этилиши, бевосита алоқалар ва улгуржи савдо ривожланиши билан, шубҳасиз экономикани бошқариш системаси такомиллашиб боради, тармоқ министрликларининг сони камаяди, уларнинг вазифалари эса жиддий равишда ўзгаради. СССР Конституциясига мувофиқ съезд тасдиқлаган Министрлар Советининг Раиси Олий Советга мазкур масала юзасидан конкрет таклифларни киритади.

Юқорида айтилганларнинг пировардида шуни алоҳида таъкидламоқчиманки, мен бу ерда сўзга чиққан ўртоқларнинг фикрига тўла қўшиламан: туб иқтисодий ислоҳот қийинчилик билан ўтмоқда. Қабул қилинган бир қанча қарорлар хўжалик юритишнинг реал шароити муносабати билан ярим-ёрти характерга эга бўлди. Ислоҳот ҳозир энг қийин ва масъулиятли босқичда турибди, у раҳбарликнинг директив методлари ва иқтисодий методлари бирга амал қилиб турган ўтиш даврининг мураккаб шароитида ҳаётга бардошлик синовидан ўтмоқда. Бу кўп жиҳатдан шунга боғлиқки, биз ислоҳотни изчиллик билан амалга ошириб, унинг асосий принципларини пухталаштириб, айни пайтда мамлакатда иқтисодий барқарорликнинг бузилишига йўл қўймаслигимиз керак.

Шу муносабат билан бошқарувнинг чинакам иқтисодий методларига содиқлигимни аниқ-равшан қилиб таъкидлаб ўтмоқчиман. Туб иқтисодий ислоҳотни амалга ошириш давомида биз хўжалик юритиш социалистик системаси янги моделини шакллантиришга тобора яқинлашаверамиз, деб илгари ҳам айтган эдим.

Ҳозир илмий жамоатчилик орасида, матбуотда ана шундай иқтисодий моделнинг асосий принциплари тўғрисида катта мунозара кетмоқда. Ҳукуматнинг мавқеи экономикамизда социалистик бозор ва рақобатнинг ролини тан олишга асосланади. Лекин ишончим комилки, агар биз бозорни тартибга солиб туришнинг гражданлар манфаатларини бозор стихиясидан ишончли ҳимоя қилишни таъминлайдиган самарали иқтисодий механизмини вужудга келтирсаккина хўжалик юритишнинг янги системасида бозор муваффақиятли ривожлана олади ва инсон манфаатларига хизмат қилади.

Монополизмни бартараф этиш бозорни ривожлантиришнинг энг муҳим шартидир. Бизда монополизм ҳали жуда кучли бўлиб, мавжуд нуқсонларимиз ва ташвишларимиз, айниқса нарх белгилаш соҳасидаги қийинчиликлар кўп жиҳатдан монополизм билан боғлиқ. Ҳозирги вақтда мингдан ортиқ катта ва жуда катта саноат корхоналари истеъмолчига ўз шартларини мажбуран ўтказиб келмоқда. Барча тармоқларда рақобатни ривожлантириш йўли жуда зарурлиги равшан. Бизнингча, бунинг учун монополияларга қарши қонун ишлаб чиқиш керак. Ҳозир СССР Фанлар академияси Экономика институти ҳамда АҚШ ва Канада институти ана шундай қонун лойиҳаси устида ишламоқда. Чамаси лойиҳа шу йилнинг ўзидаёқ СССР Олий Советига тақдим қилинади.

(Давоми 2, 3, 4-бетларда).

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ҚАРОРЛАРИ

СССР Олий судининг Раисини сайлаш тўғрисида

СССР Олий Совети **қарор қилади:**

Ўртоқ Евгений Алексеевич **Смоленцев** СССР Олий судининг раиси этиб сайлансин.

СССР Бош прокурорини тайинлаш тўғрисида

СССР Олий Совети **қарор қилади:**

Ўртоқ Александр Яковлевич **Сухарев** СССР Бош прокурори этиб тайинлансин.

СССР Бош давлат арбитрини тайинлаш тўғрисида

СССР Олий Совети **қарор қилади:**

Ўртоқ Юрий Геннадиевич **Матвеев** СССР Давлат бош арбитри этиб тайинлансин.

СССР Олий Советининг комитетлари тўғрисида

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Олий Совети **қарор қилади:**

1. СССР Олий Советининг қуйидаги комитетлари тузилсин:

Халқаро ишлар комитети;
Мудофаа ва давлат хавфсизлиги масалалари комитети;
Қонун чиқариш, қонунчилик ва ҳуқуқ-тартибот масалалари комитети;
Халқ депутатлари Советларининг иши, бошқариш ва ўз-ўзини бошқаришни ривожлантириш масалалари комитети;
Иқтисодий ислоҳот масалалари комитети;
Аграр масалалар ва озиқ-овқат комитети;
Қурилиш ва архитектура масалалари комитети;
Фан, халқ маорифи, маданият ва тарбия комитети;
Халқ соғлиғини сақлаш комитети;
Хотин-қизлар, оилани, оналик ва болаликни муҳофаза қилиш ишлари комитети;
Ветеранлар ва инвалидлар ишлари комитети;
Ёшлар ишлари комитети;
Экология ва табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш комитети;
Ошкоралик, гражданларнинг ҳуқуқлари, шикоят ва аризалари масалалари комитети.

2. Комитетларнинг фаолиятини белгилаб берадиган янги ҳуқуқий ҳужжат қабул этилгунга қадар СССР Олий Совети Иттифоқ Совети ва Миллатлар Советининг доимий комиссиялари тўғрисидаги Низом амал қилишининг асосий принциплари ва иш тартиби, уларнинг ҳуқуқлари ва вазифалари қисми СССР Олий Советининг комитетларига жорий этилсин.

СССР ОЛИЙ СОВЕТИ МИЛЛАТЛАР СОВЕТИНИНГ ҚАРОРИ

Миллатлар Советининг доимий комиссиялари тўғрисида

Миллатлар Совети **қарор қилади:**

Миллатлар Советида қуйидаги доимий комиссиялар тузилсин:

Миллий сиёсат ва миллатлараро муносабатлар комиссияси;
Иттифоқдош ва автоном республикаларни, автоном областлар ва округларни социал ҳамда иқтисодий ривожлантириш масалалари комиссияси;
Халқ истеъмол моллари, савдо, аҳолига коммунал-маиший хизмат ва бошқа хизматлар кўрсатиш комиссияси;
Маданият, тил, миллий ва интернационал анъаналарни ривожлантириш, тарихий меросни муҳофаза қилиш масалалари комиссияси.

БОШ КОНСУЛХОНА ОЧИЛДИ

8 июнь куни Ўзбекистон пойтахтида Ливия Араб социалистик халқ жамахирияси (ЛАСХЖ)нинг Тошкентдаги бош консулхонасини тантанали вазиятда очиш маросими бўлди. Маросимда партия, совет ходимлари, шаҳар жамоатчилигининг вакиллари иштирок этдилар. Уларни ЛАСХЖнинг Тошкентдаги бош консули Ал-Мабрук ал-Хамуди Ўмрон бошчилигидаги консулхона ходимлари табрикладилар.

Ўзбекистон ССР ташқи ишлар министри С. О. Азимов кириш нутқида бош консулхонанинг очилиши Совет—Ливия дўстона муносабатларини янада мустаҳкамлаш ва ривожлантиришга хизмат қилажагини қайд этиб ўтди. Чет мамлакатлар билан бевосита алоқалар ўрнатиш тажрибасини орттирган Ўзбекистон ҳам бу жараёнга ўз ҳиссасини қўша олади. Бош консулхонанинг фаолияти Ўрта Осиё республикалари ва Қозоғистонни, шунингдек, Озарбайжон ССР ва Грузия ССРни қамраб олади.

Ливия Араб социалистик халқ жамахириясининг СССРдаги халқ бюроси котиби Дау Али Суейдан жавоб нутқи сўзлади. У таъкидладики, ЛАСХЖ халқи ва раҳбарияти Совет Иттифоқи билан дўстлик ҳамда ҳар томонлама ҳамкорликни мустаҳкамлашга катта аҳамият бермоқда, бу эса иккала мамлакатнинг ҳаётий манфаатларига мос бўлиб тушади, планетада тинчликни мустаҳкамлашга кўмаклашади.

Бош консулхона биноси устида ЛАСХЖнинг Давлат байроғи кўтарилди.

ЛАСХЖнинг Тошкентдаги бош консулхонасини очиш маросимида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг секретари М. Ҳ. Холмуҳамедов, Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг Секретари Л. Ш. Беккулбекова, Монголия Халқ Республикасининг Тошкентдаги бош консули Ц. Буянтогтох, Афғонистон Республикасининг Тошкентдаги бош консули Ғ. Ҳ. Ҳамгар, Ҳиндистон Республикасининг Тошкентдаги бош консули Й. Кумар иштирок этдилар.

(ЎзТАГ).

ШАФҚАТСИЗЛИК ВА ТЕЛБАЛИК

ҚЎҚОН. Ўзбекистон ССР Ички ишлар министрлиги матбуот группасининг ходими, милиция майори В. Сафиулов телефон орқали хабар беради.

Ўзбек халқи тарихи ва маданиятининг манбаларидан бири бўлган ана шу шаҳарда 7 июнь куни уйларга ўт кетди. Арақ ва қора дори ичиб, наша чекиб жазавага тушган, қўлига темир таёқ пичоқ, кетмон ва қотилликнинг бошқа қуролларини ушлаб олган 5 минг кишилик оломон ўқотар қуроллар ва милициянинг бошқа қуролларини қўлга киритиш учун шаҳар милиция бўлимига ҳужум қилди. Айни вақтда беш юз — олти юз бошқа безорилар галаси ички ишлар транспорт линияси бўлимини алғов-далғов қилишга уриниб кўрди.

Шаҳар партия комитети, шаҳар ижроия комитети, ҳуқуқ-тартиботни муҳофаза этиш органларининг раҳбарлари қон тўкилишининг олдини олишга уриниб, ҳужум қилаётганларга мурожаат этдилар ва жаҳолатни тўхтатишга, бебошлик билан халқнинг покиза номига доғ туширмасликка даъват қилдилар. Аммо қора дори ва нашадан, экстремистларнинг миллатчилик руҳидаги даъватларидан васвасага тушган оломон ақл-идрок овозига қулоқ солмади.

Ҳужум қилганлар орасида маҳаллий жанжалкашлардан ташқари Тошлоқ, Риштон районларидан келган жиноятчилар бошчилигидаги гуруҳлар ҳам бор эди. Аммо улар қурол-яроғни қўлга киритишга муваффақ бўлмадилар. Бебошликлар оқибатида кеча 6 киши ҳалок бўлди, 90 дан ортиқ одам жароҳатланди, 61 киши касалхонага ётқизилди. Булар орасида милиционерлар ва СССР Ички ишлар министрлиги ички қўшинлар составидаги шахслар бор. 65 та уй, 6 та маъмурий объектга, 20 дан кўпроқ автомашинага ўт қўйилди...

Бу — дастлабки маълумотлардир. Шаҳарда уйлар ёниб турибди. Ҳужум қилганлар тарқатиб юборилди, ашаддий жанжалкашлардан бир қанчаси қўлга олинди, тергов олиб борилмоқда. Шунга қарамай, жиноятчи унсурлар ва экстремистлар гиж-гижлаётган безорилар ҳали у ерда, ҳали бу ерда агрессив гуруҳларга тўпланишмоқда, кескин вазият сақланиб турибди.

Тартибни сақлаш отрядлари, ҳарбий хизматчилар вазминлик ва осойишталик билан иш кўрмоқдалар.

(ЎзТАГ).

ХАЛҚ МАНФААТЛАРИ ЙЎЛИДА ХИЗМАТ ҚИЛАЙЛИК

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Иқтисодий ислоҳотни чуқурлаштиришдек ғоят муҳим соҳада янги ҳукумат вазифаларини умумлаштириб, қуйидагилар бу соҳадаги энг муҳим йўналиш бўлиб қолиши керак, деб ҳисоблайман:

Биринчидан — иттифоқдош республикалар ва маҳаллий Советларнинг иши регионал хўжалик ҳисоби принциплари асосида қайта қурилиши лозим. Фақат иқтисодий аҳамиятгагина эмас, балки катта сиёсий аҳамиятга ҳам эга бўлган бу муаммони мен биринчи ўринга қўяман;

иккинчидан — мулкнинг турли шаклларидан ва янги структура бўлинмаларидан фойдаланиш базасида хўжалик ҳисоби моделларини такомиллаштириш. Қонун чиқарувчи органлар ва ижро этувчи ҳокимият иқтисодий ва ҳуқуқий тартибга солишнинг ана шундай нормаларини ишлаб чиқишлари, бир қанча ҳолларда эса мажбурийлик ва рақобат асосида хўжалик юритишнинг барча шаклларини ривожлантириш учун баравар шароит яратиш мақсадида амалдаги қонунларни қайта кўриб чиқишлари лозим бўлади;

учинчидан — бозор муносабатларига асосланган бошқарувнинг замонавий самарали методларини яратиш. Бозорни ривожлантириш шароитида уни давлат йўли билан тартибга солиш халқ фаровонлигини юксалтириш ҳамда уни социал жиҳатдан ҳимоя қилиш вазифаларини ҳал қилиш мақсадида амалга оширилади;

тўртинчидан — солиқ сиёсатининг давлат, республикалар, маҳаллий Советлар, корхоналар ва аҳоли ўртасидаги адолатли молиявий муносабатни таъминлайдиган янги принципларни ишлаб чиқиш.

Шубҳасиз, иқтисодий ислоҳотни чуқурлаштириш ва такомиллаштириш жараёнларининг ўз диалектикаси, мантиқи ва ривожланиш босқичлари бор. Бизнинг вазифамиз — ана шуларни аниқ ва равшан тасаввур этишдан иборат.

II. Структура ўзгартишлари ва экономикани социал соҳага буриб юборишнинг дастлабки якунлари. Шу билан бирга, ўртоқлар, туб иқтисодий ислоҳот халқ хўжалиги структурасини чуқур қайта қуришга доир катта тадбирларни амалга ошириш билан бир вақтда ўтказилиши кераклиги мутлақо равшан.

Экономиканинг таркиб топган структураси ғоят консерватив ва вазминлигича қолмоқда. Бу ҳақда шунга асосланиб гапириш мумкинки, хом ашё, яъни оралиқ маҳсулот ишлаб чиқарадиган халқ хўжалик комплексларида барча асосий саноат ишлаб чиқариш фондларининг 60 процентдан кўпроғи мужассамлашган. Одамларнинг кундалик эҳтиёжларини таъминлайдиган тармоқда бундай фонд жуда кам: енгил саноатга атиги 4 процент ва озиқ-овқат саноатига —6 процент тўғри келади.

Тарихан таркиб топган ишлаб чиқариш воситалари ишлаб чиқаришни устун даражада ривожлантириш тенденциясини бузиб ташламай туриб, экономикани халқ томонга қаратиб бўлмайди. Халқ хўжалигида туб структура ўзгартишларини амалга оширишнинг моҳияти ана шундадир.

Ана шу муҳим муаммонинг яна бир жиҳатига тўхталмоқчиман. Бизда бир неча ўн йиллар давомида, индустрлаштириш давридан буён мамлакатимизнинг ишлаб чиқариш-техника потенциали дунёдаги энг қудратли ва замонавий потенциал деган тасаввур таркиб топган. Қудратга келганда эса, ҳақиқатан ҳам шундай. Айни шу қудратли потенциал мамлакатимизнинг энг кучли ва нуфузли давлатлардан бирига айланишига имкон берди. Ишлаб чиқариш-техника потенциалининг илғорлиги ва замонавийлигига келганда эса, реал аҳволни таҳлил этиш 1,9 триллион сўмлик асосий ишлаб чиқариш фондларининг 40 проценти эскириб қолганлигини кўрсатди. Шак-шубҳасиз бундай аҳвол экономиканинг самарадорлигига жуда салбий таъсир ўтказади. Бу маҳсулотнинг илғор турларини ўзлаштириш, меҳнат унумдорлиги ва меҳнат шароити, буюмларнинг сифатидан бошлаб мамлакатнинг кўпгина регионларидаги экология ҳолатигача — ҳамма нарсага таъсир қилмоқда.

Асосий фондларни техника билан қайта жиҳозлаш муҳим масалалардан бири бўлади, албатта. Бироқ ўз имкониятларимизга реал баҳо беришимиз керак (чунки, биз ҳозирги вақтда бу вазифани ҳал қилишга кенг жабҳа бўйлаб кириша олмаймиз) — мамлакатимизда бунинг учун объектив зарур шароит йўқ. Вазифа асосий йўналишларни, энг аввало, одамларнинг ҳаёти билан боғлиқ йўналишларни танлаб олишдан иборат. Халқ хўжалигини модернизациялаш ва қайта жиҳозлаш учун шароит яратишга қудратли замонавий машинасозлик зарур бўлади. Ана шунга асосланиб келгусида машинасозликни устун даражада ривожлантириш лозим.

Ўртоқлар!

Бутун халқ хўжалигини социал соҳага қаратиб, структура бурилиши қилиш асосий, айтишим мумкинки, энг қийин вазифа бўлди.

Ўнлаб йиллар давомида жамиятимиз тараққиётига асосан миқдор кўрсаткичларига — қанча кўмир ва маъдан қазиб чиқарилганига, қанча чўян ва пўлат эритилганига, қанча экинзорларимиз борлигига ва шу кабиларга қараб баҳо бериб келдик. Ривожланган бутун дунёда миқдор кўпайиши эмас, балки ана шу миқдорнинг сифати миллат ютуқларининг чинакам мезонига айланган пайтни қўлдан бой бердик. Натижада ғоят қониқарсиз социал кўрсаткичларга етиб келдик.

Бу, аввало, одамларнинг турмуш шароитидир. Бу сўзлар ортида ҳаммага таниш бўлган манзаралар: уй-жойнинг етишмаслиги, транспортдаги тиқилинч, товарларнинг сурункали камчиллиги, одамларга ҳурматсизлик, жамиятда авж олиб бораётган социал кескинлик манзаралари турибди. Турмушда ҳаловатнинг йўқлиги кўп одамларда ночорлик туйғусини уйғотмоқда, кексалар ва инвалидлар, болалар ва аёллар елкасига оғир юк бўлиб тушмоқда.

Бизнинг экономикамиз каби мураккаб система кўламлари жуда катталиги, сустлиги сабабли уни соғломлаштириш жараёни ҳам унча жўн эмаслигини таъкидлашим керак. Аммо турғунлик тенденцияларини бузиб ташлаш муҳим эди. Фақат 1988 йилдагина муайян ижобий структура силжишларига эришилди.

Миллий даромаднинг тақсимланишини олиб кўрайлик. Илгари миллий даромаднинг ишлаб чиқариш қувватларини барпо этишга сарфланадиган қисми муттасил кўпайтирилиб борилар, бинобарин истеъмолга сарфланадиган ресурслар улуши шунга мувофиқ равишда камайиб борар эди. Энди аҳвол ўзгара бошлади. Буни мамлакат давлат бюджети харажатларидан яққол кўрса бўлади. Харажатлар умуман 1989 йилда 1985 йилга нисбатан 26,4 процент кўпайган бўлса, социал-маданий тадбирларга ҳаражатлар деярли 33 процент, шу жумладан, маорифга ҳаражатлар — 34 процент, соғлиқни сақлашга харажатлар — 45 процент кўпайди, уй-жой қурилиши ҳаражатлари пул билан таъминлашнинг барча манбалари ҳисобига 37 процент кўпайди.

Ушбу беш йилликда социал-маданий соҳанинг моддий базасини ривожлантиришнинг қолдиқ принципи бартараф этилди, деб ҳозир ишонч билан айтиш мумкин. Ноишлаб чиқариш соҳалари қурилишига сарфланаётган инвестициянинг ўсиш суръати ишлаб чиқариш капитал маблағлари сарфидан 2 баравардан зиёдроқ ўзиб кетмоқда. Олдинги беш йилликка нисбатан 1986—1990 йилларда ноишлаб чиқариш соҳасидаги қурилишларга қўшимча маблағ қарийб 80 миллиард сўмни ташкил этади. Айтайлик, агар ўнинчи беш йилликда уй-жойларни фойдаланишга топшириш ундан олдинги беш йилликка нисбатан ҳатто 17,5 миллион квадрат метр камайиб кетган, ўн биринчи беш йилликда эса амалда кўпаймаган бўлса, ушбу беш йилликда деярли 100 миллион квадрат метр кўпаяди. Умумтаълим мактаблари қурилишида ҳам шундай манзара вужудга келмоқда. Ўнинчи беш йилликда умумтаълим мактабларини фойдаланишга топшириш деярли 1,3 миллион ўрин камайган бўлса, ўн биринчи беш йилликда 1,5 миллион ўрин камайди, бу йил эса 2,5 миллион ўринли мактаблар ишга туширилиши таъминланади. Олдинги икки беш йилликда касалхоналарни фойдаланишга топшириш 28 минг ўрин камайган бўлса, шу беш йилликда 65 минг ўрин кўпаяди.

Уй-жой программасининг бажарилиши янги ҳукуматнинг, шубҳасиз, доимий эътиборида бўлишини алоҳида таъкидлаш керак. Чунки, олдимизга қўйилган вазифани уддалаш учун салкам 30 миллион квартира қуриш талаб қилинади. Бинобарин келгуси беш йилликдаёқ ҳозирги беш йилликдаги 650 миллион ўрнига 850 миллион квадрат метр уй-жойни фойдаланишга топширишни таъминлаш зарур. 900 миллион квадрат метр уй-жойни фойдаланишга топширсак тағин ҳам яхшироқ бўлади. Бу 18 миллион оиланинг уй-жой шароитини яхшилашга имкон беради.

Ҳозирги беш йилликда экономиканинг социал йўналишини кучайтиришда катта қадам қўйилди. Бироқ ҳеч бўлмаса, жамиятнинг энг ўткир социал муаммоларини ҳал қилиш учун илгари мамлакатимизда ҳеч қачон бундай кўламда ўтказилмаган структура-инвестиция характеридаги катта иқтисодий қайта қуришни амалга ошириш зарур. Бу қийин, ҳатто жуда оғир жараён бўлади, лекин шундай қилиш керак.

III. Социал сиёсат — ҳукумат келгуси фаолиятининг ўзагидир. Шубҳасиз, янги тузилган СССР Министрлар Совети ўз ишини ҳар бир киши ва умуман бутун жамият учун ғоят муҳим бўлган мақсадга эришишга — озиқ-овқат маҳсулотлари, товарлар ва хизматга, уй-жой, соғлиқни сақлаш, маорифга эҳтиёжларни қондиришга, халқнинг маънавий ўсиши имкониятларини таъминлашга, табиий муҳитни сақлаб қолишга бўйсундиради.

Шу беш йилликдаёқ ноозиқ-овқат моллари ишлаб чиқариш масалалари ҳукуматнинг диққат марказида бўлди. Уч йил ичида бундай моллар ишлаб чиқариш 32 миллиард сўмлик (18 процент) кўпайди, бу эса, амалда бутун ўтган беш йилликдаги ўсишга тенгдир.

Шунга қарамай, бу аҳволни нормаллаштириш учун етарли бўлмади. Ноозиқ-овқат молларини чет эллардан келтириш камайтирилганлиги истеъмол бозорига таъсир қилди, четдан келтирилган ноозиқ-овқат моллари бозор фонди 1988 йилда 1985 йил даражасида бўлди.

Бу эса товарлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш, бундай товарларни ишлаб чиқариш моддий базасини юксалтириш ва такомиллаштириш учун қўшимча чоралар кўришни талаб қилди. Енгил саноат корхоналарини техника билан қайта қуроллантириш программаси ишлаб чиқилди ва 1988 йилда қабул қилинди. Биз ана шу тармоқ учун замонавий техника ва технология сотиб олиш учун валюта қийинчиликларига қарамай, хорижий мамлакатлардан бир миллиард сўмликдан кўпроқ қарз олишга ҳам рози бўлдик.

Истеъмол бозоридаги аҳволни нормал изга солишни жадаллаштириш учун ишлаб турган кўпгина корхоналарнинг профилини ўзгартиришга қарор қилинди. Мудофаа заводларини бошқа маҳсулот ишлаб чиқаришга ўтказиш ҳам шу мақсадга қаратилган.

Ҳисоб-китоблар шуни кўрсатмоқдаки, биз 1990 йилда ноозиқ-овқат моллари ишлаб чиқаришни 1989 йилга нисбатан камида 45—50 миллиард сўмлик (20 процент) кўпайтиришимиз керак, бу эса ўтган уч йил давомидаги ўртача йиллик ўсишдан деярли беш баравар кўпдир.

1990 йил плани лойиҳасини тайёрлаш чоғида СССР министрликлари ва идоралари, иттифоқдош республикаларнинг Министрлар Советлари айни ана шундай мақсадга эришишга йўналтирилган. Хомаки планлар шуни кўрсатмоқдаки, келгуси йилда 1989 йил планига нисбатан кир ювиш машиналари ишлаб чиқариш — 3,1 баравар, тикувчилик машиналари ишлаб чиқариш — 20 процент, радио қабул қилиш қурилмалари ва магнитофонлар ишлаб чиқариш— 16 процент, мебель ишлаб чиқариш — 12 процент кўпайтирилишига эришиш мумкин.

Ҳукумат аҳолига пуллик хизматни кенгайтириш чораларини кўрди. Беш йилликнинг уч йилида бундай хизмат ҳажми деярли 38 процент кўпайди ва беш йиллик пландаги 58 миллиард сўм ўрнига 1988 йилда 62 миллиард сўмдан ошиб кетди. Аммо биз ҳали хизмат индустриясини барпо этишимиз лозим бўлади.

СССР Олий Совети Раисининг докладида соғлиқни сақлаш ва маорифни ривожлантиришга сарфланаётган куч-ғайратлар таъкидлаб ўтилди. Шу масалалар юзасидан халқ депутатларининг қаттиқ танқидлари эшитилди, амалий таклифлар ҳам киритилди. Янги тузиладиган ҳукумат, шубҳасиз, бу таклифларни долзарб муаммоларни ҳал қилишга асос қилиб олади. Фақат шуни илова қилмоқчиманки, биз бутун соғлиқни сақлаш системасини сифат жиҳатидан янги маррага олиб чиқишимиз зарур. Ҳисоб-китоблар шуни кўрсатмоқдаки, ресурсларни шу соҳага жамлаш, жумладан, мудофаа харажатларини қисқартириш ҳисобига жамлаш 500 минг ўринли янги касалхоналар, бир сменада бир миллион кишини қабул қиладиган поликлиникалар қуриш, даволаш-профилактика муассасаларини қайта жиҳозлаш, замонавий медицина техникаси етказиб беришни 2,5 баравар кўпайтириш учун имконият яратади. Аҳолининг ҳозир жуда тақчил бўлиб қолган дори-дармонларга эҳтиёжларини қондириш масалаларини пухта ўйлаб кўриш керак.

Бизнинг фармацевтика саноатимиз мамлакатимизнинг дори-дармонларга бўлган эҳтиёжининг атиги 45 процентини таъминлаётганлигини айтиш лозим. Биз Ватанимиз фармацевтикасини ривожлантириш юзасидан катта тадбирлар комплексини амалга оширишимиз зарур. Бу соҳада ҳам иттифоқдош республикалар жиддий равишда куч-ғайрат сарфлашлари керак, чунки ҳозирги вақтда экология вазиятининг кескинлашганлиги сабабли бир қанча корхоналарни ёпиб қўйишга тўғри келди, бу эса дори-дармонлар билан таъминлашдаги аҳволни тағин ҳам қийинлаштирди. Биз масалани тез ҳал қилиш мақсадида уч-тўртта фармацевтика заводини қуриб битказиш, шунингдек, тайёр дори-дармонларни чет эллардан харид қилишни кўпайтириш имкониятларини қидириб топиш мумкинлигини истисно этмаймиз.

Энди халқ депутатларини ғоят ташвишга солган масалаларни алоҳида ажратиб кўрсатмоқчиман. Гап ҳеч ким лоқайд қололмайдиган ва лоқайд қолиши мумкин ҳам бўлмаган масалалар ҳақида бормоқда. Бу аҳолининг муайян группалари моддий таъминотига тааллуқлидир.

Ўн иккинчи беш йиллик давомида ана шу муаммони ҳал этишга қаратилган бир қанча марказлаштирилган шошилинч тадбирлар амалга оширилди. Меҳнаткашлар айрим категорияларининг иш ҳақи кўпайтирилди. Шуни ҳам айтишим керакки, бу соҳада биз, ноқулай молиявий вазиятга қарамай, кўп жиҳатдан партия XXIV съездидан кейин вужудга келган эски қарзларимизни уздик.

Биз ҳеч бўлмаганда кам таъминланган оилаларга, болали оналарга ёрдам бериш жуда муҳим, деб ҳисобладик.

Уч йил мобайнида аҳоли жон бошига ҳисоблаганда ижтимоий истеъмол фондларидан тўловлар ва имтиёзлар 83 сўм кўпайди ва 1988 йилда 613 сўмга етди.

Социал сиёсат ҳақида гапирар эканман, гарчи бу ерда шу ҳақда кўп гапирилган бўлса ҳам, пенсионерлар, инвалидлар, кўп болали оилалар ва ёш оилалар сингари аҳолининг социал жиҳатдан жуда заиф муҳофаза қилинган группаларининг моддий аҳволи учун жамият ва давлатнинг масъулияти тўғрисидаги масалани алоҳида таъкидлаш лозим, деб ҳисоблайман.

Шу масала хусусида менга кўпгина халқ депутатлари сўров билан мурожаат қилдилар.

Ҳозир қарийб 40 миллион киши жуда камбағал яшаётганлигини ҳукумат кўриб-билиб турибди. Шу боисдан ҳам мамлакатда таркиб топган кўпдан-кўп социал муаммолар орасида бу муаммо социал адолатсизликдан, айниқса, жамиятга меҳнати кўп сингган одамларга нисбатан социал адолатсизликдан далолат берувчи жуда оғриқли муаммодир. Шунинг учун ҳам биз пенсия таъминоти тўғрисидаги янги Қонунга алоҳида аҳамият бермоқдамиз, ҳозир бу қонунни ишлаб чиқиш юзасидан фаол иш олиб борилмоқда. Бу ўринда биз қатъий позицияда турибмиз — бошқа социал масалаларни ҳал этишни кечиктирсак ҳам, пенсия таъминоти муаммосини ўн учинчи беш йилликда ҳал этишимиз керак **(Қарсаклар)**.

Айни вақтда шу нарса мутлақо равшанки, айрим масалаларни пайсалга солиб бўлмайди. Съездда бу ҳақда бир неча марта жонкуярлик билан гапирилди.

Марказий Комитет Сиёсий бюроси ва ҳукумат келажакда қабул қилинадиган пенсиялар тўғрисидаги Қонун доирасида амалга ошириладиган бир қанча ниҳоятда ўткир ва пайсалга солиб бўлмайдиган муаммоларни ҳал этиш муддатларини тезлаштириш имкониятини ҳар томонлама чамалаб кўрдилар. Марказий Комитет Сиёсий бюроси ва СССР Министрлар Совети келгуси йилнинг 1 январидан бошлаб қуйида баён этилган тадбирларни амалга ошириш мумкин, деб ҳисоблайдилар, ўйлайманки, халқ депутатлари ана шу позицияни маъқуллайдилар:

Ишчилар, хизматчилар ва колхозчилар пенсиясининг минимал миқдорини пенсия таъминотидаги тафовутларни йўқотиб, ойига 70 сўмгача ошириш, яъни ҳозирги вақтда амал қилаётган ишчилар ва хизматчилар иш ҳақининг минимуми даражасига кўтариш. Бу 20 миллион киши, жумладан, 8 миллион колхозчининг моддий аҳволини яхшилаш имконини беради;

Биринчи группа инвалидларига пенсияларнинг минимал миқдорини 80 сўмгача, иккинчи группа инвалидларига эса пенсияларнинг ана шундай миқдорини 60 сўмгача кўпайтириш, бу 1 миллиондан кўпроқ кишининг пенсияси кўпаяди, демакдир;

Ҳарбий хизматчи ҳалок бўлиши сабабли боқувчисидан ажраб қолган беваларга ойлик пенсия миқдорини 60 сўмгача ошириш, шунингдек, уларни имтиёзлар жиҳатидан Улуғ Ватан уруши қатнашчиларига тенглаштириш — бу 800 минг киши демакдир;

Уруш инвалидларига пенсияларнинг максимал миқдоридан қатъи назар, қарилик пенсиясига қонун йўли билан белгилаб қўйилган ойига 15 сўм миқдорида қўшимча тўлансин — бу 300 минг киши демакдир;

Улуғ Ватан уруши қатнашчилари ва ҳалок бўлган ҳарбий хизматчиларнинг беваларига дори-дармонларни бепул олиш ҳуқуқи берилсин, бу 7 миллион киши демакдир;

Уруш қатнашчиларига, шунингдек уруш йилларида фидокорона меҳнати учун орден ва медаллар билан мукофотланган кишиларга шаҳар ичида қатнайдиган транспортда бепул юриш ҳуқуқи берилади, бу қарийб 6 миллион кишидир.

Шундай қилиб, келгуси йилнинг ўзидаёқ қарийб 22 миллион киши ўз турмушидаги социал ўзгаришларни ҳис этади. **(Қарсаклар).**

Жуда кўп илтимосларни ҳисобга олиб, 1990 йилдан бошлаб, қанча пенсия олишаётганидан қатъи назар, меҳнатга ҳақ тўлаш юзасидан ишчи пенсионерлар учун барча чеклашларни бекор қилиш таклиф этилмоқда. Бу қарийб 7 миллион кишининг меҳнатдан моддий манфаатдорлигини кучайтиради **(Қарсаклар).**

Бунинг учун қарийб 6 миллиард сўм керак бўлади. Ҳукумат шу яқин орада манбаларни аниқлайди ва бу манбаларни СССР Олий Совети комиссиялари ва комитетлари билан биргаликда кўриб чиқади. Айни вақтда шу нарса мутлақо равшанки, мазкур муаммони ҳал этиш бутун жамиятнинг, ҳар бир корхона ва ташкилотнинг ишидир.

Жамиятда етилиб турган ана шу ва бошқа ўткир сиёсий муаммолар катта молиявий ресурсларни талаб этади, албатта. Экономиканинг самарадорлиги ортсагина, бундай ресурслар олинади. Фақат шундагина бу муаммолар ҳал этилиши мумкин.

«Съезд иши чоғида М. С. Горбачев таклифига мувофиқ, давлатда таркиб топган имтиёзлар системаси тўғрисидаги масалалар комплексини кўриб чиқиш учун халқ депутатларидан иборат комиссия тузилиши керак. Шуни ҳисобга олиб, мамлакат раҳбарияти ҳозирнинг ўзидаёқ социал адолат принципларига таяниб, турли медицина муассасаларида, шунингдек идораларга қарашли санаторийлар ва дам олиш уйларида, жумладан СССР Соғлиқни сақлаш министрлиги ҳузуридаги 4-бош бошқармада беморларни боқиш ва даволашдаги тафовутларни бартараф этишни таклиф қилади. **(Қарсаклар).**

IV. Озиқ-овқат муаммосини ҳал этиш тўғрисида алоҳида ғамхўрлик қилиш лозим. Муҳтарам халқ депутатлари! Агросаноат комплексини ривожлантириш ва аҳолини озиқ-овқат билан таъминлаш масалаларига алоҳида тўхтамоқчиман. Бу мавзуда гапириш ниҳоятда мушкул. Бу хусусда шунчалик кўп гапирилди, шунчалик кўп қарорлар қабул қилиндики, уларнинг барчаси бажарилса, муаммо йўқ бўлиб кетадигандек. Лекин бу муаммо бор ва ҳатто кескинлашмоқда. Демак, неча ўн йиллар давомида қабул қилинган тадбирлардан кўзда тутилган мақсадларга эришилмади, бош бўғиннинг манфаатларига, улар аввало деҳқонларнинг манфаатларига жавоб бера олмади.

Мамлакатда экономиканинг ана шу секторини ўпирилишдан чиқариш учун жуда катта куч-ғайрат сарфлангандек кўринади. Бу соҳага тобора кўп инвестиция, техника, моддий ресурслар сарфланди. Шаҳарнинг қишлоққа оталиқ ёрдами, деб аталмиш ёрдам ташкил этилди. Бу тадбирлар кенг миқёсларда амалга оширилди, лекин тадбир ёғилиб кетган бўлса ҳам, ерда бевосита ишлаётган киши панада қолиб кетаверди. Бунинг устига, марказдан чиқаётган кўпгина ташаббуслар, регионлардаги ташаббуслар шунга олиб келдики, деҳқон ҳамма жойда хўжаликларни йириклаштириш ва майдалаштириш, хуторлар ва майда қишлоқлар аҳолисини кўчириб юбориш, томорқаларни тенг ярмига қисқартириш ҳамда шахсий хўжаликда чорва молни йўқотишдек хилма-хил экспериментларнинг объектига айланиб қолди.

Қишлоқда маҳсулотни етиштиришнинг ўсиш суръатлари муттасил пасайиб бораверди. Агар олтмишинчи йилларнинг охирида шу маҳсулотнинг ўртача йиллик ўсиши 27 миллиард сўмни ташкил этиб, совет кишилари ўз дастурхонларида қўшимча нозу неъматлар пайдо бўлишига умид қилган бўлсалар, шундан кейин ана шу умид тобора сусая бориб пучга чиқди. Тўққизинчи беш йилликда ўртача йиллик ўсиш 20 миллиард сўмга, ўнинчи беш йилликда 15 миллиард сўмга, ўн биринчи беш йилликнинг охирида эса 10 миллиард сўмга тушиб қолди. Аммо шунга қарамай, ўша вақтда қишлоқдаги офат чинакамига бутун давлатнинг офатига айланмади. Бу ҳақда ҳамма жойда гапирилса ҳам, аммо бошқарувнинг барча даражаларида бу офат мавҳум деб қабул қилинди.

Агросаноат комплексимизнинг ниҳоятда заифлиги тобора аниқ-равшан кўрина бошлади. Етарлича ресурслар ва страхование фондлари йўқлиги сабабли чет элдан тобора кўп миқдорда маҳсулот сотиб олишга мажбур бўлди. 1964 йилда импорт йўли билан 1,4 миллиард сўмлик ана шундай маҳсулот сотиб олинди. 70-йилларнинг ўрталарида импорт 6 миллиард сўмга, 1981 йилда 15 миллиард сўмга етди.

1985 йилда давлат ва кооператив савдода сотилган 111 миллиард сўмлик озиқ-овқат товарларидан қарийб 16 миллиард сўмлиги импорт қилинган озиқ-овқат маҳсулотлари ҳиссасига тўғри келди.

Сўнгги йилларда озиқ-овқат бобидаги аҳвол аслида яхшиланмади. Илгари бўлганидек ҳозир ҳам импортни сақлаб туришга тўғри келмоқда. Айни вақтда аҳолининг озиқ-овқат маҳсулотига бўлган қониқтирилмаган эҳтиёжи эндиликда 20 миллиард сўмдан ҳам ортиб кетди.

Сўнгги вақтда ушбу масала яна ҳам кескинлашиб кетганлиги қуйидаги маълумотлардан кўриниб турибди: агар 1987 йилда мамлакат 134,4 миллиард сўмлик ёки 1986 йилга нисбатан 5,8 процент кўп маҳсулот етиштирган бўлса, 1988 йилда аслида ўсиш бўлмади.

Шу нарса мутлақо равшанки, қишлоқдаги ишлаб чиқариш муносабатларини тубдан такомиллаштириш ва хўжалик механизмини бундан буён тамомила қайтадан қуриш негизидагина ишнинг жиддий яхшиланишига эришиш мумкин. Комил ишонч билан шуни таъкидлашим керакки, деҳқонларнинг манфаатларини биз ана шу муҳим ишнинг асосига қўйишимиз лозим. Ҳозиргача яратилган моддий-техника базаси негизида озиқ-овқат ва хом ашё етиштиришни тубдан кўпайтиришнинг реал имкониятлари фақат худди ана шундадир. Шу билан бир қаторда агросаноат комплекси моддий базасини, қишлоққа зарур техника ва ресурсларни етказиб беришни сифат жиҳатдан янгилашга, фан-техника тараққиёти ютуқларидан яхшироқ фойдаланишга эришиш керак.

Шу боисдан ҳам мен халқ депутатларининг ер тузилиши ва ердан фойдаланиш тўғрисидаги қонунчиликни ўзгартириш тўғрисидаги мулоҳазаларини батамом қўллаб-қувватлайман.

Дарҳақиқат, булар долзарб масалалардир. Ижара ҳақидаги Фармон шаънига шу минбардан айтилган танқид, асосан адолатли танқид бўлди: Фармон — вақтинчалик ҳужжатдир. Шунинг учун ҳам у ижарага алоқадор барча масалаларни ҳал қилолмади ва ҳал қилишга қодир ҳам эмас эди. Батафсилроқ қонун актлари зарур ва мен СССРнинг янги Олий Советида бу масалага зарур муносабат бўлади, деб умид қиламан. Аммо, назаримда, биз ҳозир ҳам, келажакда ҳам колхоз ва совхозни мустақил деҳқон хўжалигига ёки ижарачиларнинг кооперативига қарама-қарши қилиб қўймаслигимиз керак. Деҳқонларга мулкка эгалик ва уни тасарруф этишнинг турли формалари негизида мустақил хўжалик юритишга имкон бериш энг асосий масаладир **(Қарсаклар).**

Агросаноат комплексини бошқаришни такомиллаштириш тўғрисида шу йил март ойида қабул қилинган қарорлар ҳам шунга қаратилгандир. Ушбу қарорлар янги регионал сиёсатга жавоб беради ва территорияларнинг аҳолисини озиқ-овқат билан таъминлаш учун маҳаллий органлар ҳуқуқларини кенгайтириш ва масъулиятини оширишга қаратилган.

Иқтисодий муносабатларни ўзгартириш билан бир қаторда қишлоқ социал тараққиётидаги жуда катта камчиликларни тугатиш — қишлоқ учун марказий ва ҳатто таъкидлашим керакки, туб масаладир. Бу ўринда ҳам бизга принципиал янгича ёндашувлар зарур. Март пленумида шу яқин орада қишлоқдаги оилаларни шинам уй-жойлар билан таъминлашни яхшилаш вазифаси қўйилди. Йўл қурилишига оид бир қанча конкрет тадбирлар белгиланди. Шу мақсадга мўлжалланган капитал маблағлар ҳажми янги беш йилликда 2,4 баравар ортиши керак. Қишлоқларни газлаштириш ва электрлаштириш даражасини кескин ошириш, қишлоқлар бутун социал инфраструктурасини тубдан ўзгартириш тўғрисида халқ депутатлари ана шу минбардан туриб айтган кўп фикр-мулоҳазаларни ҳам қўллаб-қувватлайман. Ана шунга, бизнинг фикримизча, 120 миллиард сўмдан ҳам кўпроқ капитал маблағ сарфланиши керак. Бу шу беш йилликка мўлжалланган маблағдан 1,5 баравар кўпдир.

Биз мамлакат агросаноат комплексининг асосий муаммоларига куч-ғайратларимизни яна ҳам кўпроқ жамлашимиз керак, ана шу муаммолар аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлашни яхшилаш йўлидаги имкониятларимизга бевосита ҳалал бермоқда, жамиятдаги социал кескинликни бартараф этишга имкон бермаяпти. Бу, аввало, қишлоқ хўжалик хом ашёсини ташиш, қайта ишлаш ва асрашга тааллуқлидир. Бу ерда ақл бовар қилмайдиган нобудгарчиликлар бўлмоқда. Қишлоқда етиштирилган маҳсулотнинг 25 фоизига қадар қисми истеъмолчига етиб бормаяпти.

Бу тармоқдаги ишнинг батафсил программаси маълум. Бу программа 1987 йилнинг октябрь ойида махсус тарзда кўриб чиқилган эди. Саноат қайта ишлаш тармоқларининг структурасини тубдан ўзгартиришни таъминлаш, ана шу тармоқлар моддий-техника базасини мустаҳкамлашга асосий эътибор бериш кераклиги ўша кезда қўйилган асосий мақсад эди. Ҳукумат қабул қилган қарорга мувофиқ ана шу программани амалга ошириш учун 77 миллиард сўм ўзлаштириш кўзда тутилмоқда. Биз аслида қишлоқ хўжалик хом ашёсини ва озиқ-овқат маҳсулотини қайта ишлаш, асраш ва ташиш саноатини кўп жиҳатдан қайтадан бунёд этишимиз керак. Шуни эслатиб ўтмоқчиманки, қайта ишлашни ривожлантириш, нобудгарчиликка йўл қўймайдиган чиқитсиз технологияни жорий этиш эвазига 1995 йилда 40 миллиард сўмликкача қўшимча маҳсулот ёки мамлакатдаги озиқ-овқат товарларининг жами ўсишининг 60 проценти олиниши керак.

Ҳозир қишлоқ хўжалигида мелиорация масаласи батамом қайта кўриб чиқилмоқда. Кўп йиллар мобайнида мавжуд бўлган система назарда тутилган натижаларга олиб келмай, жуда кўп сарф-харажатлар қилинишига сабаб бўлди, кўп жиҳатдан табиатга зарар етказди. Шу боисдан ҳам Мелиорация ва сув хўжалиги министрлигининг собиқ раҳбарияти шанига айтилган танқид мутлақо адолатлидир. СССР Министрлар Совети бундан хулосалар чиқариб олди ва сув хўжалигининг барча масалаларини бир қўлда жамлаш мумкин эмас, деб ҳисоблайди. Бу министрлик фақат қурилиш ташкилоти бўлиши керак. Қурилиш объектларига келганда, колхозлар, совхозлар ва иттифоқдош республикалар бу ўринда буюртмачи бўлишлари керак, чунки улар ерга нимаики зарур бўлса, шуни яхшироқ биладилар. Марказ қўлида эса фақат умумдавлат ва республикалараро аҳамиятга молик муаммоларни ҳал этиш вазифалари қолиши зарур.

Ана шу барча йўналишларда сабот-матонат билан ишлаш пировардида ўн учинчи беш йилликда ҳар йили 200 миллиард сўмлик озиқ-овқат маҳсулотлари етиштиришга ёки шундай маҳсулот етиштиришни ўтган йилга нисбатан қарийб 70 миллиард сўмлик кўпайтиришга имкон беради. Ҳар йили ўсиш камида 5 процент бўлганидагина бунга эришиш мумкин. Фақат шундай қилинганидагина озиқ-овқат бозорида реал ўзгаришлар рўй беради.

Мамлакат озиқ-овқат таъминотини тубдан яхшилашга қаратилган шарт-шароитларни яратиш юзасидан янги ҳукуматнинг вазифалари аграр соҳада ишлаётган халқ депутатларининг съездга йўллаган Мурожаатномасидан бевосита келиб чиқиши керак, деб ҳисоблайман. Мазкур Мурожаатнома шундай қонунки, уни бажариш, бутун дунёда бўлганидек, деҳқонни барча иззат-икром қиладиган нуфузли сиймога айлантиради. Деҳқон жамиятимизда ўзига муносиб ўринни эгаллаши учун барча ишларни қилиш керак **(Қарсаклар).** Бу деҳқон турмушининг социал шарт-шароитларига, шунингдек, моддий таъминотига, тирикчилигига, медицина хизматига, маорифга ва маданиятга ҳам дахлдордир. Бу меҳнат шарт-шароитлари, ишлаб чиқариш инфраструктураси, техника билан жиҳозланганлик сингари бошқа соҳаларга ҳам тааллуқлидир. Хуллас, ҳозир шаҳарликлар ихтиёрида бўлган барча нарсаларга дахлдордир.

Аҳоли озиқ-овқат таъминотини яхшилашга экономиканинг бошқа тармоқлари ҳам салмоқли ҳисса қўшишлари керак. Аввало бу қудратли тармоқлардан бўлган балиқ хўжалигига тааллуқлидир, бу хўжалик мазкур вазифаларни ҳал этиш учун кўп иш қилмоқда, лекин балиқ хўжалигида ҳам анчагина муаммолар бор.

Халқ депутатларининг мамлакат экономикасини қишлоқ эҳтиёжларига буриш тўғрисидаги наказининг бажарилиши ҳукуматнинг аграр секторга муносабатига дахлдор фаолиятида асосий дастур бўлади. Қишлоқ меҳнаткашлари ҳақида ана шундай ғамхўрликгина қисқа муддатларда озиқ-овқат бозорида озиқ-овқат маҳсулотлари хусусида содир бўлган аҳволни тубдан ўзгартиришга имкон беради.

V. Мамлакатнинг молиявий аҳволи ва уни соғломлаштириш тадбирлари. Энди давлатнинг молиявий аҳволи ҳақида гапирмоқчиман. Съездда бунга алоҳида эътибор берилди. Ана шу энг муҳим масала хусусида депутатлар қўлида батафсил ахборот бўлиши лозим.

Бундан илгариги уч беш йиллик мобайнида, ижтимоий ишлаб чиқаришнинг самараси пасайганлиги сабабли даромад 150 миллиард сўмдан ҳам ортиқ даражада кам бўлди, айни вақтда давлатнинг харажатлари мўлжалдагидан 150 миллиард сўм кўп бўлди. Бугунги молиявий қийинчиликларимизнинг илдизлари худди ана шундадир.

Ўша кезларда молиявий ресурсларнинг етишмаганлиги ташқи савдодан 103 миллиард сўм миқдорида планга қўшимча даромад эвазига қопланди. Бу даромад жаҳон бозорида ёнилғи-энергетика ресурсларига коньюнктура қулай бўлгани эвазига олинган эди. Айни вақтда чакана нархлар бир йўла 54 миллиард сўмлик оширилди, халқ истеъмол товарлари сифатини пасайтириш йўли билан ана шундай товарлар нархини яширинча ошириб, салкам 20 миллиард сўм олинди. Яна 106 миллиард сўм банк системаси орқали тушди. Ўша даврда пул эмиссияси мисли кўрилмаган миқёсга етди: муомаладаги пул миқдори уч баравардан зиёд кўпайди.

Реал воқелик ана шундай эди. Ташқи жиҳатдан ҳамма нарса жойида эди — харажатлар даромадлар билан баравар бўлгани учун муаммо ҳам йўқдек эди. Айни вақтда худди ана шундай қулай молиявий мувозанат шароитида корхоналар ва тармоқларнинг силласи қуриди. Улар аслида ўзлари ишлаб топган маблағдан фойдаланиш имкониятидан маҳрум эдилар. Планда белгилаб қўйилган маблағдан ташқари, жамғарманинг кўп қисми бюджетга олиб қўйилар эди.

Умуман, халқ хўжалигида ташқи жиҳатдан мувозанатни вужудга келтирган, аслида эса меҳнат коллективларининг хўжалик ташаббусини бўғиб келган иқтисодий система ана шундай эди. Мен бунга алоҳида диққат-эътиборингизни қаратишингизни сўрайман. Чунки мамлакатдаги ҳозирги молиявий аҳвол кўп жиҳатдан худди ана шу мавжуд принципларни тубдан бузиш билан изоҳланади.

Мамлакат ўн иккинчи беш йилликка ана шундай молиявий мерос билан кирди.

Илгари кўпчилик учун ёпиқ бўлган ва пинҳон тутилган зонадаги ишлар аҳволини чуқур ва ҳар томонлама таҳлил этиш учун анчагина вақт зарур бўлди. Шу нарса аён бўлдики, агар биз корхоналар ва давлат ўртасидаги (ҳозир эса регионлар тўғрисидаги масала ҳам кўндаланг бўлиб турибди) молиявий муносабатларнинг янги принципларини ишлаб чиқиш соҳасида кенг кўламдаги тадбирларни амалга оширмасак, зарур социал-иқтисодий ўзгаришларни таъминлай олмаймиз, у ҳолда иқтисодий ислоҳотнинг илдизига болта урилади.

Ҳамонки бундай молиявий аҳволга тушиб қолган эканмиз, ана шундай жуда мураккаб вазиятдан чиқишнинг қайси бир стратегиясини танлаб олиш керак, деган саволга очиқ-ойдин жавоб беришимиз лозим эди.

Турлича йўллар таклиф этилди. Биринчидан, социал программаларни қисқартириш, чакана нархларни ошириш таклиф этилди. Ҳукумат бу ўринда қатъий позицияда турди — ҳар қандай нуқтаи-назардан бу йўл номақбул эди. Иккинчидан, корхоналардан ишлаб топилган маблағларнинг қолган қисмини тортиб олиш ва илгари бўлганидек ана шунинг эвазига давлат бюджетини мувозанатлаш таклиф қилинди. Бу йўл ҳам рад этилди. Чунки у иқтисодий ислоҳот негизларига бевосита путур етказар ва корхона ҳақидаги қонунни бузар эди. Учинчи йўл ташқи қарзни кўпайтириш йўли эди. Аммо бу ички қарзни ташқи иқтисодий қарзга айлантириш йўли эди. Бундай қарз ҳозирнинг ўзидаёқ хавфли чегарага етди, қарз яна кўпаяверса, мамлакат жуда мушкул аҳволга тушиб қолиши мумкин.

(Давоми учинчи бетда).

ХАЛҚ МАНФААТЛАРИ ЙЎЛИДА ХИЗМАТ ҚИЛАЙЛИК

(Давоми. Боши биринчи ва иккинчи бетларда).

Шуларнинг ҳаммасини назарда тутиб, қуйидаги вазифа ўртага қўйилди: ижтимоий ишлаб чиқаришнинг самарадорлиги, уни интенсивлаштириш ўсиб боришига таяниб, давлатнинг ортиб бораётган харажатларини фақат даромадларнинг кўпайиши эвазига қоплаш ва шу тариқа мамлакатнинг молиявий аҳволини барқарорлаштириш лозим. Жаҳон бозорида ёнилғи нархи арзонлашаётган бир пайтда ана шундай қилишга тўғри келмоқда.

Хўш, натижалар қалай?

Чамаси, ўн иккинчи беш йиллик фойда бўйича мўлжалдаги барча кўрсаткичлар бажариладиган биринчи беш йиллик бўлар, чоғи. Корхоналар молиясини соғломлаштиришнинг фаол жараёни бошланди. Энди улар ихтиёрида фойданинг ярмидан кўпроғи қолмоқда.

Ҳозирги вақтда корхоналар қўлида иқтисодий рағбатлантириш фондлари маблағларининг қолдиқларини ҳам ҳисобга олсак, қарийб 250 миллиард сўм жамланган. Яъни бу йил иттифоқ бюджети ихтиёридаги маблағга баробар пул бор.

Аммо шуни таъкидлаш зарурки, агар биз асосий ишлаб чиқариш бўғинининг молияси мустаҳкамланганлигининг гувоҳи бўлсак, айни вақтда давлат молиясидаги ишлар аҳволи ҳамон кескин бўлиб турибди.

Бунинг сабаби нимада?

Умуман, беш йилликнинг тўрт йили мобайнида давлат планлаштирилган даромадларни олишга ва харажатларнинг ўсиб боришини тўхтатишга муваффақ бўлмади.

Беш йиллик планни ишлаб чиқаётганида ҳукумат жаҳон бозоридаги коньюнктуранинг ёмонлашаётганини назарда тутган эди. Аммо амалдаги аҳвол фаразларимиздагига нисбатан ҳам ёмонроқ бўлиб чиқди. Бунинг оқибатида ташқи иқтисодий фаолиятдан тушаётган даромадлар планлаштирилганига нисбатан 30 миллиард сўм кам бўлади. Алкоголга қарши жадал кампаниянинг оқибатлари ҳам таъсир этди. Хуллас тушумларнинг барча манбаларини ҳисобга олганда давлат даромадлари 40 миллиард сўм кам бўлиши кутилмоқда.

Айни вақтда 1986—1989 йиллардаги харажатлар ҳисобдаги харажатлардан 62 миллиард сўм кўп бўлади. Партия XXVII съездининг қарорларига мувофиқ, маблағларнинг анчагина қисми мамлакатдаги социал ривожланиш тадбирларини амалга оширишга сарфланди.

Ана шу харажатлардан ўзимизни тийишимиз мумкинмиди? Мен ана шу харажатларни айтай, хулосани ўзингиз чиқараверинг: соғлиқни сақлаш, умумтаълим мактаби ва олий мактаб ислоҳотларини ўтказиш, аҳоли турли группалари пенсия таъминотини минимал яхшилаш, даромади кам оилалардаги болаларга ёрдамни кучайтириш, етим болаларнинг моддий аҳволини яхшилаш ва бошқа харажатларгагина (шуни таъкидламоқчиманки, уй-жой қурилиши ва бошқа ноишлаб чиқариш қурилишига кетган капитал маблағлар бу ҳисобга кирмайди) давлат тўрт йил ичида қўшимча 21 миллиард сўм ажратди.

Бундан ташқари қишлоқ хўжалигига қўшимча ёрдам қарийб 10 миллиард сўмга етди. Сизга маълумки, Чернобилдаги авариядан кейин 8 миллиард сўмдан кўпроқ маблағ талаб этилган эди. Арманистондаги зилзила оқибатларини тугатиш харажатлари ҳам анчагина бўлди. Афғонистондаги харажатларимиз йилига қарийб 5 миллиард сўмни ташкил этди.

Пул муомаласидаги аҳвол ниҳоятда кескинлашди. Хўш, бу борада нималар содир бўлмоқда?

Аввало аҳолининг даромадлари ҳақида гапирмоқчиман. Уч йил ичида бу даромадлар планлаштирилганига нисбатан 20 миллиард сўм кўп бўлди. Айни вақтда қарийб барча ўсиш 1988 йилга тўғри келди. Фақат иш ҳақининг ўсишигина мўлжалдагидан 14,5 миллиард сўм кўп бўлди. Гап шундаки, ишлаб топилган маблағни тасарруф этиш ҳуқуқидан фойдаланаётган кўп корхоналар иш ҳақи билан меҳнат унумдорлиги ўртасидаги иқтисодий жиҳатдан асосланган алоқани барбод этдилар, давлат корхонаси тўғрисидаги қонуннинг энг муҳим талабларини бузмоқдалар.

Равшанки, халқ хўжалиги даромадларнинг бу қадар ортишини қоплаш учун товарлар ишлаб чиқаришни ва хизматларни кўпайтиришга тайёр эмас эди. Оқибатда истеъмол бозорида, айниқса 1988 йилда ва 1989 йилнинг бошида жуда кескин аҳвол вужудга келди. Бу аҳвол пулнинг қадрсизланиш жараёнларини тезлаштирди.

Молия ва пул муомаласидаги реал аҳвол ана шундай, ўртоқлар. Ҳукумат экономиканинг молиявий аҳволини соғломлаштириш программасини кўриб чиқди. Мазкур программани икки босқичда амалга ошириш мўлжалланмоқда. **Биринчи босқич 1989—1990 йилларни ўз ичига олади.** Илгари айтиб ўтганимдек, ана шу даврда товар ишлаб чиқаришни тубдан кўпайтириш, ишлаб чиқаришга капитал маблағ сарфлаш ва мудофаа харажатларини қисқартириш, бошқарув аппарати харажатларини камайтириш, тежабтергашни кучайтириш ва бошқа бир қанча тадбирлар назарда тутилмоқда.

Зарар кўриб ишлайдиган корхоналар муаммосини алоҳида таъкидлаб ўтмоқчи эдим. 1988 йилда моддий ишлаб чиқариш тармоқларида (колхозлардан ташқари) бундай корхоналар қарийб 9 мингта бўлган эди. Зарарни қоплаш учун 5 миллиард сўм зарур бўлди. Аммо бу — ишнинг битта соф молиявий жиҳатидир. Ишнинг яна бир муҳим жиҳати шундаки, ҳозирча тенгчилик тенденциялари сақланиб турган мавжуд иқтисодий система ана шундай корхоналарга яхши ишлаётган меҳнат коллективлари эвазига яшашга имкон беради. Ҳукуматнинг қатъий фикрига кўра, 1990 йил хўжалик юритишнинг янги шарт-шароитларида сира йўл қўйиб бўлмайдиган ана шу ҳодиса учун сўнгги йил бўлиши керак.

Ана шу тадбирларнинг ҳаммаси бюджет камомадини бу йил 29 миллиард сўм, келгуси йили эса 34 миллиард сўм камайтиришга имкон беради.

Иккинчи босқичда — ўн учинчи беш йилликда молиявий аҳволни барқарорлаштириш билан бир қаторда бюджет камомадига барҳам бериш вазифаси қўйилмоқда. Назаримизда, ўн учинчи беш йилликда молияни соғломлаштириш программасини келгуси даврда мамлакат иқтисодий ва социал тараққиёти концепцияси ва унинг йўналишларини тайёрлаш чоғида ишлаб чиқиш, СССР Олий Советида кўриб чиқиш ва халқ депутатлари иккинчи съездида муҳокама қилиш керак.

Кооператив ҳаракат хусусида жамиятда вужудга келаётган вазият тўғрисида ҳам гапириб ўтишим шарт. Бу борада ривожланиб келаётган жараёнларга халқ турлича баҳо бермоқда, чунки бу жараёнлар кўп жиҳатдан зиддиятлидир, соғлом негиз билан бир қаторда кооператорлар айрим тоифаларининг мутлақо салбий хатти-ҳаракатлари ҳам рўёбга чиқмоқда.

Бу кооперация табиатининг ўзига ўнглаб бўлмайдиган зарар етказмоқда, чунки кооперация юлғичлик, мол-мулк орттириш, шахсан бойиш, ғаразгўйлик, гражданларнинг манфаатларини рад этиш сингари унсурлар билан чиқиша олмайди. Афсуски, бундай унсурлар кооператив ҳаракатимизда бор, шу боисдан ҳам меҳнаткашларимиз дарғазаб бўлишмоқда, улар тартиб ўрнатилишини талаб қилмоқдалар. Иш шунга бориб етмоқдаки, умумий овқатланиш, савдо соҳасида, воситачилик фаолиятида кооперативларни ёпиб қўйишни, ишлаб чиқаришда ва маиший хизмат соҳасидагина кооперативларни қолдиришни талаб қилмоқдалар.

Шуни айтишим керакки, ўртоқлар, бу борада вазминлик билан ёндашув зарур, кооперацияни соғломлаштириш, у барқ уриб ривожланган сўнгги икки йил мобайнида пайдо бўлган барча қурумдан кооперацияни тозалаш учун изчиллик ва собитқадамлик билан ишлаш лозим бўлади. Жойларда бу ишни аввало халқ депутатлари Советлари жуда фаоллик билан адо этишлари керак, чунки улар кооперативларнинг устави рўйхатдан ўтказилаётганда уларга оқ йўл тилайдилар-ку. Ҳозир Советларга, албатта, маҳаллий шароитларни ҳисобга олиб, жамиятга керакли бўлган кооперативларнинг янги турларини бунёд этишга таъсир ўтказиш учун катта ҳуқуқлар ва имкониятлар берилган. Советлар, шунингдек солиқ солишнинг самарали системаси йўли билан кооперативлар фаолиятини тартибга туширишда ҳам катта ҳуқуқ ва имкониятларга эгадирлар. Бу ишдаги асос, яъни кооператив ҳаракатини социал адолат принциплари негизида ривожлантириш лозимлиги аниқ-равшандир.

VI. Инвестиция жараёнини нормаллаштиришнинг асосий йўллари. Депутат ўртоқлар! Инвестиция сиёсати айниқса қаттиқ танқид қилинди. Биз бу масалани пухта ўрганишимиз керак, бундан кўзда тутилган муддао шуки, вужудга келган вазиятни шу яқин орада ўзгартириш ва аҳволни соғломлаштириш керак.

Ҳозирги инвестиция сиёсатининг принципиал жиҳатдан ўзига хос хусусияти шундаки, корхоналар ислоҳот ўтказилиши туфайли катта молия ресурсларига эга бўлдилар. Масалан, агар 1986 йилда корхоналарнинг ўз маблағлари эвазига инвестиция салмоғи давлат капитал маблағларининг умумий ҳажмида тахминан 3 процентни ташкил этган бўлса, 1989 йилда 41 процентга етади. Бу эса бутун инвестиция жараёнини ташкил этишни тубдан ўзгартиради.

Мамлакатда қурилиш комплексини бошқаришда туб ўзгаришлар қилиш учун зарурат етилди. Ҳаддан зиёд марказлаштириш республикалар ва маҳаллий органлар ташаббусини бўғиб қўйди, уларнинг эҳтиёжларини тўла ҳисобга олишга, шунингдек регионнинг имкониятларидан фойдаланишга йўл қўймади. Республикаларнинг масъулияти сусайиб кетганлигини ҳам эътиборда тутишимиз керак.

Қурилиш ишлаб чиқаришига раҳбарликни маҳаллийлаштириш тўғрисида қарорлар қабул қилинди. Бошқарув юмушлари иттифоқдош республикаларга берилди. Россия федерациясигина ҳозир бундан мустаснодир, чунки бу республикада асосий пудрат ишларини иттифоқ министрликлари бажармоқдалар. Аммо ҳаёт РСФСРда ҳам шундай тадбирни кўриш лозимлигини тасдиқлаб турибди. Бинокорлик материаллари ишлаб чиқариш ҳам асосан иттифоқдош республикалар ихтиёрига берилди. Бундай ёндашув янги регионал сиёсат принципларига тўла-тўкис жавоб беради.

Аммо шунга қарамасдан аҳвол мураккаб бўлиб турибди. Аммо қурилишда амалда бўлган хўжалик механизми илгариги ялпи ёндашувларни бартараф этмади, ишларнинг муддатлари ва сифатига суст таъсир ўтказмоқда.

Беш йиллик бошидаёқ қурилиш миқёсини чеклаш мақсадида мажбурий қадам сифатида қатъий маъмурий чоралар кўрилган эди, лекин бу чоралар ўткинчи натижаларни берди, холос. Шундан кейин, иқтисодий методларга ўтилаётганида, хўжалик механизмининг номукаммаллиги важидан ўтган йиллардаги вазият қайтарилди.

Министрликлар ва корхоналар мустақил тузадиган ва тасдиқлайдиган планлар асосида янгидан бошланаётган қурилишлар 1988 йилда 1985 йилга нисбатан яна 31 процент ортиб кетди.

Шундай қилиб, капитал маблағлар яна сочиб юборилди. Ҳозирги вақтда объектларни қуриш муддати нормативларда белгиланган муддатлардан икки баравар кўпдир. Чала қурилишлар кўпаймоқда. Кўпгина қувватларни ишга тушириш топшириқлари барбод этилмоқда. Оқибатда халқ хўжалиги ўн учинчи беш йиллик бўсағасига беш йиллик планда кўзда тутилганига нисбатан анча кам ишлаб чиқариш потенциали билан келмоқда.

Бўлажак ҳукумат инвестиция сиёсатида жуда мураккаб вазифаларни ҳал этиши керак бўлади.

Мамлакатнинг молиявий аҳволини эътиборга олиб, имкониятларни чамалаш шуни кўрсатмоқдаки, келгуси беш йилликда маблағ билан таъминлашнинг барча манбаларини ҳисобга олганимизда инвестицияларнинг умумий ҳажми нари борса аслида 10 процент ортиши мумкин. Айни вақтда халқ хўжалигида аввало капитал қурилишда катта структура ўзгаришларини амалга ошириш зарур.

Биринчи. Биз экономикани социал вазифаларни бажаришга тубдан буришни таъминлашимиз керак, бунинг учун мамлакат ресурслари билан жуда катта иқтисодий маневр ўтказиш зарур. Амалиётда бу социал маданий соҳанинг моддий базасини мустаҳкамлашга сарфланаётган капитал маблағлар барча турларини илдам даражада ўстириш зарурлигини англатади. Ҳисоб-китоблар шундан далолат бермоқдаки, ўн учинчи беш йилликда халқ хўжалигидаги инвестицияларнинг умумий ҳажмида уларнинг салмоғи аслида ўн иккинчи беш йилликдаги 26 процент ўрнига 34 процент кўпайиши мумкин, ўсиш эса ҳозирги беш йилликка нисбатан 1,5 баравар кўп бўлади.

Иккинчи. Инвестицияларда аграр комплексга, айниқса унинг социал соҳасига устунлик яратиш зарур.

Учинчи. Келгуси даврда бевосита одамлар манфаати учун ишлайдиган экономиканинг барча соҳаларидаги тармоқларни тубдан реконструкциялашни таъминлашга асосий куч-ғайратларни жамлаш керак.

Халқ хўжалигининг кўпроқ капитал маблағ сарфлашни талаб этадиган базавий тармоқларини қайта жиҳозлаш хусусида шуни айтиш керакки, бундай қайта жиҳозлаш миқёсларини анча торайтириш ва шунга мувофиқ тарзда мавжуд ишлаб чиқариш потенциалининг самарадорлигини кескин ошириш керак. Мен бу ўринда ҳам муаммолар борлигини ва биз уларни инобатга олишимиз зарурлигини таъкидламоқчиман, чунки бу муаммолар бутун халқ хўжалигининг ишига таъсир этиши мумкин.

Равшанки, ана шундай шароитда инвестиция программасини шакллантиришга қатъий ёндашув талаб этилади. Айрим тармоқлар ва регионларни ривожлантиришга тааллуқли бир қанча йирик лойиҳаларни ва қарорларни тўхтатиш ёки маълум муддатга кечиктириш зарур бўлади. Бундай қилиш жуда мураккабдир ва бу жараён ниҳоятда оғир кечади. Дастлабки ҳисоб-китоблар шундан далолат бериб турибдики, фақат айрим йирик қурилишлар ва объектлар бўйича инвестициялар миқдорини 27 миллиард сўм камайтириш мумкин бўлур эди. Шуни айтиб ўтишни лозим, деб ҳисоблайман.

Иттифоқдош республикалар билан биргаликда чала қурилишларни қисқартириш учун таъсирчан тадбирлар комплексини амалга ошириш талаб этилади, албатта. Бу бизга ниҳоятда зарурдир. Аввало зарурлигининг боиси шундаки, капитал маблағларни озроқ ошириб, аслида кўпроқ асосий фондларни фойдаланишга топшириш мумкин бўлади.

Инвестиция фаолиятининг структурасини қайта қуришга оид тадбирларни амалга ошириш билан бирга қурилиш ишларидаги барча сифат кўрсаткичларини яхшилашга қаратилган принципиал янги хўжалик механизмидан фойдаланишга ўтиш лозим, чунки ҳозир амал қилиб турган механизмнинг катта камчиликлари бор.

Капитал қурилишдаги кўпгина мушкулотлар пул билан таъминлашнинг вужудга келган практикаси оқибатидир, шу пайтга қадар объектларни қуриш учун керакли пуллар ишлаб топилмаяпти, балки юқори ташкилотларнинг иродасига мувофиқ ажратиляпти. Мана шуларнинг ҳаммасини қатъиян ўзгартириш керак, албатта. Иборали қилиб айтганда, пулнинг ўз хўжайини бўлиши керак. Шундагина ундан омилкорлик билан фойдаланиладиган бўлади.

Қурилишдаги иқтисодий механизмнинг асосий қоидалари ишлаб чиқилган. Бу қоидаларга барча республикаларнинг фикрини эътиборга олиб, аниқлик киритилиши керак, албатта.

Ҳукуматнинг янги состави съездда қилинган кескин, аммо одилона танқиддан тегишли хулосалар чиқариб олади. Капитал қурилиш соҳасида биз маданий савияга чиқиб олишимиз керак. Биз ўн йиллар ва ҳатто асрлар бўйи қад кўтариб турадиган объектларни қураяпмиз. Айни мана шу объектлар ҳозирги жамиятнинг интеллектуал ва техникавий савиясини акс эттиради.

VII. Фан-техника тараққиётини жадаллаштириш ва инсон яшайдиган қулай муҳитни вужудга келтириш муаммолари. Депутат ўртоқлар! Фан ва техникани ривожлантириш муаммолари ҳақида қисқача гапириб ўтмоқчиман. Халқ хўжалигининг илмий-техникавий даражаси учун жуда нотекислик ва катта тафовутлар характерлидир. Бир томондан фан ва техниканинг баъзи соҳаларида катта ютуқларга эришилди, иккинчи томондан эса кўпгина тармоқларда илм-фан ва технология жиҳатидан жуда орқада қолиб кетилди, бу ҳол ҳозирги тасаввурда соғлом ақл-идрокка мутлақо зиддир.

Бунинг ҳам объектив, ҳам субъектив сабаблари бор, аммо энг асосий сабаб хўжалик юритиш механизмидадир. Ҳар бир коллективни янгилик излашга ундайдиган ҳамда фан ва техника ютуқларини ўзлаштирмай туриб, моддий фаровонликка эришишга имкон қолдирмайдиган омиллар системаси бу механизмга асос қилиб олинмаган.

Биз илмий ва конструкторлик фаолияти соҳасида хўжалик ҳисобини ва ўзини ўзи пул билан таъминлашни чуқурлаштириш йўлини аниқ ўтказишимиз керак. 1988 йилдан бошлаб 23 та тармоқнинг илмий муассасалари шу шароитда ишлади. Бу йил ҳамма илмий муассасалар, шу жумладан академиянинг, олий ўқув юртларининг муассасалари ҳамда мудофаа комплексининг илм-фан ташкилотлари шу усулга ўтади.

Бунда амалий ва фундаментал илмий ишларни ривожлантиришни бюджетдан пул билан таъминлашнинг хўжалик шартномаси билан иқтисодий жиҳатдан чуқур асосланган нисбатини топиш бениҳоя муҳимдир. Илмий муассасаларни хўжалик юритишнинг янги шароитига кўчирганда умумдавлат, умуммиллат аҳамиятига эга бўлган истиқболли фундаментал ишланмаларга асло зарар етмаслиги кераклиги мутлақо равшан. Бу ишлар аввалгидек асосан давлат бюджети ҳисобидан пул билан таъминланиши лозим.

Тармоқ илмий муассасаларининг янги шароитда бир йил ишлаши иқтисодий механизмга асос қилиб олинган принциплар асосан тўғри ва самарали эканини кўрсатди. Аммо, унинг баъзи бир салбий жиҳатлари борлиги, жумладан, иш ҳақи асоссиз ошиб кетиши, илмий-техникавий ҳужжатлар нархи кўтарилиши сезилиб қолди, бу эса изланиш ишларини ва янги илмий ишларни бошлаб қўйишга интилишни камайтиришга олиб боради. Бироқ, бу тўсиқларни бартараф этса бўлади. Энг муҳими шуки, мамлакатни ҳозир бутун дунёда рўй бераётган тараққиёт жараёнларига тезроқ чиқариб олишдир. Бу гап аввало чет элларда жадал ривожланаётган технология революциясига тааллуқлидир. Бу соҳада ҳам кўп куч-ғайрат сарфлаш, зўр интеллектуал имкониятларимизни марказлаштириб ишга солиш зарур.

Ўртоқлар!

Мамлакатда инсон турмушининг қулай муҳитини яратиб бериш билан боғлиқ бўлган муаммолар жиддий кескинликни келтириб чиқармоқда. Экологик хавфсизлик учун авж олиб кетган ҳаракат тобора ўткир социал-сиёсий тус олмоқда.

Оммавий ахборот воситалари билан аҳолининг бу соҳадаги фаоллиги сабаблари мутлақо равшан. Ўтмишда бизнинг конкрет регионлардаги экология масалаларини жамоатчилик ҳукмига ҳавола этиш тажрибамиз йўқ эди.

Ишлаб турган кўпгина саноат корхоналари, айниқса 30, 40 ва 50-йилларда ишга туширилган корхоналарнинг кўпи экология нормаларига мувофиқ эмаслигини таъкидлаб ўтмоқ керак. Янги ишга туширилаётган кўпгина саноат объектларида ҳам технология жараёнлари ҳозирги талаблардан орқада қолмоқда. Натижада бир қанча йирик саноат марказларидаги экология вазияти жуда ноҳуш бўлиб қолди. Ҳавога чиқариб юборилаётган зарарли моддаларнинг ўзи ҳозир 100 миллион тоннага яқинлашиб қолди.

1985—1988 йилларда ҳукуматнинг Байкал ва Ладога кўли табиий ресурсларини муҳофаза қилиш ва улардан оқилона фойдаланиш тўғрисидаги, Челябинск, Магнитогорск, Карабаш, Фарғона, Кемерово, Салават, Стерлитамак, Тольятти ва бошқа шаҳарлардаги ҳаво ҳамда сув объектларининг ифлосланишига йўл қўймасликка оид қўшимча чора-тадбирлар ҳақидаги қарорлари қабул этилди. Шимол ва Сибирь дарёлари сувининг бир қисмини жанубга буриб юбориш, Ржевск гидроузелини ва Волга—Чограй каналини қуриш билан боғлиқ бўлган ишлар тўхтатилди. Орол денгизи ҳавзасида табиатни муҳофаза қилиш тадбирлари тўғрисида комплекс қарор ҳам қабул этилди. Волга ва Каспий ҳавзалари хусусидаги таклифлар тайёрланмоқда. Қўриқхоналар майдони 1985 йилдаги 18 миллион гектардан ҳозир 21 миллион гектарга етказилди.

Бир талай ишлар қилинаётганлиги кўриниб турибди. Бироқ, тўпланиб қолган муаммолар юки шу қадар каттаки, вужудга келган ноҳуш экологик вазиятни қисқа муддатларда соғломлаштириш ҳаддан ташқари қийин. Бунинг учун анчагина пул ва материал ресурслари керак бўлади. Чунончи, дастлабки ҳисоб-китобларга қараганда, мамлакатнинг ишлаб чиқарувчи кучларини зарур даражада ривожлантириш билан бирга, табиатни муҳофаза қилиш узоқ муддатли давлат программаси лойиҳасини амалга оширишга уч беш йиллик мобайнида 135 миллиард сўм, яъни ҳар беш йилликда ҳозирги беш йилликдаги 15 миллиард сўм ўрнига ўрта ҳисобда 45 миллиард сўм ажратиш керак бўлади. Бироқ масала фақат молия хусусида эмас. Бундай маблағларни ўзлаштириш учун қурилиш ташкилотларининг ихтисослаштирилган қувватларини ривожлантириш ва энг мураккаби эса экологик жиҳатдан соф технологияларни ҳамда тегишли ускуналарни яратиш зарур.

Ҳозир жамоатчилик кўтариб чиқаётган барча ўткир муаммолар ичида атом энергетикаси билан гидроэнергетика масалалари биринчи ўринга қўйилмоқда. Шу масалалар юзасидан депутатларнинг кўплаб сўровлари ва мурожаатлари тушди. Бундай хавотирлик нимадан келиб чиқиши тушунарли. Чернобиль, текисликдаги гидростанциялар ва ҳоказолар шулар жумласидандир. Масалалар шу қадар чуқур ва принципиал, мамлакатни янада ривожлантиришга шу қадар бевосита дахлдор ва совет кишиларининг турмуш шароитига тўғридан-тўғри таъсир қиладики, уларни алоҳида кўриб чиқса арзийди. Бизнинг фикримизча, СССРнинг амалдаги узоқ муддатли Энергетика программасига тегишли тузатишлар киритиш, уни СССР Олий Советида муҳокама қилиш ва умумхалқ муҳокамасига тақдим этиш керак. **(Қарсаклар).**

Белоруссияда, Украина ва Россияда Чернобилдаги авариядан кейин вужудга келган аҳвол билан боғлиқ масалаларнинг бутун комплексини ҳам яна бир бор махсус кўриб чиқиш талаб этилади.

Хуллас, мамлакат олдида турган экология муаммоларини ҳал этишга бутун ишлаб чиқариш-техника, интеллектуал потенциал, жумладан, академия, олий ўқув юртлари ва тармоқ илм-фанининг потенциали йўналтирилиши керак. Ишни шунга қаратиш лозимки, мамлакатнинг барча регионларида экологик вазият қадамба-қадам яхшиланиб борсин.

Ўртоқлар!

Ҳар бир совет гражданининг эркинлиги ва конституцион ҳуқуқларини, шаъни ва қадр-қимматини чуқур ҳурмат қилиш, жамиятни, турли социал ва демографик группаларни жипслаштириш принципига қатъий риоя этиш ҳамиша ҳукумат фаолиятининг асоси бўлади. Бу жуда муҳимдир. Мамлакатда марказдан қочма тенденциялар кучайиб, шубҳали йўналишдаги иш ташлаш ва митинглар авж олиб кетди, миллатчилик кайфиятлари авжига чиқмоқда. Бунда ҳам аниқ қилиб, шуни айтиш керакки, миллий белгига ёки бошқа бирон-бир белгига қараб инсон ҳуқуқларининг поймол этилишига, анархия ва масъулиятсизликка, меҳнат маромининг бузилишига, жиноятчилик ва порахўрликнинг ўсишига йўл қўйиш мумкин эмас. Янги ҳукумат барча демократик эркинликларни ҳуқуқий асосда қаттиқ муҳофаза қилиб, мамлакатда, жумладан, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларини мустаҳкамлаш ва уларнинг фаолиятини такомиллаштириш асосида қонунчилик ҳамда жамоат тартиби барқарор бўлган муҳитни вужудга келтириш ишида қатъият кўрсатади.

Мамлакатда демократиялаш жараёни гуркираб авж олмоқда. Бунда у одамлар турмушининг тобора янги соҳаларини қамраб олмоқда. Демократик асослар бизнинг кундалик турмушимизга мустаҳкам сингиб кетмоқда. Бу гап ишлаб чиқаришга ҳам, маданиятга ҳам, гражданларнинг муомалаларига ҳам тааллуқлидир. Бизнинг бутун сиёсий системамиз, экономикамиз, регионал муносабатларимиз тобора демократик бўлиб бормоқда.

Хуллас, ўсишнинг янги сифатига ўтиш даврини қийинчилик билан бошдан кечираётган мамлакатда шахсни эркин қилиш соғлом жараёнлари тобора фаол давом этмоқда. Аммо жамиятдаги бу аҳволнинг диалектикаси шундайки, демократик асослар билан бир қаторда сохта демократик жараёнлар ҳам ривожланиб бормоқда. Бундай жараёнлар давлатдаги вазиятнинг барқарорлигига ниҳоятда салбий таъсир қилмоқда, интизомга путур етказмоқда, соғлом фикрга қарамай, жамиятда тартибни бузишга олиб бормоқда. Мамлакатдаги кўпгина яхши ташаббуслар бўшанглик, масъулиятсизлик, энг оддий талабларни қўпол равишда бузиш сабабли охирига етказилмаяпти.

Биз кетма-кет фожиали воқеаларга дуч келаяпмиз, буларда кўплаб одамлар қурбон бўлмоқда. Кўпинча масъулиятсизлик, топширилган ишга андишасиз муносабатда бўлиш, баъзида эса энг оддий инсоний бурчдан қўпол равишда чекиниш ана шу барча фожиаларга сабаб бўлмоқда.

Том маънода бутун халқ шу ишга қўшилган тақдирда биз жамиятимиз турмушидаги ана шундай ҳодисаларни тугатишда муваффақиятга шубҳасиз эришамиз.

Партия жамиятни демократиялашни биринчи навбатдаги вазифа сифатида олға суриб, аввало, бу тушунчага юксак маъно ва англаб етилган интизом, англаб етилган тартиб зарурлиги маъносини бағишлаган эди. Бунда ғоят катта мамлакатимиз гражданлари куч-ғайратларини жипслаштириш принциплари асосида демократик жамият, ҳуқуқий давлат барпо эта бориб, мамлакат тараққиёт йўлидан дадил, барқарор, узилишларсиз олға томон ҳаракат қилиб бориши учун барча зарур ишларни қилишлари керак.

VIII. Янги мудофаа доктринаси ва экономикани ривожлантириш. Депутат ўртоқлар! Давлат хавфсизлигини таъминлаш масалалари, шунингдек, СССР Қуролли Кучлари қурилишига умумий раҳбарлик ҳукумат ишининг энг муҳим йўналишларидир.

1986—1990 йилларга мўлжалланган планни тузиш чоғида ўша пайтда вужудга келган халқаро вазият ва ҳарбий доктринамиз туфайли биз мудофаага сарфланадиган харажатларни миллий даромадникига қараганда бирмунча юксакроқ суръатлар билан ўстиришни анъанавий равишда кўзда тутишга мажбур эдик.

Аммо Совет давлатининг тинчлик ташаббуслари, қурол-яроғларнинг айрим турларини қисқартириш ва чеклаш тўғрисида бир қанча шартномалар тузилганлиги, янги ҳарбий мудофаа доктринасининг принциплари чинакам инқилобий маневрни амалга ошириш имконини берди. Келгуси икки йилда таклиф этилган харажатларнинг қисқартирилишини ҳисобга олганда тасдиқланган беш йиллик планга нисбатан мудофаа харажатларидан олинадиган умумий тежам қарийб 30 миллиард сўмни ташкил этади.

Съезд мудофаага сарфланаётган аниқ харажатлар тўғрисида тўлиқ ахборотга эга бўлиши кераклиги шубҳасиздир. Шундай қилингандагина халқ депутатлари харажатлар тўғрисида тасаввурга эга бўладилар, бу эса ҳарбий харажатларни кўриб чиқиш ва шакллантиришда фаол қатнашиш имконини беради. Масалан, 1989 йилда 77,3 миллиард сўм миқдордаги умумий харажатлардан:

қурол-яроғ ва техника харид қилишга — 32,6 миллиард сўм;

илмий-тадқиқот ва тажриба-конструкторлик ишларига — 15,3 миллиард сўм;

армия ва флотни сақлашга — 20,2 миллиард сўм;

ҳарбий қурилишга — 4,6 миллиард сўм;

ҳарбий хизматчиларнинг пенсияларига — 2,3 миллиард сўм сарфлаш кўзда тутилган.

Бошқа харажатлар 2,3 миллиард сўмни ташкил этади.

Бу маълумотларни шарҳлашнинг зарурати бўлмаса керак. Биз қуролсизланиш йўлидан сабот билан бораверишмиллий даромадда мудофаа харажатларининг салмоғини 1995 йилга бориб 1,5—2 баравар қисқартиришга эришиш ниятидамиз. Бу масала СССР Олий Советининг фаолиятида алоҳида ўрин олади, деб ўйлаймиз.

Ҳукумат мудофаа эҳтиёжларига харажатларнинг изчиллик билан қисқартирилишини эътиборга олиб, Совет Қуролли Кучларини барча зарур чоралар билан таъминлашга, айни вақтда оқилона етарлилик принципини рўёбга чиқаришга интилаверади. Армия — совет халқининг фарзандидир, зотан у ҳар томонлама қўллаб-қувватланса арзийди. **(Қарсаклар).**

Ҳарбий ишлаб чиқаришни жадаллик билан ноҳарбий ишлаб чиқаришга айлантириш, бўшайдиган қувватлар ва ресурсларни социал ҳамда иқтисодий вазифаларни ҳал этишга йўллаш қатъий заруратдир. Бундай чора-тадбирлар агросаноат комплекси, енгил саноат, савдо-сотиқ ва умумий овқатланиш учун машина-ускуналар ишлаб чиқаришни анча (1,5—2 баравар) кўпайтириш имконини беради.

Ана шундай чора-тадбирлар бу йил мудофаа комплекси ишлаб чиқаришининг структурасини ўзгартиришга олиб келди. Бу комплексда граждан маҳсулоти ва халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни ўстириш суръатлари ҳарбий маҳсулотлар ишлаб чиқаришни ўстириш суръатларига қараганда икки баравар юқоридир.

Ҳарбий ишлаб чиқаришни ноҳарбий ишлаб чиқаришга айлантириш таъсири остида мудофаа комплексининг ишлаб чиқариш структураси тубдан ўзгармоқда. Агар ҳозир тармоқларда ишлаб чиқарилаётган маҳсулотнинг умумий ҳажмида граждан маҳсулотининг умумий салмоғи 40 процент бўлса, шу беш йилликнинг охирига бориб 46 процентни ташкил этади, 1995 йилда эса 60 процентдан ошади.

Халқ хўжалигини социал эҳтиёжлар қондирилишига йўналтириш тўғрисидаги қарорларга амал қилиб, мудофаа тармоқларига граждан маҳсулотининг замонавий илм-фанга асосланган янги турларини ва мураккаб рўзғор буюмларини жадаллик билан яратиш топширилди.

Бу гап биринчи навбатда медицина техникасига тааллуқлидир. 1989 йилда мудофаа тармоқларининг корхоналарида салкам 240 миллион сўмлик шундай техника ишлаб чиқарилади, келгусида эса ҳар йили камида 1 миллиард сўмликка етказилади. Инвалидларни турли медицина техникаси билан таъминлаш масаласи ниҳоятда ўткирлигини, шунингдек, протез қўйишдаги қийинчиликларни эътиборга олиб (бу ҳақда съездда мутлақо ҳаққоний ва зўр қайғу-алам билан гапирилди), Министрлар Совети яқинда бу ишлаб чиқаришни космос билан шуғулланаётган етакчи корхоналарга топшириш тўғрисида қарор қабул қилди. **(Қарсаклар).**

Мудофаа комплекси аҳолининг маданий-маиший молларга бўлган талаб ва эҳтиёжларини таъминлашга анча кўпроқ ҳисса қўшиши лозим. Ҳозир «мудофаачилар» йилига салкам 30 миллиард сўмлик ёки мамлакатда ишлаб чиқарилаётган шундай жами молларнинг 22 процентини тайёрлаб бермоқдалар. 1990 йилда ўсиш 33 процентни ташкил этади. Биз ўн учинчи беш йилликда комплекс 250—270 миллиард сўмлик шундай молларни ишлаб чиқаради ва ҳозирги беш йиллик топшириғидан икки баравар ошиб кетади, деб мўлжаллаяпмиз.

Мудофаа ва халқ хўжалиги манфаатларини кўзлаб космик техника яратиш ҳамда ундан фойдаланиш каби масалага ҳам алоҳида тўхталиб ўтиш зарур, деб ҳисоблайман. Афтидан, мудофаа мақсадларига сарфланаётган харажатлар каби космик программаларимизни амалга ошириш билан боғлиқ харажатлар тўғрисидаги маълумотлар ҳам съездга тақдим этилиши керак.

Шундай қилиб, бунга қандай маблағлар сарфланади? Миллиард сўм ҳисобидаги рақамларни келтираман. Улар қуйидагилардан иборат:

Халқ хўжалиги ва илмий космос — 1,7 миллиард сўм;

Ҳарбий космос — 3,9 миллиард сўм;

Кўп марта фойдаланиладиган «Бўрон» космик системаси — 1,3 миллиард сўм;

Жами — 6,9 миллиард сўм.

Бу харажатлар ўзини оқлайдими, деган савол туғилади. Бу хусусда шуни айтиш мумкинки, Мудофаа министрлиги мутахассисларининг ҳисоб-китобларига кўра, ҳарбий аҳамиятдаги космик программаларни рўёбга чиқаришнинг ўзигина қуролли кучларимизнинг жанговар самарадорлигини 1,5—2 баравар оширади.

Айни вақтда энг муҳими шундан иборатки, космик техника ютуқларини халқ хўжалигига хизмат қилдириш, уларнинг социал масалаларга йўналишини кучайтириш зарур. Бунда эса имкониятлар ғоят каттадир. Фақат бир масала — телефонлаштириш масаласини олиб кўрайлик. Биз бу муаммони мамлакатимиз шароитида одатдаги анъанавий йўллар билан ҳали кўп йилларгача ҳал эта олмаймиз. Космос бизга бошқача, анча тезроқ йўлдан бориш, масалан, телевидение муаммоси қандай ҳал этилган бўлса, ана шундай ҳал этиш имконини беради. Ҳозир мамлакат аҳолисининг 94 проценти телевидение билан қамраб олинган.

Қуйидагиларни ҳам айтиб ўтмоқчиман. Мудофаа масалаларига доир қарорларни ишлаб чиқиш ва қабул қилиш тартиби қайта қуриш ва ошкораликни ривожлантириш руҳида анча ўзгаради. Улар давлат плани ва бюджети қандай кўриб чиқилса, худди шундай тартибда кўриб чиқилади.

Чуқур ўйланган ва ҳар томонлама текширилган ташқи сиёсатни амалга ошириш негизида совет кишиларининг ҳозирги авлоди ва кейинги авлодлари учун тинч турмуш шароитини таъминлаш бизнинг халқ олдидаги асосий бурчимиздир. Шубҳасиз, совет тинчлик ташаббуслари ортиб бораверади, халқаро муносабатларни тубдан соғломлаштириш йўли янада фаоллик билан ривожлантирилади. Ҳукумат бу йўлни қатъият билан ўтказишни, барча мамлакатлар ўртасида ишонч, ҳамжиҳатлик ва ҳамкорлик руҳини қарор топтириш олижаноб ишига ҳар томонлама хизмат қилишни ўзининг муҳим бурчи деб билади.

IX. Мамлакатнинг ташқи иқтисодий фаолияти ва валюта аҳволи. Ўртоқлар! Мамлакатнинг ташқи иқтисодий фаолияти ва валюта аҳволи ҳақида қисқача тўхталмоқчиман. Бу соҳада кўрилган чора-тадбирлар экономикамизга кўпроқ очиқлик беришга, барча корхоналар, бирлашмалар, ташкилотлар, шу жумладан кооператив корхоналари, бирлашмалари ва ташкилотлари халқаро меҳнат тақсимотида иштирок этиши учун имкониятни таъминлашга қаратилган эди.

(Охири тўртинчи бетда).

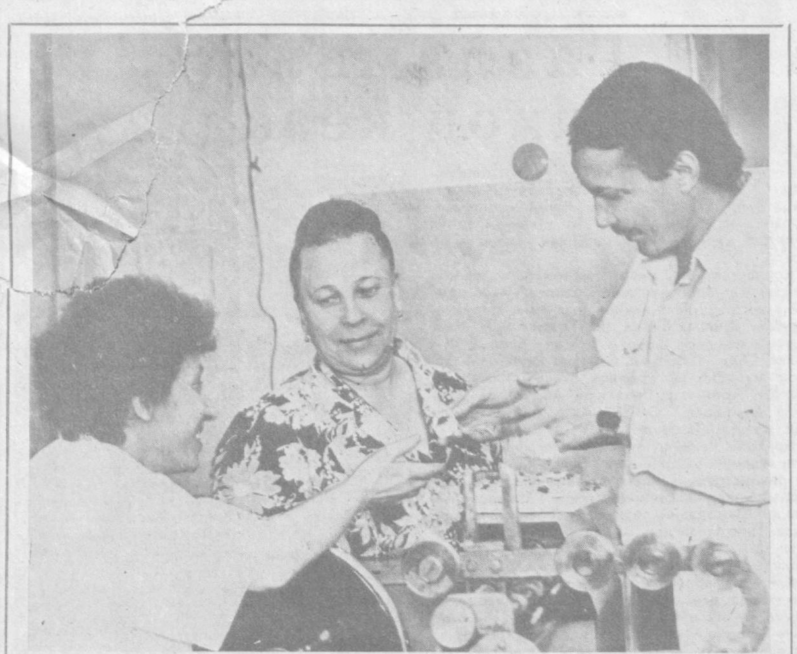

Ўзаро социалистик мусобақа асосида иш юритаётган Тошкент «Промсвязь» тажриба заводининг кўпгина ишчилари яхши натижаларни қўлга киритишяпти. Сиз суратда кўриб турган Надежда Белецкая (чапда), бригадир Эмилья Садовникова ва мусобақа ташкилотчиси Абдулла Аминовлар иш унуми ва сифатини янада ошириш учун мусобақани кучайтиришнинг янги имкониятлари ҳақида фикрлашмоқдалар.

Т. Каримов фотоси.

Меҳнатдан обрў топганлар

ДУРАДГОРЛАР ЕТАКЧИСИ

Ҳабибулла Нурматов темир йўлга ишга келганидан кейин кўнглидаги ҳунарини топгандек бўлди. Бир неча йил темир изларни назоратдан ўтказиб, хавф-хатарга ўрин қолдирмасликка, машинистлар учун «яшил йўл» очиб беришга хизмат қилди. 1981 йилда эса вагонларни комплекс жиҳозлаш цехига мастер қилиб тайинланди. Мазкур цех турли бўлинма ва соҳаларга хизмат қиларди. Бу жойда меҳнат қиладиган ишчилар ҳамма соҳани уддалашлари лозим. 300 дан зиёд ишчининг касби, бажарадиган иши турлича. Шундай бўлганидан кейин цех бошлиқларию, мастерларга осон тутиб бўлармиди. Катта мастер бу цех кўрсаткичларини кўтаришга муносиб ҳисса қўшди.

Лекин комплекс цех ишини бошқариш ва ташкил қилиш депо учун бир қатор мураккабликларни юзага келтирди. Ўзингиз ўйлаб кўринг-а, биргина цехнинг зиммасига вагонларнинг техник ҳолатини кўздан кечириш, уларни йўлга ҳозирлаб, зарур анжомлар билан таъминлашу, комплекс жиҳозлаш, қолаверса ремонтталаб бўлиб қолганларини қўлдан келганча яхшилаш, ишдан чиққан титанларни тузатиш, ойнаси синган ромларни тўғрилаш, мустаҳкамловчи штабиклар ясашни фақат цех бошлиғидан сўраш, қолаверса барча операцияларни назорат қилиб бориш ҳеч ким учун осон бўлмаса керак. Бу соҳаларни турли цех ва бўлимларга ажратиш корхонада бирмунча енгиллик яратиши мумкин эди. Ёғочга ишлов бериш бўлимини алоҳида ажратиш ташаббуси шу йўсинда амалга оширилди. Ҳабибулла Нурматов цехни ташкил қилишда актив қатнашди. Цех дастлаб иккита кичкина хонадан иборат бўлиб, унда зарур операцияларни кўнгилдагидек қилиб бажариш осон бўлмасди. Депода ўнлаб қўли гул дурадгорлар меҳнат қилишардию, лекин уларнинг меҳнати самарасидан етарли баҳраманд бўлинмасди.

Ҳабибулла ака мана шу ишчилар билан ҳамкорликда цех учун янги бино барпо қилишга киришди. Дурадгорлар ва станоксозлар қурувчилар билан теппа-тенг меҳнат қилишиб, бинонинг деворини кўтаришди. Асосий меҳнат операцияларини шу ерда бажаришга мослаштирилди.

Бир томони тўла ойна билан қопланган цехда, табиий ёруғликда ишлаш эндиликда коллектив учун анчагина қулайлик туғдирди. Цех биноси тўла тугатилиб, унда эшик ва ромлар ясашга киришилди. Депо раҳбарлари қурилишда жонкуярлик кўрсатган Ҳабибулла Нурматовни мазкур цехга бошлиқ қилиб тайинлади.

Янги жойда иш бошлаш осон бўлмади. Чунки ёғочга ишлов бериш цехи ром, эшиклар тайёрлашдан ташқари темир титанлар ремонтини ҳам амалга оширади. Лекин бугунги мавжуд техника коллективдагиларни қониқтирмаяпти. Ҳозирча асосий ишлар қўл меҳнати эвазига бажариляпти. Бугун дурадгорлар янги техникага буюртма берган. Мавжуд қатор проблемаларга қарамай, цехнинг ташкил этилиши 2-пассажир вагонлари депоси учун ниҳоятда қўл келди. Чунки, дурадгорлар меҳнати туфайли каттагина маблағ тежаб қолина бошланди.

Депода асосан вагонлар жорий ремонт ва комплекс жиҳозлашдан ўтиши туфайли кўпинча ром ва деразаларни алмаштириш лозим бўлади. Илгари бу операцияларни амалга ошириш анчагина қийинчилик туғдирарди. Дурадгор ва ойна солувчилар вагонлар оралаб юриб, ремонт ишларини бажаришарди. Авваламбор ишчиларнинг кўп вақти бекорга сарфланса, иккинчи томондан мураккаб вазиятда бажарилган ишларнинг сифати кўнгилдагидек бўлмасди. Ойнаю-ромларни улкан пассажир составлари орасида у ёқдан бу ёққа кўтариб юришнинг ўзи бўлмайди. Ҳозирги шароитда эса ромлар ҳам цехда ясалади, ойналар ҳам шу ерда ўрнатилади. Бу дурадгорлар учун ҳам, буюртмалари тез фурсатда бажарилаётганлиги учун проводникларга ҳам ниҳоятда қулай.

— Цехимиз эндиликда вагон составларининг техник ҳолати билангина шуғулланиб қолмай, балки бошқа операцияларни ҳам амалга оширишни мўлжаллаяпти, — дейди Ҳабибулла Нурматов. — Авваламбор биз депонинг барча бўлим ва участкаларига ўз хизматимизни тавсия қиляпмиз. Эндиликда идорадаги ремонтталаб хоналар учун четдан уста чақиришнинг, ёки катта суммага эшиклар сотиб олишнинг ҳожати йўқ. Биз ўзимиздаги қурилиш материалларидан идора учун эшик зарур бўлса, уни тайёрлаб беряпмиз. Яқинда бошқармадагилар депо ошхонасининг иккинчи қаватини кондитер цехи учун мослаштириб қуришни таклиф қилишди. Биз рози бўлдик.

Умуман, бугунги кунда фаолиятимизни активлаштиришдан бир томондан депо бошқармаси, иккинчи томондан ишчиларимиз моддий жиҳатдан манфаатдорлар. Иш ҳажми қанчалик кўп бўлса, қанча кўп буюртма бажарсак ишчиларимизнинг маоши шунча яхши бўлади.

Цехнинг январь ойидан иш бошлаганини ҳисобга олсак, вагонлар учун юзлаб ромларни тайёрлаганимиз ва қолаверса ремонт ишларининг сифатини таъминлаётганимиз ёмон натижа бўлмаса керак деб ҳисоблайман.

Ҳабибулла Нурматов ҳар соҳада коллективдагилар меҳнатига таянади. Бу ерда юқорида тилга олганимиздек қўли гул усталар тўпланишган. Бригадир, дурадгор Зоҳид ака Маҳмудовни олайлик. Бу кишининг бутун умри темир йўл ва қурилиш билан боғлиқ. Владимир Кострикинни дурадгорларнинг моҳири деб тан олишлари ҳам бежиз эмас, станокчи-арраловчи Суннат Нажимхўжаев ўз ишини ниҳоятда чуқур ўзлаштирган. Улфат Исломов ҳам коллектив ишига муносиб ҳисса қўшяпти.

— Ишларимиз ёмон эмас, — деб давом этади цех бошлиғи. — Кўриб турибсиз, цехни ўз кучимиз билан барпо қилиб ишга туширдик. Лекин ҳали у замонавий техника билан жиҳозлангани йўқ. Коллективнинг самарали ишлаши учун замонавий, юксак унум билан ишловчи техникаларни сотиб олишимиз керак. Қолаверса ишчилар учун маиший шароитлар етарли эмас. Яқин келгусида ўз территориямизда душхона ва маданий ҳордиқ хоналарини ташкил этишимиз зарур. Шунда цех фаолияти анчагина жонланарди.

Бундан ташқари, ҳозир биз аҳолига пулли хизмат кўрсатиш ишларини ҳам амалга ошираяпмиз. Албатта бу хизматдан ҳозир фақатгина ўз ишчиларимиз фойдаланишяпти, лекин келгусида хизмат турларини кенгайтириш ниятимиз ҳам бор.

Ҳа, Ҳабибулла Нурматов коллектив учун жон куйдиряпти. У етакчилик қилаётган коллективнинг яқин келгусида янада унумли ишларни амалга ошириши ва ўз-ўзини молиявий таъминлаш соҳасида ижобий натижаларни қўлга киритишига умид қилса бўлади.

В. МАДИМАРОВА.

ШАНБА ОҚШОМИДА — ШАНБА ОҚШОМИДА

Ижодий ҳамдўстлик йўлларида

Оила салоҳияти

«Туҳфа» ансамблининг мусиқачилари, ҳамда хонандалари 14 кишидан иборат. Уларнинг ҳаммаси ўзларининг жонажон Сумгаит шаҳридагина эмас, бутун Озарбайжонда яхши маълум бўлган Жалиловлар оиласининг аъзоларидир. Энди ана шу мусиқали оила санъати билан Ўзбекистон пойтахтининг ихлосмандлари ҳам танишдилар. Октябрь революцияси номли завод клуби ҳамда темир йўлчилар маданият саройи саҳналарида ҳаваскор артистларнинг концертлари бўлди. Мусиқачиларнинг чиқишларида ранго-ранг гуллар гулдастаси каби Озарбайжон, Арманистон, Эрон, Афғонистон, Туркияда яшовчи турли халқларнинг куй ва оҳанглари уйғунлашиб кетган эди.

Тошкентдаги гастроллар «Союзтеатр» Бутуниттифоқ театр ишлаб чиқариш бирлашмаси Ўзбекистон ва Озарбайжон бўлимлари ижодий алоқаларнинг якунига айланди.

Мазкур коллективнинг таржимаи ҳоли эндигина турмуш қилган эр-хотин Жалиловлар оилавий фольклор ансамбли тузишга қарор қилган пайтда, бундан йигирма олти йил илгари бошланган эди. Сонанинг яхшигина овози бор эди, Асад эса тўртта мусиқа асбобида ўйнарди. Жалиловлар фарзандларининг мусиқа қобилияти эса уларнинг жуда ёшлигиданоқ намоён бўла бошлади. Уларнинг ҳаммаси мактабни тамомлагач, Сумгаитдаги музика билим юртининг халқ чолғу асбоблари оркестри синфига кириб ўқишди. Ёлчин Боку консерваториясининг вокаль бўлимига кирди. Бу ерда у ўзининг бўлажак қайлиғи — халқ қўшиқларининг моҳир ижрочиси Манфура билан танишиб қолди. Жалиловларнинг жиянлари ҳам бирин-кетин вояга ета бошладилар. Уларнинг ҳар бири ўз навбатида оилавий оркестрга келиб қўшилишар, турли халқ чолғу асбоблари — тор, камонча, ноғора, каноналарда ўйнашарди. Шундай қилиб оркестр бор овози билан янграй бошлади.

Оила аъзолари ўз ансамблига «Туҳфа» деб ном беришди. Бу номда Озарбайжон халқининг узоқ ўтмишидан совға сифатида олиб қолинган мусиқа мероси гавдаланган ҳамда унинг олдида таъзим бажо келтирилган эди. Бу номда ана шу совғани авлодларга етказиш ўз ифодасини топган эди. Жалиловлар мамлакатимизнинг турли гўшаларида — Москва, Туркманистон, Грузия, Доғистон, Арманистон ва Тожикистонда бўлдилар. Томошабинлар уларни ҳамма ерда самимий кутиб олдилар. Ансамбль қатнашчилари ўз қўшиқларини юрак ҳарорати, кўрини сарфлаб, шундай ижро этадиларки, уларнинг концертларига тобора кўплаб санъат мухлислари келишди.

— Халқ мусиқаси ва қўшиқларига муҳаббатимиз набираларимизга ҳам ўтишини хоҳлардик, — деди Асад Жалилов ЎзТАГ мухбирига. — Фольклор — ҳақиқий хазинадир. Унда авлодларимиз донишмандлиги ва меҳр-муҳаббати, уларнинг орзулари, интилишлари ва умидлари акс этган. Ҳозир ансамблимиз қатнашчиларининг бирортаси ўзини мусиқасиз тасаввур эта олмайди. Лекин бизни одатдаги концертлар қониқтирмай қўйди. Яқин орада ҳозирги вақтда деярли унутиб юборилган расм-русмлар, эртаклар ва афсоналардан ташкил топган театрлашган программа устида ишлай бошлаймиз.

Юрган дарё

Икки давлат ажойиботлари

Ҳамшаҳримиз, химия фанлари доктори, СССР Журналистлар союзининг аъзоси Қудрат Аҳмеров яқинда Шарқ ва Европа мамлакатларида бўлганида азиз оқшомхонлар учун қизиқарли катта-кичик воқеа-эсдаликларни ёзиб олди. Қуйида ана шу таассуротларни ўқийсиз.

«Айя София»нинг сирли колоннаси

ТУРКИЯНИНГ Истамбул шаҳридаги машҳур «Айя София» обидасида «сирли» колонна мавжуд бўлиб, ривоятларга қараганда фарзандсиз ёки бемор кишилар ундаги кичик тешикчага бармоқларини тиқиб, уч марта айлантиришлари ва бу пайтда яхши ниятларини кўнгилларига тукканларида бармоқлари намланиши керак экан. Акс ҳолда ният амалга ошмаслиги кутилади.

Колоннанинг «сири»ни билиш ниятида биз, шеригим — геология-минералогия фанлари кандидати Ҳабибулла Қосимов билан уни синчиклаб ўргандик. Маълум бўлишича, колонна оҳактошлардан ишланган бўлиб, унинг таркибида кальцийнинг хлорли тузи мавжуд экан. Бу тузда гигроскопик хусусият, яъни доимий равишда ўзига ҳаводаги намликни тортиб туриш хусусияти бор. Бармоқ намликни йиғиб олган тузга теккандa, у ёғсимонроқ бўлиб намлангандек сезилади — бу, оз миқдорда бўлса-да, ҳосил бўлган ишқорнинг таъсиридир. Аммо, кўп кишилар навбат кутиб, ҳадеб бармоқларини тиқавергланларида баъзилариники намланмай ҳам қолиши мумкин. Бу уларни ташвишлантириб қўяди.

Шундай қилиб, бизга колоннанинг ҳеч қандай сири йўқлиги аён бўлди.

Фарзанд кўришга бўлган кучли ихлос ҳамда беморликдан қутулиш нияти кишиларни ишончга тўлдиради, бу ҳиссиётга таъсир этиб, ҳаётнинг қувончли сўқмоқлари томон чорлайди. Биз обидага яхши ният билан келаётган ёш келину куёвлар, бемору қариялар ва соддадил кишиларга яхши ниятлар билдириб қайтавердик.

Олтин сандиқдаги кийимлар

ИСТАМБУЛДАГИ «Тўп қопи» музейи дунёдаги энг бой маданият марказларидан ҳисобланади. Музейдаги олтин, кумуш, олмос, дуру гавҳарлар кўпчилик туристларда қизиқиш туғдиради. Бу ерда Усмонийлар ҳукмронлик қилган даврларда ўзга мамлакатлардан босиб олиб келтирилган бойликлар ҳам намойиш қилинади. Мана шундай бойликларнинг бир қисмини алоҳида залларда кўриш мумкин. Муҳаммад пайғамбар ва унинг қизи Фотима бибининг кийимлари сақланаётган олтин ҳамда кумуш сандиқчалар қаторида унинг уруш пайтида синган тиши, қўлёзмаларидан нусхалар, муҳри, соқол-мўйловидан намуналар, олтин сопли қиличи, Маккадаги машҳур тошга қўйилган ўн тўрт килограмм оғирликдаги олтин қоплама, халифалар буюмлари ва бошқа қатор шу каби нарсаларни катта олтин эвазига қайтиб бериш ҳақидаги Саудия Арабистони ҳукуматининг қатор талаблари жавобсиз қолдирилмоқда.

Жон бошига бир тупдан

ГРЕЦИЯДА зайтун дарахтини эъзозлаб, жуда авайлашади. Унинг тарихи кўпгина ривоят ва афсоналар билан ҳам боғлиқ. Доимо яшил бўлиб турувчи зайтун дарахти қиру адирларда, тоғ-текисликларда ўсаверади. Бўйи 4—6 метр, баъзан ундан ҳам баландроқ бўлиб, барглари майда, оддий, қалин, қисқа бандли, гуллари икки жинсли, кумушранг-оқиш, шингил ёки рўваксимон бўлади. Меваси резавор, данакли, истеъмол қилинади. Мевасининг юмшоқ қисмида 60 фоизгача, уруғида 30 фоизгача мой бўлади. Унинг мойидан медицинада, озиқ-овқат саноатида, техникада эритувчи сифатида кенг қўлланилади. Ёғочидан қимматбаҳо буюм ва совғалар тайёрлашда фойдаланилади.

Греция зайтун мойини кўп мамлакатларга, жумладан Ватанимизга ҳам экспорт қилади. Шунинг учун ҳам бундай дарахтни кўпайтириш ва мой ишлаб чиқаришни йил сайин ошира бориш устида ғамхўрлик қилинади. Шу кунларда мамлакатдаги зайтун дарахти жон бошига биттадан тўғри келиб, ўн миллион донани ташкил қилади.

Афинанинг энг баланд жойидаги Акрополда 90 ёшли «Маъбуданинг бош дарахти» кўкариб турибди. Уни кунига минглаб туристлар томоша қилади. Бунинг боиси, қадим замонда шу дарахт ўрнида ўсган зайтун остида Афлотун ўз шогирдлари билан суҳбатлашиб ўтиришни ёқтирар экан. Зайтуннинг бунчалик эъзозланишига яна бир сабаб, уни оқилалик маъбудаси бўлган Афина яратиб, кўпайтирган эмиш.

Эпидавр амфитеатри

ЭПИДАВР шаҳридаги тепаликда эрамиздан аввалги учинчи асрда қуриб битказилган амфитеатр — стадион яхши сақланиб қолган. 17 минг томошабинни сиғдирадиган Грециядаги бу иншоот табиий тошлардан ясалган бўлиб, унинг ўзига хос «сири» бор. Пастдаги саҳнанинг исталган еридан туриб бирор сўз айтсангиз ёки қоғоз йиртсангиз, олтмиш-етмиш метр баландликдаги ўриндиқларда ҳам у овозни аниқ эшитишингиз мумкин.

Театр кошонасидаги бу сир кўп вақтларгача топилмади. Эндиликда акустиканинг бундай яхшилиги, ўриндиқлар тагига лойдан ишланган бўш идишлар кўмиб қўйилганлигида эканлиги аниқланди. Лой идишлар грекча «эхеа» — аксадони билдирар экан. Русча «эхо» сўзи шундан келиб чиққанлиги аён бўлди. Машҳур Дионис амфитеатри ҳам шундай томоша жойи бўлиб, Большой театр артистлари концертини жуда кўп греклар томоша қилишган. Бундай амфитеатр-стадионлардан қирқ минг томошабинни сиғдирадиганлари ҳам бўлган, аммо ҳозиргача сақланиб қолмаган.

Карин канали

КАРИН КАНАЛИ дунёдаги машҳур иншоотлардан бири ҳисобланади. Унинг яқинига келар экансиз, кишини ваҳима босади. У сунъий равишда яратилган дара бўлиб, асрий чуқурликдаги олти ярим километр узунликдаги канал Адриатика денгизи билан Эгей денгизини сув йўли билан боғлайди. Баланд кўприкдан пастда ҳаракатланаётган улкан кемалар «қўғирчоққа» ўхшаб кўриниши, кўзингиз тиниши ёки бошингиз айланиши ҳеч гап эмас. Шунинг учун бўлса керак, бу ерда грек полициячилари доимо сергак бўлиб турадилар, хавфсизлик техникаси, транспорт ҳаракати кучли равишда назорат қилиб турилади.

Қумтошлардан иборат бўлган тепалик шундай текис қирқиб тушилганки, бу инсон қўли билан яратилганига ақл бовар қилмайди. Ўн тўққизинчи аср охирларида қуриб битказилган ва ишга туширилган бу ажойиб ва мукаммал иншоот франциялик инженер Лесепса бошчилигида бунёд этилган. Лесепса Сувайш каналини қуришда ҳам раҳбарлик қилганлиги маълум.

Қ. АҲМЕРОВ,
профессор.

Сўраб ўрганган доно бўлур

Уста Ширин

Ҳурматли редакция! Шаҳримизнинг Киров районидаги кўчалардан бири Уста Ширин номи билан юритилади. У киши ким бўлган?

Дилфуза ОБИДОВА,
боғча тарбиячиси.

Санъатнинг ҳамма турлари қатори, ганчкорлик ҳам қадрланиб келинади. Мана шу ҳунарнинг моҳир билимдони Уста Ширин (Муродов) бутун умрини ганчкорликка бағишлади ва шуҳрат қозонди. Ўн тўрт ёшида ота-онасидан етим қолган Уста Ширин амакиси — Уста Ҳаёт қўлида ганчкорлик ҳунарини эгаллади. У 1938 йилларда Москвада Бутуниттифоқ қишлоқ хўжалик кўргазмасининг Ўзбекистон ва Туркманистон павильонларини, 40-йилларда Тошкент куранти, Муқимий театри, «Шарқ» клуби биноларини ганчкорлик нақшлари билан безади, кўплаб архитектура ёдгорликларини реставрация қилишда қатнашди. Уста Ширин Самарқанд, Тошкент ва Москва санъат мактабларида ёш авлодга ҳунари бўйича дарс берди. У Алишер Навоий номидаги Ўзбек Давлат академик Катта опера ва балет театрининг Бухоро залини безагани учун СССР Давлат мукофотини олишга, шунингдек Ленин ордени, Меҳнат Қизил Байроқ ордени ва бир неча медалларга сазовор бўлган.

Чучук сув манбаи

Дунё бўйича қайси давлат чучук сувга энг бой ҳисобланади, у қандай сарфланади?

Ботирхон НИЗОМОВ,
Орджоникидзе район, «Коммунист» колхози аъзоси.

Сув бойликлари мўл-кўллиги жиҳатидан СССР дунёда биринчи ўринда туради, лекин ҳар бир квадрат километр майдонни сув билан таъминлаш бўйича эса Ватанимиз еттинчи ўринда ҳисобланади. Бунинг сабаби бор. Биринчидан, Ватанимиздаги дарёларнинг 60—80 фоизи шимолга оқиб океанга қуйилади, иккинчидан, мавжуд сув манбалари нотекис тақсимланган бўлиб, улардан фойдаланиш унумли эмас. Шунингдек, бир киши учун бир кунда 300—400 литр чучук сув ишлатилса, саноатда бир тонна ҳисобида шакар ишлаб чиқариш учун 100 минг литр, пўлат —150 минг, капрон — 500 минг литр, озуқабоп ўсимлик етиштиришга эса 2 минг литр сув керак бўлади. Мана шу каби эҳтиёжларни, қишлоқ хўжалиги ва саноат ривожланишини ҳисобга олганда мамлакатимизда чучук сув энг муҳим ва ҳал қилиши лозим бўлган масала эканлиги аён бўлади.

Т. АШРАФХОНОВ
тайёрлаган.

Ўртада сарсон маҳалла

Шанба фельетони

Дунёнинг ишлари қизиқ-да, уйинг бўлса-ю, ўзингники бўлмаса. Бундан ёмони йўқ. «Ўз уйим — ўлан тўшагим» деб шунга айтсалар керак. Лекин мана қирқ йилдирки, «Брак—50» кўчасидаги олтмиш хонадон ўз уйига сиғмайди. Ўз уйида ижарага тургандек яшайди. «Бу ерлар бузилади» деб ҳовлининг қоқ ўртасига қоқилган темир қозиқлар қирқ йилдан бери «кўкаргани» йўқ. Ороми йўқ одамларнинг «Еридан айрилган етти йил йиғлар, элидан айрилган ўлгунча йиғлар» деганларидек, ота-боболари яшаб ўтган жойдан кетгилари йўқ. Чунки «Иш кучини елга берма, ерга бер, жамғармани селга берма, элга бер» деб, улар бу ерларни боғ-роғларга айлантиришди, туппа-тузук уй-жойлар қуришди, обод қилишди. Энди оғзи ошга етганда, бу ерда истиқомат қилаётган 400 кишининг қўлтиғидан тарвузи тушиб, васваса касалига мубтало бўлиб ўтирибди. «Ҳа, нима дейсан, уйларимиз бузилармиш, ўрнига «дом» қурилармиш...».

Буни эшитиб Эшмат ота тутоқиб кетди:

— Ҳов бола, чангал ҳам жойида гуриллайди,— дея архитекторнинг ёқасидан тутди. —Ҳеч ўйлаб иш қиласанларми? Газет-пазет ўқийсанларми? Шаҳар ижроқўмининг қарорини биласанларми? Қани, ҳой, Боқивой болам, ўша қарор чиққан газетни олиб кел-чи, бир манави мулла акангнинг саводини чиқариб қўяйлик...

Эшмат отанинг дўмбоққина невараси ҳам шай турган эканми, учқур отдек етиб келди.

— Мана, бува...

— Қани, ўқи-чи.

Боқивой газетани шариллатиб ўқиб кетди:

— Тошкент шаҳар Совети ижроия комитетининг «Тошкент шаҳрида якка тартибда уй-жойлар қурилишини ривожлантириш тўғрисида» ва «Якка тартибда қурилиш олиб борилаётган массивларда ўзбошимчалик билан бунёд этилган уй-жойлар, хўжалик ва маиший иморатлар ҳамда иншоотларни хусусий мулк сифатида рўйхатга олиш ҳақида»ги қароридан: архитектура-планлаштириш Бош бошқармаси зиммасига 1988 йил 1 июнга қадар якка тартибдаги қурилиш массивларида жойлашган, хусусий мулк сифатида рўйхатга олиниши лозим бўлган уйларни аниқлаш ва ижроия комитетга тақдим этиш вазифаси топширилди...

— Тўхта болам, қани сизлар шу ишни қилдиларингми? Йўқ. Ахир партия ва ҳукуматимиз 2000 йилгача ҳар бир оилани алоҳида уй-жой, квартира билан таъминлаш учун курашаётган бўлса-ю, сенлар тайёр уйларни, одамлар яшаб турган уйларни бузмоқчи бўлсаларинг. Бу қанақаси, шу ҳам инсофданми? Ёки Октябрь ижроқўмининг ортиқча уйлари кўпайиб кетибдими? Агар «дом» қурмоқчи бўлсаларинг, ана, шаҳарда озмунча ташландиқ жойлар, нокерак омборлар тўлиб-тошиб ётибди. Ўша ерга қурларинг. Лекин бизнинг уйларни қонунлаштириб, планлаштириб берларинг...

— Амаки, бувам тўғри айтяптилар. Тунов куни газетада ўқувдим. Ахир шаҳарда уй-жой олиш учун 60 мингдан ортиқ оила навбатда турган экан. Биз давлатдан уй сўрамаяпмиз. Ўзимиз қурган уйларни қонунлаштириб беришларингни илтимос қиляпмиз, холос.

Архитектор «Сен жим тур, зумраша» дегандек, унга кўз ойнаги ортидан бир ўқрайиб қўйди.

Боқивой ҳам анойи эмас экан. Ёв қарашдан жаҳли чиқиб, меъмор амакини яна чақиб олди:

— Сизларнинг қилаётган ишларингиз «Ҳайрон ман Шониёзнинг ишига, этик сотиб, пайтава олишига» деганга ўхшаб кетяпти. Манави хатларни ўқинг, аризаларимизни турли идоралар «футбол» қилишган. Жавоблари мантиққа тўғри келмайди. Мана кўринг.

Боқивой энсаси қотиб турган архитекторнинг олдига бир даста расмий хатларни ташлади.

Вакил улардан бирини истар-истамас кўтарди. Бурни устига тушиб турган кўзойнагини чап қўли билан кўтариб, ўнг қўлидаги хатни пичирлаб ўқий бошлади.

— Овозингизни баландлатиб ўқийверинг, ўғлим, биздан бошқа эшитадиган ҳеч кимса йўқ.

Меъмор бир томоқ қириб олгач, ўқий кетди:

«Октябрь» район, «Авангард» маҳалла, «Брак—50» кўчаси аҳолисига. Тошкент шаҳар архитектура-планлаштириш Бош бошқармаси шуни маълум қиладики, кўрсатилган райондаги қурилиш Тошкент шаҳрининг тасдиқланган Бош планига асосан амалга оширилади, у реконструкция зонасига киради. Янги қурилиш ҳақида бошқа қарор қабул қилинмаган».

Меъмор пешона терини рўмолчаси билан артгач, Эшмат отага «уқдингми» дегандек бир қараб қўйди-да, иккинчи хатга қўл чўзди.

— Ўқинг, ўқинг, — деди Эшмат ота ютиниб,— зора дардимизга малҳам топилса.

«...кўрсатилган адресда 50 дан ортиқ уй бўлиб, тегишли органларнинг рухсатисиз қурилган, Тошкент шаҳар Совети ижроия комитетининг 04.03.88 йил 142/6-номерли қарорига биноан «Брак—50» кўчасида жойлашган 1-уйдан тортиб 50-уй бузилиши керак бўлган зонада жойлашган. Чунки, бу ер автомобиль транспорти министрлиги учун уй-жой ва маданий-маиший объектлар қуриш учун ажратилган.

Уй-жойларни ҳисобга олиш ва тақсимлаш ҳамда шахсий уйларни назорат қилиш бошқармаси бошлиғи Я. Михайленко. Имзо. 06. 05. 1988 йил.

— Автомобиль транспорти министрлигига бошқа жой қуриб қолибдими, — тўнғиллади Эшмат ота. — Тайёр, туппа-тузук уйларимизни бузишса-я!.. Ундан кўра Эски шаҳардаги тўкилиб кетай деб турган жойларни буз...

Архитектор ҳам отанинг пичингидан кейин бир нарса демоқчи бўлди-ю, аммо фикридан қайтиб учинчи хатни ўқий бошлади.

«Тошкент шаҳар Совети ижроия комитети «Авангард» маҳалласи аҳолисининг шикоятини кўриб чиқди. Ҳақиқатан ҳам ижроқўмнинг 4.03.88 йил 142/6-номерли қарори билан уй-жой ва маданий-маиший объектлар қуриш учун ер ажратилган эди.

Аҳолининг «Яроқли уй-жойларни сақлаб қолиш тўғрисида»ги шикоятини ҳисобга олиб ва СССР Госстройининг 17.03.88 йил ЕР—896-номерли «Уй-жойларнинг асосли бузилишини назорат қилишни кучайтириш тўғрисида»ги хатига асосланиб, ижроқўм илгари қабул қилган қарорини бекор қилади.

Тошкент шаҳар Совети ижроия комитети раиси ўринбосари Р. Ҳ. Ҳикматуллоев».

— Ие, қизиқ-ку, — беихтиёр ажабланди архитектор. — Демак, уйларни бузиш тўхтатилиши керак экан-да.

— Биз ҳам ҳайронмиз, — деди Боқивой бўш келмай. — Энди бунисини ҳам ўқиб кўринг.

Вакил яна хатга кўз югуртирди.

«Қўшимча қурилиш тўғрисидаги аризангизни кўриб чиқдик. «Брак—50» кўчасида жойлашган уйлар бузилиш зонасида жойлашган. Шу сабабли айни пайтда сизларнинг илтимосингизни қондиришнинг иложи йўқ.

Октябрь район уй-жой ишлаб чиқариш бошқармаси бошлиғи И. Исломов».

Орага сукут тушди. Архитектор нима дейишга ҳайрон эди. Жимликни яна Боқивой тушмагур бузди:

— «Тошкент оқшоми» газетасининг «Мушоҳада» иловасида (1988 йил 10-сонида) шаҳар турар жойларни ҳисобга олиш, тақсимлаш ва шахсий уйлар назорати бошқармаси бошлиғининг ўринбосари А. Х. Юнусов газета мухбирига шундай интервью берган экан: «Шаҳар Совети ижроия комитети кўпсонли гражданларнинг талаб ва ва илтимосларини ҳисобга олиб, ана шу ўзбошимчалик билан қурилган уйларни уларнинг эгаларига рўйхатдан ўтказиб бериш тўғрисида шу йилнинг 5 апрелида махсус қарор қабул қилди. Шаҳар маъмуриятининг бу қарорини меҳнат аҳли зўр мамнуният билан қабул қилди».

Изоҳга ҳожат йўқ. Юқоридагилардан маълумки, «Брак—50» ҳам бундан мустасно эмас. Бас, шундай экан Октябрь район уй-жой ишлаб чиқариш бошқармаси **(бошлиғи И. Исломов)** нега шаҳар ижроқўмининг бу қарорини бажармайди? «Брак—50» қачонгача брак бўлади? «Етти ўлчаб бир кес»маган шаҳар архитектура-планлаштириш Бош бошқармаси **(бошлиғи Б. М. Усмонов)** қачонгача аҳолини сарсон қилади? Афтидан Октябрь район Совети ижроия комитети **(раиси Ҳ. М. Усмонова)** «Ёғоч кессанг, узун кес, кесса бўлур, темир кессанг, қисқа кес, чўзса бўлур» деб юрганга ўхшайди. Бироқ аҳолининг ҳақли талабини, ижроқўм қарорини, қонун-қоидани чўзиб бўлармикан?

Тўхтамурод ТОШЕВ.

ШАНБА ОҚШОМИДА — ШАНБА ОҚШОМИДА

Пушкинхонлик кунлари давом этмоқда

«Менинг фариштам...»

Ҳар бир даҳо адибнинг ўз дарди, ўз шодлиги, ўз дунёқараши бўлади. Бу изоҳ талаб этмайдиган ҳол. Айниқса, улар қариндош-уруғ, ёру дўстларга ёзилган мактубларда мужассамлашади.

Александр Сергеевич Пушкиннинг рафиқаси Наталья Николаевна Гончарова — Пушкинага ёзган мактублари шу жиҳатдан қараганда жуда қимматлидир. Мактублар Пушкиннинг ички кечинмаларинй кўрсатувчи кўзгу ҳамдир. Улар Пушкин «Капитан қизи» повести учун материаллар тўплаб, Россия бўйлаб саёҳатда юрганида ёзилган.

Қуйида буюк адибнинг айрим мактубларини диққатингизга ҳавола этамиз. Улар «Жизнь Пушкина» («Пушкиннинг ҳаёти») китобидан таржима қилинди.

⊙ Кеча сенинг именинанг эди, бугун туғилган кунинг. Сени ва ўзимни табриклайман, менинг фариштам. Кеча сенинг соғлиғингга Киреевскийникида Шевирев ва Соболевский билан ичдим, бугун Суденокникида ичаман. Эртадан кейин йўлга чиқаман — коляскам бундан аввалроқ тайёр бўлмайди. Кеча уйга тун оққанда келиб, столим устида Булгаковнинг карточкасига кўзим тушди, гўзалларнинг отаси мени зиёфатга чақирибди. Зиёфатбоп тоза кўйлагим йўқлиги ва мўйлабим қиртишланмаганлиги учун — уни йўл бўйи ўз ҳолига қўйдим — мен бормадим. Кўраяпсанми Москвага келиш мумкину, кўнгил очиш мумкин эмас. Сирасини айтганда Москва зерикарли, Москва бўм-бўш, Москва қашшоқ... Погодинларникида бўлдим. Айтишларича у мислсиз бир гўзалга уйланган эмиш. Мен уни кўрганим йўқ. Сенга батафсил таърифлаб, маълумот беролмайман. Нашчокинни уззу-кун кўрганим йўқ. Чаадаев семириб, ўнгланиб, соғайиб кетган. Николай Раевский ҳам шу ерда. У ҳам, унинг укаси ҳам ўлмаган — қандайдир Раевский деган бригадир ўлибди. Вяземскийга айтиб қўй: унинг адаши Пётр Долгорукий вафот этибди. Қандайдир меросга эга бўлибди, ҳатто инглиз клубига келтиролмабди, бу ердагилар шунга жуда ачинишяпти. Мен клубда бўлганим йўқ. Ё ҳайдалганман, ёки билетимни янгилашни унутганман. 300 сўм жарима тўлашим керакка ўхшайди. Инглиз клубини бўлса 200 сўмга сотишга тайёрман. Эски танишларим Орлов, Бобринский ва бошқалар ҳам шу ерда. Лекин эски танишларим жонимга тегди. Ҳеч қайсисини кўрмаяпман. Муҳим янгилик: сен туғилган кунда Ростопчин томонида яксон қилинган французча лавҳалар яна Темирчилар кўпригида пайдо бўлди. Одатим бўйича китоб дўконларида сандирақлаб юрдим, лекин ҳеч нарса топа олмадим. Йўлда ўқийман, деб олган китобларим уриниб, ғижимланиб кетибди. Бундан ниҳоятда дарғазаб бўлдим. Машкага маслаҳатим шуки, инжиқлик қилмасин, энагаси билан жанжаллашмасин, дўппослайман. Сени ўпиб қоламан. Холангга таъзим қиламан, Машка ва Сашкага худо ёр бўлсин.

27 август, 1833 йил. Москвадан Петербургга юборилган.

⊙ Менинг фариштам, салом, мен бешинчидан бери Қозондаман ва шунча кун ичида сенга бир оғиз сўз ёзишга вақт тополмадим. Ҳозир Симбирскка кетаяпман, ўша ерда сендан хат олиш умидим бор. Бу ерда қаҳрамонимнинг замондошлари кексалар билан валақлашдим; шаҳар атрофини кезиб чиқдим. Жанг бўлган жойларни кўрдим. Одамлардан сўрадим, ёзиб олдим ва жуда кўнглим тўлди: бу ерларга бекорга келмабман. Об-ҳаво жуда ажойиб, кўз тегмаса бўлди. Ёмғир ёққунча кўришим керак бўлган жойларни айланиб, сентябрнинг охирида қишлоққа қайтсам дейман. Соғмисан? Барча саломатми? Йўлда мен мушукчага ўхшаб эмаклаб юрган бир яшар қизчани кўрдим. Иккита тиши бор экан. Машкага айтиб қўй. Баратинский шу ерда. Мана у хонамга кириб келаяпти. Симбирсккача хайр, Қозон ҳақида сенга бафуржа айтиб бераман, ҳозир ўрни эмас. Ўпиб қоламан.

8 сентябрь, 1833 йил. Қозондан Петербургга юборилган.

⊙ Мен тезда йўлга чиқаман. Лекин Москвада иш билан бир оз муддат бўламан. Хотин, хотинжон! Мен катта йўлда юраман, гунг саҳро қўйнида уч ойлаб яшайман, ўзим ёқтирмайдиган Москвада тўхтайман. Биласанми, нима учун? Сен учун жонгинам! Сенинг тинч бўлишинг ва соғ бўлиб юришинг учун. Сенинг ёшинг ва гўзаллигинг шуни тақозо қилади. Мени ҳам эҳтиёт қилгин. Эркакларнинг ҳаётидаги ажралмас тўполонларига сен оилавий ташвишларни, рашк ва ҳоказо-ҳоказоларни қўшма...

6 ноябрь, 1833 йил. Болдинодан Петербургга юборилган.

Алла ПУГАЧЕВА:

Оқшомхонлар учун учрашув

«Театр—«юлдузлар» мактаби»

Алла Пугачёва ва унинг қўшиқ театри концертлари Тошкентда муваффақиятли ўтди. «Ёшлар — ёшларга» эстрада программасини тинглаш ва томоша қилиш учун тўрт оқшом давомида ўн минглаб кишилар республика «Пахтакор» стадионига келдилар. Бу катта томошани 130 мингга яқин киши кўрди.

Гастролнинг сўнгги кунида РСФСР халқ артисти, қўшиқ театрининг бадиий раҳбари Алла Пугачёвадан бир неча саволларимизга жавоб беришини илтимос қилдик.

— Алла Борисовна, Сиз Тошкентда авваллари ҳам бир неча марта концерт бергансиз. Томошабинлар билан учрашувлар ҳақидаги таассуротларингиз қандай?

— Мен ҳар доим тошкентликлар ҳузурида жон-жон деб концерт бераман. Ҳар гал стадионга чиққанимда томошабинларнинг самимийлигини ҳис қилиб турдим. Мен бу ерда машҳур бўлибгина қолмай, севимли хонанда эканлигимни ҳам сезиб турардим. Бу эса мен учун жуда муҳимдир. Бу ерда, ўзбеклар диёрида ўзимни худди уйда юргандек ҳис қиламан. Менга янги, ижодий куч бағишлаётган тошкентлик томошабинлардан миннатдорман.

— Сиз биринчи совет қўшиқ театрига асос солгансиз. Театр ижодий ҳамдўстлик асосида ташкил топганми ёки амалий қўшиқ фирмасини ташкил этадими?

— Театрнинг номини концертларимизга келган кишиларнинг ўзлари ўйлаб топишган. Қўшиқ театри гарчи бундан анча илгари вужудга келган бўлсада, расман ўтган йилнинг 1 июлидан бери ишлаб келмоқда. «Ҳузурингизга келдим ва сўзлаяпман», «Хонанда монологлари» каби концерт программалари театрлашган қўшиқ томошаси соҳасидаги дастлабки уринишлар бўлган эди. Театримиз вақти келиб, ўзига хос «юлдузлар» мактаби бўлиб қолиши керак. Театр хусусан иқтидорли, қобилиятли ёш артистларга ёрдам беришга даъват этилган. Келажакда бу артистлар мустақил равишда концертлар беришлари ҳам мумкин. Дарвоқе, Игорь Николаев, Владимир Кузьмин худди шундай йўлдан боришмоқда. Уларнинг концертларига жуда кўп томошабинлар тўпланмоқда.

Афсуски, ҳозирча театримизнинг ўз биноси йўқ. Аммо, Москвадаги Колхоз майдонида ана шундай бино қуриш ҳақида қарор бор. Концертлардан тушган барча маблағлар бино қурилишига ва ускуналарга сарфланади. Чунки қўшиқ театри ўзига хос мураккаб комплекс бўлиб, унга телевизион, видео ва овоз ёзувчи студиялар, турли музикали йўналишлар: рок-концертлар, эстрада-цирк томошалари ва варьетега мўлжалланган концерт зали киради. Мен бадиий раҳбар сифатида ёш истеъдодларни излаш ва уларни қамол топтиришни ўзимнинг асосий вазифам деб ҳисоблайман. Бунинг учун эса ҳам вақт, ҳам маблағ керак.

— Сизни совет эстрадасининг «Энг ёрқин юлдузи» деб аташади. Сиз мамлакатимизда ҳам, чет элларда ҳам жуда машҳурсиз. Ана шу нарса ҳаётингизда халақит бермайдими?

— Менга шон-шуҳрат халақит бермайди. Тўғри, бундай машҳурликнинг ўзига хос салбий жиҳатлари ҳам бор. Қувончни ҳам, барча оғирликларни ҳам янада ҳис қилиш учун сиз ҳам шуҳрат қозонинг. Масалан, машҳур журналист бўлинг. Фақат шон-шуҳрат, энг аввало, жуда катта масъулият эканлигини огоҳлантириб қўймоқчи эдим.

—Сиз ижод қилаётган жанр усталаридан — ўтган ва замонавий ижрочилардан қайси бирларини алоҳида тилга олишни хоҳлардингиз?

— Биласизми, мен, айтиш мумкинки, Элтон Жон ва Тина Тернер, Дайана Росс ва Бетти Мидлер музикасида тарбия топиб, ўсиб улғайдим. Ижрочиликда эса Майкл Жэксон, Питер Габриэл, Стинг ва Арета Франклин менга жуда ёқади. Булар жуда олий даражадаги ҳақиқий ижрочилардир.

— Қайси композиторлар билан кўпроқ ижодий ҳамдўстликда бўлгансиз? Уларнинг қайси бирини кўпроқ эслаб қолгансиз?

— Мен билан ишлаган композиторлар унчалик кўп эмас. Шу сабабли, эҳтимол уларнинг ҳар бири ҳаётимдаги муайян даврни ташкил этади. Улар орасида мен кўпгина қўшиқларини ижро этган ва кино учун ёзиб олган Александр Зацепин бор. Микаэл Таривердиевнинг «Қирол кийик» фильмига, сўнгра эса «Тақдир ўйини» телефильмига ёзган қўшиқлари ўз ижодий йўлимни топиб олишимда муайян қадам бўлди, деб ҳисоблайман.

Раймон Паулс — менинг қўшиқчилик таржимаи ҳолимда бутун бир босқич ҳисобланади. Лекин у бутунлай бошқа йўналишдаги композитор бўлиб, музикага ўзгача, ўзига хос муносабатни ўргатди. Умуман ўз қўшиқчилик ижодимни муайян ёшим билан боғлайман.

— Сўнгги, анъанавий саволни берсам: ижодий режаларингиз қандай?

— Ҳозир «зангори экран»ларда кам кўринаяпман, радиода қўшиқлар ёзмаяпман. Йиллар ўтган сайин атрофдагиларга ҳам, ўзимга ҳам кўпроқ танқидий назар билан қараяпман. Қўшиқ дил торларимни чертмас экан, уни миллионлар ҳукмига ҳавола қилишга ботина олмайман.

Менинг режаларим тобора кўпроқ театр билан бевосита боғланиб кетмоқда. Лекин, бу, гарчи театр сабабли концерт фаолиятимни қисқартиришга тўғри келса ҳам қўшиқ айтмайман, деган маънони билдирмайди... Олдимизда яна гастроллар турибди... Фрунзега, мамлакатимизнинг бошқа шаҳарларига сафар қиламиз.

Хонанда билан Ф. МАДИНИ суҳбатлашди.

(ЎзТАГ).

Юртимиз неъматлари

Қизиллиги лаълдек, лаззати эса болдек

Ҳурматли редакция! Қулупнай ва тутнинг хосиятлари ҳақида мақола беришингизни илтимос қиламиз.

З. ПАРПИЕВ, М. КОМИЛОВ, ишчилар.

Ҳозир қулупнай, нақ даканг хўроз тожидек ял-ял билан пушталарни безаган палла. Бу неъмат нафақат хушрўйлиги билан, балки шифобахшлиги билан қадимдан халқ табобати амалиётида қўлланиб келинади. Уни бедармонлик, камқонлик, паришонхотирлик давоси сифатида қадрлашлари билан бирга, хафақонга эм бўлувчи беозор омил сифатида тавсия этадилар. Манбаларда ёритилишича, беғубор қулупнай азиятли ниқриз хасталигига фойдали ҳисобланади. Қулупнайнинг яна сариқ касаллигида фойдаси борлиги ҳақида маълумотлар бор, мажруҳлик нусхасини берувчи мичалга ёрдам беради, бавосил азиятига малҳамлик қилади. Қулупнай кучсиз пешоб ҳайдаш хусусиятига эга бўлиб, аъзоларда мавжуд бўлган қумлардан халос бўлишда кўмак беради.

Покиза қилиб ювилган қулупнай меваларини сут ҳамда шакар билан аралаштириб болаларга берилса, мурғаклар организмини мустаҳкамлаш билан бирга, юқумли касалликларга нисбатан бардошлигини оширади.

Биз саломатлик ёмбиси деб мадҳ этаётган қулупнай фақат маданий ўғитларсиз табиий ҳолда етиштирилган бўлиши лозим.

Шарбатли «марварид»

Балх тути, оқ тутнинг минг бир хосиятини достон қилиш мумкин. Халқ табобати амалиётида балх тути кишига дармон бағишловчи, қон тозаловчи, иситма хуружига раддиялик қилувчи беозор манба сифатида тавсия этилади. Тиббиёт илмининг бобокалони Абу Али ибн Сино тут меваси ҳамда мева шираси билан оғиз бўшлиғини, томоқ яллиғланишини, қараш тортишини, шишларни, ичбурмани даволаган, енгил пешоб ҳайдаш хусусиятидан тадбиркорона фойдаланган.

Тут шинниси инсон аъзоларини мустаҳкамлаши, турли хавфли хасталикларга нисбатан бардошли қилиши, шунингдек, маълум даражада тўйимли манба сифатида фойдаланиши аксарият кишиларга аён. Афсуски, тадбиркор халқимиз томонидан тайёрланадиган бундай фойдали озуқалар камайиб бораяпти. Агар тут шинниси билан сариғ ёғ дурдаси аралаштирилиб, айни қишнинг аёзли кунларида оз-оздан истеъмол қилинса тут марҳаматидан фойдаланган киши шамоллашдан холи бўлади. Айрим маълумотларга қараганда балх тути меваси юрак ишининг сустлигида дармонбахш таъсир кўрсатади.

Шубҳасиз, оқшомхонларни тутнинг бунчалик хосиятларининг боиси нимада эканлиги қизиқтиради. Тут мевалари таркибида талайгина витаминлар, ноёб микроэлементлар, органик кислоталар, қанд моддаси, гликозидлар, аминокислоталар ва бошқа фойдали моддалар жо бўлганлигини эслатиб ўтиш жоиздир.

Илёс ҚОСИМХЎЖАЕВ, олий даражали доришунос.

«Ойгул» клуби

⊙ Ранго-ранг товланиб турган анвойи гулларни ким ҳам севмайди дейсиз! Чиндан ҳам гул ҳаётимизнинг кўрки ва безагидир. Шу боис гулчилик бизнинг ота касбимиз бўлиб қолган.

Тошкентда яқинда ўз фаолиятини бошлаган клуб эса анвойи гулларни маданийлаштириш билан бевосита шуғулланади. Ўзбекистон ССР турар жой ва коммунал хўжалиги министрлиги ташаббуси билан ташкил этилган бу клубга «Ойгул» деб ном берилди.

У ўз фаолиятини Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Ботаника боғи билан яқин ҳамкорликда олиб бормоқда. Ушбу боғнинг агрономи С. Стамбуляк эса «Ойгул» клубига раислик қилмоқда. Клуб иш планида кўпгина тадбирларни амалга ошириш кўзда тутилган. Гулчиларнинг Бутуниттифоқ ва республика кўргазмаларига актив қатнашиш билан бирга клуб йирик маданият ва санъат даргоҳлари фойеларини гул билан безашга ёрдам беради. Келгусида эса у республикамиз шаҳарларини гулларга буркашдек хайрли ишга киришади.

Клуб яқинда дастлабки йирик тадбирларидан бирини амалга оширади. «Ойгул»нинг Ўзбекистон ССР Халқ хўжалиги ютуқлари кўргазмасида ташкил этган гуллар кўргазмаси кўпчилик эътиборини ўзига тортди.

А. АЛИЕВ.

Хандалар

— Дўстим, оламда нима гап?

— Оламда ҳеч гап йўқ, жимжит. Чунки хотиним бир ҳафта бурун ойисиникига кетган.

⊙

— Туни билан уйқунгизда алаҳсираб, аллақандай бир аёлнинг исмини айтиб чақирдингиз. Хўш, ўша аёл ким, ҳозир айтасиз.

— Ўпкангни бос, хотин. Ахир бу туш-ку. Агар ўнгимда чақирганимда ҳам, сен бор уйга унча-мунча аёл зоти киролмайди.

⊙

— Нечта тугма оласиз? — сўради сотувчи қиз харидордан.

— Эллик-олтмишта беравеdon.

Бу гапни эшитиб, навбатда турган харидор деди:

— Ҳа, шўринг қурғур-а. У ҳам автобусда ишга қатнар экан-да.

⊙

— Мана бу хотинингиз ёзган шикоятда айтилишича, уйга ярим кечада келармишсиз, шу ростми? — сўради милиционер.

— Рост. Агар эрта келсам, у пиширган овқатни ейишга мажбур бўламан-да.

⊙

— Учар тарелкаларга ишонасизми?

— Ҳа, ишонаман.

— Ўзи бирор марта учар тарелкани кўрганмисиз?

— Хотиним билан ажралишмасимдан олдин ҳар куни кўрганман.

Тўпловчи Икром ҚОБИЛОВ.

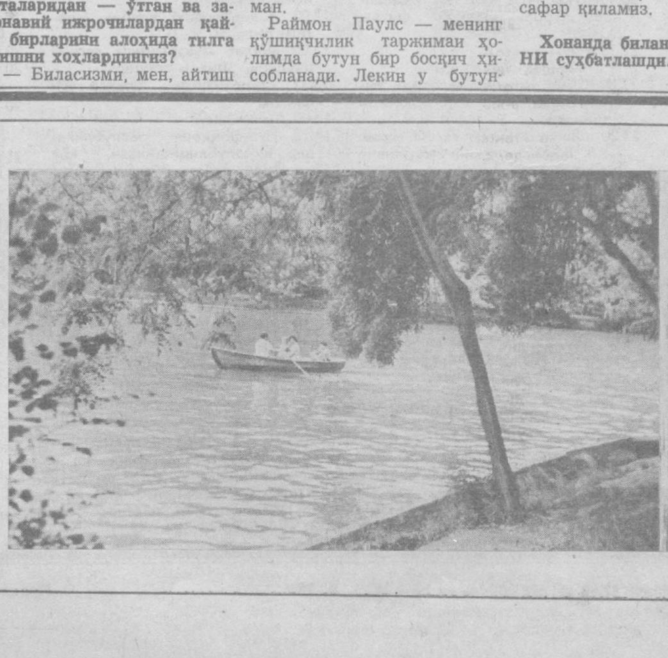

Истироҳат боғидаги зилол кўл сувига қуёш олтин танга сочгандек ярақлаб мавжланади, кўм-кўк дов-дарахтларда қушлар наво билан сайрайди, бу сўлим масканда дам олган кишининг дили яйрайди. Кўлнинг сокин сувида қайиқда сайр этиш, салқин гулзор-хиёбонларда ширин хаёлларга чўмиш дилга завқ, асабларга ором беради. Шаҳримиздаги «Ғалаба» боғи шунинг учун ҳам шанба ва дам олиш кунлари меҳнаткашлар билан гавжум бўлаяпти.

Х. Мирзакаримов фотоси.

Мамлакатлар, одамлар, одатлар

ДАХЛСИЗЛИК «МАЙДОНЧАСИ»

Эдинбургнинг Холируд аббатлигида туристларга хавфсизлик ороли деб аталмиш ерни албатта кўрсатишади. У маҳаллий черков олдидаги оддийгина йўлкадан иборат бўлиб, шу ерда жиноятчилар ғазабланган оломон таъқибидан, қарздорлар эса ўзларининг судхўрларидан нажот топишлари мумкин бўлган. Суд маҳкамалари ишни ўз ижроларига олгунга қадар, шу ерда уларга ҳеч ким яқинлашолмас, қамоққа ололмас эди.

КЎЗИ ОЖИЗЛАР УЧУН ЙЎЛКЎРСАТКИЧ

Венецияда жаҳонда биринчи бўлиб кўзи ожиз саёҳатчилар учун мўлжалланган йўлкўрсаткич нашр этилди. Китобчада қавариқ усулда чизилган расмлар, Брайль ҳарфлари билан ёзилган текстлар бор. Европанинг тўрт тилида чоп этилган йўлкўрсаткич шаҳарнинг машҳур ёдгорликлари ҳақида ҳикоя қилади. Китобчада музейларга ва ёдгорликларга қайси транспорт билан бориш мумкинлиги ҳақида маълумотлар ҳам берилган.

«АВТОМОБИЛЛАР ВА ОДАМЛАР»

Франция пойтахтидаги «Радио уйи» кўргазмалар комплекси залларида намойиш этилаётган экспозиция ана шундай номланади. Кўргазмага келаси аср бошларида шаҳар кўчаларида пайдо бўлиши мумкин бўлган автомобилларнинг моделлари қўйилган.

СУРАТДА: кўргазмага ташриф буюрганлар икки ўринли митти автомобилнинг тажриба намунаси билан танишмоқдалар. Машинанинг корпуси пластикдан тайёрланган, цилиндрининг иш ҳажми 617 куб сантиметрга тенг, соатига 90 километр тезлик билан ҳаракат қила олади. Машинанинг ташқи кўриниши илмий-фантастик фильмлардаги ўзга планеталикларнинг космик кемасини эслатади.

АП—ТАСС телефотоси.

ШЕЪР БИЛАН ЁЗИЛГАН ОБ-ҲАВО МАЪЛУМОТЛАРИ

Сарасота шаҳрида (АҚШнинг Флорида штати) истиқомат қилувчи журналист Билл Койланд мана йигирма йилдан бери маҳаллий газетада «Об-ҳаво маълумотлари» рубрикасини олиб боради. Бу бир қарашда ниҳоятда зерикарли машғулотдек туюлади. Аммо Койланд учун бу ўзига хос узлуксиз ижодга айланиб қолган. Сабаби, кундалик об-ҳаво маълумотларини у шеърий усулда баён этади.

ОБЪЕКТИВДА — МАЛАЙЗИЯ

СУРАТДА: ҳайвонот боғида томоша кўрсатиляпти.

ТАСС фотохроникаси.

РЕКОРДГА ЎРНАТИЛГАН ЁДГОРЛИК

Мўғулистондаги Онон дарёсининг бурилиш ерида Чингизхоннинг буйруғи билан тикланган қадимги тош устун қад кўтариб турибди. Унга ўйилган ёзув ана шу устуннинг мусобақалар чоғида камон ўқини етти юз метрдан зиёд масофага отган мўғул қўшинларининг моҳир камончиси шарафига ўрнатилганлигидан далолат беради.

ЭЗГУЛИКНИНГ КЕЧИ ЙЎҚ

Лондонда пенсионерлар учун мўлжалланган университет очилди. Ёшлигида у ёки бу сабаб бўлиб, тўлиқ маълумот ололмаганлар шу ерда ўқишлари мумкин. Худди шундай илм даргоҳи Францияда ҳам бор. Шу нарса диққатга сазоворки, ўқишга кирмоқчи бўлганлар жиддий имтиҳондан ўтишади. Германия Федератив Республикасининг Франкфурт-на-Майне шаҳрида эса «Қариялар университети» деб номланган лекциялар курси ўқилади.

САБЗАВОТЛАР «ОРКЕСТРИ»

Токионинг концерт залларидан бирида одатдан ташқари уч кишилик эстрада-симфоник ансамбли концерт бериб туради. Созандалар музика асарларини... сабзавотлардан ясалган ва пуфлаб чалинадиган чолғу асбобларида ижро этадилар. Ансамбль қатнашчилари сабзи, қовоқ, қалампир ва шолғомнинг ичини ўйиб, уларни яхшилаб қуритишган. Ижрочиларнинг тасдиқлашига қараганда, сабзавотлардан ясалган «чолғу асбоблари» ростмана гобой, флейта, карнай ва найлардан асло қолишмайди.

ҒАРОЙИБ ИХТИРО

АҚШ. Калифорниялик корхона эгаларидан бири ўйлаб топган ва ичида чанқовбосди ичимлик сақланадиган ушбу суратда тасвирланган бош кийимини ғирт бемаънилик деб ҳисоблаш мумкин эди. Буни қарангки, у лўкиллаб

югуриш мухлисларига маъқул бўлиб қолибди. Бундай бош кийимда чанқовни босиш учун тўхтаб ўтиришга ҳожат қолмайди, йўл-йўлакай хоҳлаган ичимлигингизни ичиб югуравերасиз. Айтишларига қараганда, ҳозир бундай бош кийимларнинг бозори чаққон эмиш.

ТАСС фотохроникаси.

БОШ КИЙИМЛАР КОЛЛЕКЦИЯСИ

Спортнинг бейсбол тури мусобақаларида ўйинчиларнинг соябонли махсус бош кийими кийишларини кўпчилик яхши билади. Газеталар Калифорнияда истиқомат қилувчи 47 ёшли америкалик ана шундай бош кийимларнинг жаҳондаги энг катта коллекциясига эга эканлигини хабар қилганларидан сўнг у бутун Америка Қўшма Штатларига маълум ва машҳур бўлиб кетди. У турли-туман фасондаги 3750 та бейсболчилар бош кийимини тўплашга муваффақ бўлган экан. Газетада берилган эълон ўз вазифасини ўтади. Энди коллекционер ўз коллекцияси учун жаҳоннинг турли мамлакатларидан ҳар куни ўнлаб янги бош кийимларни олиб турибди.

САЁҲАТЧИЛАР УЧУН

Сўнгги ўн йилликлардаги барча об-ҳаво рекордларини ортда қолдириб, бу йилги баҳорнинг одатдан ташқари иссиқ ва қуёшли келганлиги Чехословакияда саёҳатлар мавсумининг эрта бошланишига сабаб бўлди. Биринчи бўлиб буни Прага аҳолиси ҳис этди. Ҳозирнинг ўзидаёқ республика пойтахтига ҳар куни 60 мингга қадар хорижий меҳмонлар келиб турибди. Прага транспорт бошқармаси тайёрлаган янгилик айнан улар учун мўлжалланган. Саёҳатчилар учун мўлжалланган, транспортнинг барча турларида ўтадиган янги йўл билетлари савдога чиқарилди. Улар икки кундан бир ҳафтагача хизмат қилади ва нархи ҳам шунга яраша—15 крондан 40 кронгача туради. Янгиликнинг афзаллиги яққол сезилиб турибди, сабаби, Прагада бир йўналишдаги транспортда юриш ҳақи бир крон, яъни 10 тийин туради.

ҚАЛАМПИРЛИ ШЛЯПАЛАР

Маълумки, Шарқ мамлакатлари билан алоқалар яхши йўлга қўйилмаган ўрта асрларда зираворлар Европада ниҳоятда катта бойлик ҳисобланарди. Қизиғи шундаки, аслзода оилаларга мансуб аёллар ўша вақтда ўз шляпалари ва либосларини бутун қалампир билан безатишган.

НИНА ВА ИПСИЗ

Маълум даражада самарали ишланма — винтли тугма Женевада ўтган бу йилги ихтиролар ярмаркасида махсус совринга сазовор бўлди. Пластикдан ясалган ана шу тугма кийимга биз ўрганиб қолганимиздек ип билан маҳкамланмайди, учи ўткир резбали таглик туфайли у матога бураб киритилади. Костюмнинг астарли томонидан тугманинг ана шу таглигига митти шайба бураб қўйилади, ўткир учи эса осонгина кесиб ташланади.

Вақти-вақти билан ҳатто филлар ҳам ораста бўлишни яхши кўришади (АҚШнинг Бостон шаҳрида цирк томошаси олдидан вазни етти тонналик «артист»нинг тирноқларига пардоз бериляпти).

ТАСС фотохроникаси.

Муҳаррир Э. М. ЭРНАЗАРОВ.

12 июндан—18 июнгача Телепрограммалар

Душанба, 12

ТЕЛЕТОМОШАБИНЛАР ДИҚҚАТИГА!
Профилактика муносабати билан душанба, 12 июнь куни МТ I кўрсатувлари соат 7.00 дан 14.55 гача ЎзТВ канали орқали намойиш этилади.

● ЎзТВ

15.00 «Кишилар, воқеалар, давр». Кинопрограмма.
16.00 «Ёввойи асал». Бадиий фильм («Мосфильм»).
17.30 «Абитуриент-89». Она тили ва адабиёт.
18.00 Янгиликлар.
18.15 «Гефест ёрдамчилари». Мультфильм.
18.25 Болалар учун. «Бойчечак». Тошкент шаҳар Собир Раҳимов районидаги 188-болалар боғчаси тарбияланувчиларининг чиқиши.
18.55 «Ёшлик» студияси кўрсатади. «Садоқатли ёшлар».
19.25 «Сиз қонунни биласизми?» «Кооперативларга солиқ солиш: рағбатлантириш ёки уларни ривожлантиришдан тўхтатиб қўйиш». (рус.).
20.00 «Ахборот» (рус.).
20.20 «Ёзувчи ва замон». «Евгений Онегин» романининг ўзбекча таржимаси ҳақида.
21.00 Ўзбекистон ССР Давлат телерадиоси Д. Зокиров номли халқ чолғулари оркестри концерти.
21.30 Москва. «Время».
22.05 Москва. «Қайта қуриш прожектори».
22.15 «Ахборот».
22.35 Ш. Бошбеков. «Эшик қоққан ким ўзи?». Телевизион видеоспектакль премьераси.
00.05 Кўрсатувлар программаси.

●

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ УЧУН ПРОГРАММА

19.30 «Узундан-узоқ иш». Бадиий фильм («Ленфильм»).
21.00 «Бу сирли олам...» (такрор.).

ФРУНЗЕ КЎРСАТАДИ:

21.30 Москва. «Время».
22.05 Москва. «Қайта қуриш прожектори».
22.15 «Ем-хашак жамғариш — барчанинг иши».
22.25 Чет эл фильмлари экрани. «Галакс». Бадиий фильм (Руминия, рус.).

● МТ I

7.00 «120 минут».
9.05 Кичик концерт.
9.20 Т. Уильямс. «Татуировка қилинган атиргул». М. Горький номли СССР Москва Бадиий академик театрининг фильм-спектакли.
11.25 Футбол шарҳи.
11.55 «Саёзликдаги сув париси». Тўрт серияли телевизион бадиий фильм. 1-серия («Таллиннфильм»). Премьера.
13.10 «Лабиринтдан қандай чиқиш мумкин?». Соловецк монастири архитектура ёдгорликларини таъмирлаш зарурлиги ҳақида ҳужжатли фильм премьераси («ЛСДФ»).
13.40 «Қувноқ стартлар».
14.25 «Фиеста Филиппина» ансамблининг чиқиши (Филиппин).

* * *

16.05 «Студиямизда Ирина Беркович».
16.25 «Шу куннинг хроникаси». Киножурнал.
16.35 «Объектив».
17.05 Мультфильмлар: «Ғилдиракли эртак», «Ғилдиракли эртак ўз йўлида давом этади», «Эртакдаги эртак».
17.50 «Каратаи». Саранскдан кўрсатилади.
18.15 «Автопортрет». Биз ва экономика.
19.00 «Нафосатдан — саховатга». Кёльн хори СССРда.
19.45 Футбол шарҳи.
20.15 «Саёзликдаги сув париси». Тўрт серияли телевизион бадиий фильм. 1-серия.
21.30 «Время».
22.05 «Қайта қуриш прожектори».
22.15 «Братислава лираси» эстрада қўшиқлари халқаро конкурси.
23.35 «Дунё воқеалари».
23.50 Теннис. Франциянинг очиқ чемпионати. Финал. Франциядан кўрсатилади.

● МТ II

9.00 Эрталабки гимнастика.
9.15 «Куликово майдони». Илмий-оммабоп фильм.
9.45 «Қалбга яқин қўшиқлар».
10.15 Итальян тили.
10.45 «Келажакдан келган меҳмон». Болалар учун беш серияли телевизион бадиий фильм. 1-серия (М. Горький номли киностудия).
11.50 «Спорт майдони». Телевизион ҳужжатли фильмлар: «Еттинчиси энг яхши», «Энг навқирони».
12.20 Сизни республика «Россия» рус халқ ансамбли П. И. Чайковский номли концерт залига таклиф этади. Солист — Л. Зикина.
13.20 Мультфильмлар.
13.40 Бутунроссия конкурсининг лауреати В. Круглов чалади (домра).
14.00 Янгиликлар.

* * *

17.25 «Бу дунёни ҳаяжонлантирмоқда».
17.40 МТ фондидан. «Имтиҳон олдидан». Телевизион бадиий фильм (А. Довженко номли киностудия).
18.45 «Спорт ориентири». Телевидение совринни учун ХХ оммавий мусобақалар.
19.00 «Совет Иттифоқига хизмат қиламан!».
20.00 Янгиликлар.
20.10 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!
20.25 РСФСР шаҳарлари телестудиялари. «Бир бахтли кун». Хабаровск телевидениесининг программаси.
21.00 Самбо кураши. СССР чемпионати. Олмаотадан кўрсатилади.
21.30 «Время».
22.05 «Қайта қуриш прожектори».
22.15 МТ фондидан. «Имтиҳон олдидан». Телевизион бадиий фильм (А. Довженко номли киностудия).
23.20 Енгил атлетика. Ака-ука Знаменскийлар хотираси учун халқаро мусобақалар. Волгограддан кўрсатилади.
23.50 Янгиликлар.

Сешанба, 13

● ЎзТВ

15.30 Болалар учун фильм. «Артек» табассумлари».
16.00 Ш. Бошбеков. «Эшик қоққан ким ўзи?». Телевизион видеоспектакль (такрор.).
17.30 «Абитуриент-89». Математика.
18.00 Янгиликлар.
18.15 Мультфильм.
18.20 Регби бўйича СССР чемпионати. Олий лига. «Звезда» (Тошкент) — «Элмовали» (Тбилиси). Ёзиб олинган.
19.00 «Унутилмас сатрлар». Машраб.
20.00 «Ахборот» (рус.).
20.20 «Ўзбекистон». Телевизион киножурнал.
20.40 Бухоро область театри солистларининг концерти.
21.20 «Тошкент метрополитени». Кинолавҳа.
21.30 Москва. «Время».
22.05 «Ахборот».
22.25 СССР халқ депутатлари билан учрашувлар. Бевосита мулоқот. 1-кўрсатув.
23.25 «Дипломли қаллоб». Бадиий фильм (А. Довженко номли киностудия).
00.30 Кўрсатувлар программаси.

●

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ УЧУН ПРОГРАММА

19.35 «Тошкент» студияси кўрсатади. «Яхши дам — меҳнатга ҳамдам». Тошкент область Ўрта Чирчиқ районини социал-маиший ривожлантириш ҳақида.
20.20 Пойтахтимиз меҳмонлари. А. С. Пушкин номли Ашхобод рус драма театри (рус.).

ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ:

21.30 Москва. «Время».
22.05 Киноэкран янгиликлари.
22.55 Фильм-концерт.

● МТ I

7.00 «120 минут».
9.05 «Менга Брамсни чалиб беришади...». СССР халқ артисти А. Поповнинг ижодий портрети.
10.25 «Мўъжизасиз мўъжизалар».
11.25 «Бу бўлган... бўлганди...».
11.40 «Саёзликдаги сув париси». Тўрт серияли телевизион бадиий фильм. 1 ва 2-сериялар.
14.05 Бизнинг мерос. «Пушкин ва унинг даври».

* * *

16.05 Маданият ва техника саройи «Сибирь» ашула ва рақс ансамблининг концерти (Усть-Илимск шаҳри).
16.35 Мамлакат телевидение студиялари ҳужжатли фильмлари премьераси: «Банк» (Пермь), «Медитация» (Свердловск).
17.05 А. Корсаков чалади (скрипка).
17.25 «Экран» ижодий уюшмасининг мультфильмлари: «Ажинанинг саргузаштлари», «Кузька учун уй», «Наташа учун эртак».
18.10 «Хор плюс биз».
18.45 «Кирилл ва Мефодий ҳақида сўз». Ҳужжатли фильм премьераси («ЛСДФ»).
19.15 «Дунё воқеалари».
19.30 Ҳаракат хавфсизлиги учун.
20.00 «Элегия». Катталар учун мультфильм.
20.10 Шеърият лаҳзалари.
20.15 «Саёзликдаги сув париси». Тўрт серияли телевизион бадиий фильм. 2-серия.
21.30 «Время».
22.05 «Шайтоннинг ғилдираги». Музикали-информацион программа.
22.15 Актуал объектив. «Рақобатчи соядан чиқди». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси (Киров шаҳри).
23.50 «Дунё воқеалари».

● МТ II

9.00 Эрталабки гимнастика.
9.15 «Галактика болалари». Илмий-оммабоп фильм.
10.20 Француз тили. 1-йил шуғулланаётганлар учун.
10.50 «Келажакдан келган меҳмон». Болалар учун беш серияли телевизион бадиий фильм. 2-серия.
11.55 Француз тили. 2-йил шуғулланаётганлар учун.
12.25 «Тоғлар қўшиғи». Махачқалъадан кўрсатилади.
12.55 Мультфильм.
13.15 Ритмик гимнастика.
13.45 «Рассом устахонасида». С. Алимов.
14.00 Янгиликлар.

* * *

17.30 Янгиликлар.
17.40 «Ёндирилган кўприклар». Телевизион бадиий фильм. 1-серия (ГФР ва Австрия телевидениелари). Премьера.
19.20 «Экранда Сибирь». Киножурнал.
19.30 Ритмик гимнастика.
20.00 Янгиликлар.
20.10 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!
20.25 В. Готовцева куйлайди.
20.45 «...16 ёшгача ва ундан катталар» программасига илова.
21.30 «Время».
22.05 «Ёндирилган кўприклар». Телевизион бадиий фильм. 1 ва 2-сериялар (ГФР ва Австрия телевидениелари). Премьера.
23.45 «Тонгги почта». Музикали программа.
00.15 Янгиликлар.

Чоршанба, 14

● ЎзТВ

15.00 «Советлар мамлакатининг кишилари». Кинопрограмма.
16.00 «Узундан-узоқ иш». Бадиий фильм.
17.30 «Абитуриент-89». Физика.
18.00 Янгиликлар.
18.15 Қўғирчоқ фильмлар.
18.40 Ўсмирлар учун. «Камалак».
19.25 «Санъат олами». Ўзбекистоннинг ёш дизайнерлари (рус.).
20.00 «Ахборот» (рус.).
20.20 «Убай Орифов. Ҳаёти саҳифалари». Машҳур совет физик олими, ЎзССР ФА академиги У. Орифов ҳақида телеочерк (рус.).
20.50 Р. Жуманиёзов куйлайди.
21.30 Москва. «Время».
22.05 Москва. «Қайта қуриш прожектори».
22.15 «Ахборот».
22.35 «Мусиқа ва ҳаёт».
23.35 Ҳужжатли телефильм.
00.05 Кўрсатувлар программаси.

●

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ УЧУН ПРОГРАММА

19.30 «Кичкинтой боланинг катта ташвишлари». Бадиий фильм (А. Довженко номли киностудия).
20.35 «Воқеа ана шундай». Телефильм.
21.05 «Тошкент» студияси кўрсатади. «Пульс». Информацион кўрсатув.
21.15 «Ўзбекистон». Тележурнал.

ФРУНЗЕ КЎРСАТАДИ:

21.30 Москва. «Время».
22.05 Москва. «Қайта қуриш прожектори».
22.15 «Суғоришга эътибор».
22.25 «Айил кечтери». Кант районидаги «Завети Ильича» колхози.
23.15 Талабларингизга биноан. «Айниқса Америка билан». Ҳужжатли фильм (рус.).

● МТ I

7.00 «120 минут».
9.05 Мультфильмлар.
9.35 Актуал объектив. «Рақобатчи соядан чиқди». Телевизион ҳужжатли фильм.
10.10 «Оламга саёҳат». Альманах.
11.10 «Камалак» халқ ижодиёти телепрограммаларининг VIII Халқаро фестивали.
11.45 «Саёзликдаги сув париси». Тўрт серияли телевизион бадиий фильм. 2 ва 3-сериялар.
14.15 Концерт.
14.30 Останкино концерт студиясида кинорежиссёр Р. Биков билан учрашув.
16.05 «Музикали хазина». Э. Григ ва Я. Сибелиус асарлари.
17.00 «Директор». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси (Ереван).
17.20 «Экран» ижодий уюшмасининг мультфильмлари: «Шалпангқулоқ», «Шалпангқулоқ ва унинг дўстлари», «Ғоз қандай қилиб тулки овлади».
18.00 «Қўшиққа бахшида умр». Туркманистон ССР халқ артисти М. Фараджева.
18.25 «Севимли Ватаним менинг». Фотоконкурс.
18.30 «Тараққиёт. Ахборот. Реклама».
19.15 «Дунё воқеалари».
19.30 «Бу кишини ҳайратда қолдирувчи Юккер». ГФРлик авангардист рассом ижоди ҳақида.
20.00 Катталар учун мультфильмлар: «Калейдоскоп—71», «Иван Иванович бетоб».
20.15 «Саёзликдаги сув париси». Тўрт серияли телевизион бадиий фильм. 3-серия.
21.30 «Время».
22.05 «Қайта қуриш прожектори».
22.15 «Босқичлар».
23.45 «Дунё воқеалари».

● МТ II

17.00 Янгиликлар.
17.10 «Ёндирилган кўприклар». Телевизион бадиий фильм. 2-серия. Премьера.
19.00 РСФСР шаҳарлари телестудиялари. «Тайга синдроми». Тюмень телевидение студиясининг программаси.
20.00 Янгиликлар.
20.10 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!
20.25 «Подмосковье қўшиқлари». «Метрострой» Маданият саройи рус қўшиқлари хори куйлайди.
20.55 «Парижда рус мавсумлари».
21.30 «Время».
22.05 «Қайта қуриш прожектори».
22.15 «Ёндирилган кўприклар». Телевизион бадиий фильм. 2-серия. Премьера.
00.05 Янгиликлар.
00.15 Баскетбол. Европа чемпионати. Хотин-қизлар. СССР — ЧССР терма командалари. Болгариядан кўрсатилади.

Пайшанба, 15

● ЎзТВ

15.00 «Даурия». Бадиий фильм («Ленфильм»). 1-серия.
16.25 Телефильм.
17.00 «Қувноқ камалак». Болалар учун фильм-концерт.
17.30 «Абитуриент-89». Химия.
18.00 Янгиликлар.
18.15 «Ёшлик» студияси кўрсатади. «Бурч».
18.45 «Билмасвой Қуёшли шаҳарда». Мультфильм.
19.00 «Иқтисодий шарҳ». Республиканинг ташқи иқтисодий алоқаларини ривожлантириш ҳақида (рус.).
19.30 «Комсомол прожектори».
19.50 «Ўзбекистон жилолари». Кинолавҳа.
20.00 «Ахборот» (рус.).
20.20 «Пилла — бойлигимиз».
20.50 «Истеъдод». А. Мансуров.
21.30 Москва. «Время».
22.05 «Ахборот».
22.25 Ретро. Экранда — «Ўзбекфильм» киностудиясининг фильмлари. «Генерал Раҳимов».
00.10 Кўрсатувлар программаси.

●

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ УЧУН ПРОГРАММА

19.30 «Чўлдаги икковлон». Бадиий фильм («Мосфильм»).
20.50 Реклама.
21.00 «Тошкент» студияси кўрсатади. «Кескин танқид остида». Ўзбекистон телевидениесининг Тошкент шаҳар халқ контроли комитети ҳамда республика санитария-эпидемиология станцияси билан қўшма рейди (рус.).

ФРУНЗЕ КЎРСАТАДИ:

21.30 Москва. «Время».
22.05 «Мен сени эслайман». Бадиий фильм (рус.).

● МТ I

7.00 «120 минут».
9.05 Мультфильмлар: «Проделкин мактабда», «Ҳаммаси чаққонига», «Эчкича ерни қандай ушлаб тургани ҳақида».
9.35 «Босқичлар». Бадиий-публицистик программа.
11.05 Татар фольклор куйларидан концерт. Қозондан кўрсатилади.
11.30 «Саёзликдаги сув париси». Тўрт серияли телевизион бадиий фильм. 3 ва 4-сериялар.
13.50 «Владимир шудгор қилди, Ярослав экди». Телевизион ҳужжатли фильм.

* * *

16.05 «Миорица». Фильм-концерт премьераси (Кишинёв).
16.35 Мамлакат телевидение студиялари ҳужжатли фильмлари премьераси: «Кяхта» (Иркутск), «Шаҳар эса Волга тепасида турибди» (Волгоград).
17.30 «Экран» ижодий уюшмасининг мультфильмлари: «Филга совға», «Хазина».
18.00 Н. Власенко чалади (фортепьяно).
18.30 «...16 ёшгача ва ундан катталар».
19.15 «Дунё воқеалари».
19.30 «Ҳокимият — Советларга». Ёлғиз кексалик муаммоларини ҳал этишда маҳаллий Советларнинг роли ҳақида.
20.00 1989 йил қўшиқлари.
20.20 «Саёзликдаги сув париси». Тўрт серияли телевизион бадиий фильм. 4-серия.
21.30 «Время».
22.05 Кинорежиссёр А. Сокуров фильмлари. «Қора кунлар». Бадиий фильм. 1 ва 2-сериялар («Ленфильм»).
00.20 «Дунё воқеалари».

● МТ II

9.00 Эрталабки гимнастика.
9.15 «Қандай бой бўлиш мумкин». Илмий-оммабоп фильм.
9.45 СССР Давлат телерадиоси академик рус халқ хорининг концерти.
10.30 Испан тили. 1-йил шуғулланаётганлар учун.
11.00 «Келажакдан келган меҳмон». Болалар учун беш серияли телевизион бадиий фильм. 4-серия.
12.00 Испан тили. 2-йил шуғулланаётганлар учун.
12.30 «Тўртовлоннинг суҳбати». Фильм-концерт.
13.15 Мультфильмлар: «Масленкинолик бузоқча», «Поп ва унинг хизматкори Балда ҳақида эртак».
13.49 «Е икки — Е 4». Телевизион ҳужжатли фильм.
14.00 Янгиликлар.

* * *

17.25 Янгиликлар.
17.35 «Калимерас — салом алайкум». Азовбўйидаги грекларнинг биринчи фольклор байрами ҳақида. Донецкдан кўрсатилади.
18.10 «Тезюрар Мук». Мультфильм.
18.25 Мари АССР Давлат телерадиоси. Мари телевидениесининг программаси. «Истиқболсиз» қишлоқларни қайтадан тиклаш муаммолари ҳақида.
19.20 Баскетбол. Европа чемпионати. Хотин-қизлар. СССР — Италия терма командалари. Болгариядан кўрсатилади.
20.00 Янгиликлар.
20.10 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!
20.25 «Қишлоқ хўжалиги».
20.45 «Жанко Дражан куйлайди ва мулоҳаза юритади». Таниқли югослав эстрада ижрочисининг ижоди ҳақида.
21.30 «Время».
22.05 «Қишки премьера». Ҳужжатли фильм.
22.55 Янгиликлар.

Жума, 16

● ЎзТВ

15.00 «Даурия». Бадиий фильм. 2-серия.
16.25 Болалар учун фильм. «Писмиқ».
17.15 «Аннаев йигитлари». Телефильм.
17.30 «Абитуриент-89». Биология.
18.00 Янгиликлар.
18.15 «Инсон боладикдан бошланади». Хоразм областидан кўрсатилади.
18.50 «Ёшлик» студияси кўрсатади. «Комбинат ёшларининг бир куни».
19.20 «Перя паҳлавон ҳақида қисса». Мультфильм.
19.30 Қримтатар куйларидан концерт.
20.00 «Ахборот» (рус.).
20.20 КПСС Марказий Комитетининг Пленуми олдидан. Иттифоқдош республикалар суверен ҳуқуқларини янада кенгайтирилиши.
20.50 «Гулруҳ» фольклор-этнографик ансамблининг концерти.
21.30 Москва. «Время».
22.05 Москва. «Қайта қуриш прожектори».
22.15 «Ахборот».
22.35 СССР халқ депутатлари билан учрашувлар. Бевосита мулоқот. 2-кўрсатув.
23.35 «Мен онамнинг қўлларини эслайман». Ҳужжатли фильм («Ўзбектелефильм»).
00.15 Кўрсатувлар программаси.

●

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ УЧУН ПРОГРАММА

19.30 «Тошкент» студияси кўрсатади. «Бизнинг манфаатларимизга мос». Тошкент шаҳар экологияси муаммолари (рус.).
20.00 «Кичик ҳикоялар». Бадиий фильм («Тожикфильм»).
21.05 «Тошкент» студияси кўрсатади. «Пульс». Информацион кўрсатув (рус.).
21.15 «Дастлаб сўз бўлган». Телефильм.

ФРУНЗЕ КЎРСАТАДИ:

21.30 Москва. «Время».
22.05 Москва. «Қайта қуриш прожектори».
22.15 «Ем-хашак жамғариш — барчанинг иши» (рус.).
22.25 «Хўжайин». Бадиий фильм (рус.).

● МТ I

7.00 «120 минут».
9.05 Футбол. СССР чемпионати. 14-тур ўйинларининг обзори.
10.35 Йил фасллари. Июнь.
11.35 «Қўшиқлар — кўприклар». Москва — Дуйсбург (ГФР) музикали телекўприги.
13.05 «Саёзликдаги сув париси». Тўрт серияли телевизион бадиий фильм. 4-серия.
14.15 «Жанко Дражан куйлайди ва мулоҳаза юритади». Таниқли югослав эстрада ижрочисининг ижоди ҳақида.

* * *

16.05 Болалар учун фильм. «Сахат ёзи» («Туркманфильм»).
17.10 «Ерни яшнатувчилар». Ҳужжатли фильм.
17.30 Б. Николаев куйлайди.
18.05 Мультфильмлар: «Алешанинг эртаклари», «13-ажина», «Жонгинам».
18.30 «Фан: назария, тажриба, практика».
19.15 «Дунё воқеалари».
19.30 Катталар учун мультфильм премьераси. «Нима қилса одам бўлади» (Свердловск киностудияси).
19.50 Балет артистларининг Москвадаги VI халқаро конкурси кундалиги. Биринчи тур якунлари.
20.20 Буюк рус мутафаккири Н. Ф. Федоров ҳақида телевизион ҳужжатли фильм премьераси. 1-серия («Экран»).
21.30 «Время».
22.05 «Қайта қуриш прожектори».
22.15 Буюк рус мутафаккири Н. Ф. Федоров ҳақида телевизион ҳужжатли фильм премьераси. 2-серия.
23.05 «Бу бўлган... бўлганди».
23.25 «Нигоҳ».

● МТ II

9.00 Эрталабки гимнастика.
9.15 «Славян ёзувлари ҳақида қисса». Илмий-оммабоп фильм.
9.45 «Закарпатье жилолари». Ужгороддан кўрсатилади.
10.20 Инглиз тили. 1-йил шуғулланаётганлар учун.
10.50 «Келажакдан келган меҳмон». Болалар учун беш серияли телевизион бадиий фильм. 5-серия.
11.55 Инглиз тили. 2-йил шуғулланаётганлар учун.
12.25 Концерт (халқ ижодиёти).
13.05 Мультфильм.
13.20 «Сиз билганингизда эди...». Ҳужжатли фильм.
13.30 Ритмик гимнастика.
14.00 Янгиликлар.

* * *

17.35 Янгиликлар.
17.50 Иттифоқдош республикалар студияларининг фильмлари. «Шанирак». Телевизион бадиий фильм («Қозоқфильм»). Премьера.
19.00 «Майдон». Спорт программаси. 1-қисм.
20.00 Янгиликлар.
20.10 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!
20.25 «Майдон». Спорт программаси. 2-қисм.
21.10 «Фронтдош дугоналар». Москва область Ожерелье шаҳрида яшовчи аёллар ансамбли ҳақида концерт-очерк.
21.30 «Время».
22.05 «Қайта қуриш прожектори».
22.15 Иттифоқдош республикалар студияларининг фильмлари. «Шанирак». Телевизион бадиий фильм («Қозоқфильм»). Премьера.
23.25 Янгиликлар.
23.35 Футбол. СССР чемпионати. 14-тур ўйинларининг обзори.

Шанба, 17

● ЎзТВ

9.00 «Ассалому алайкум». Информацион музикали программа.

*

10.00 «Шанба экрани». Кинопрограмма.
11.00 «ДОСААФ — мардлик майдони» (рус.).
11.30 «Ёшлик» студияси кўрсатади. «Ғалаба баҳори» (такрор.).
13.00 «Рассом ва китоб» (рус.).
13.40 «Инсон ва замин». Қишлоқ хўжалик меҳнаткашлари учун программа.
14.40 «Объективда — қайта қуриш». Ангрен керамика комбинатида хўжалик ҳисоби шароитларида социал масалаларни ҳал этиш тажрибаси ҳақида (рус.).
15.25 «Буни ҳамма билиши ва уддалаши керак».

* * *

18.00 Кўрсатувлар программаси.
18.05 Болалар учун фильм. «Маэстро».
18.15 Ўсмирлар учун. «Тенгдошлар».
19.00 «Оламга саёҳат». Кинокўрсатув.
20.00 «Ахборот» (рус.).
20.20 «Ўзбек тилини ўрганамиз».
20.50 «Умрбоқий қўшиқлар». Музикали программа.
21.30 Москва. «Время».
22.05 «Ахборот».
22.25 ЎзССР халқ артисти Х. Лутфуллаев куйлайди.
23.25 «Тошкент» студияси кўрсатади. «3-студия». Ёшлар учун кечки программа.
00.05 Кўрсатувлар программаси.

●

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ УЧУН ПРОГРАММА

ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ:

18.00 Кўрсатувлар программаси.
18.05 «Лабиринт». Ўсмирлар ва шафқат муаммолари.
18.45 «Кимсан, чавандоз?». Бадиий фильм.
20.00 Информацион программа.
20.30 Нобель мукофоти лауреатлари. Михаил Шолохов.
21.30 Москва. «Время».
22.05 «Кохи баланд». Адабий-музикали программа.

● МТ I

7.00 «120 минут».
9.05 «Сиз яратган боғ».
9.35 РСФСРда хизмат кўрсатган артист М. Рожков (балалайка) ҳамда республика Давлат «Россия» рус халқ ансамбли чалади.
10.00 «Музика». Мультфильм.
10.05 «Инсон. Ер. Коинот».
11.05 «Калгарини эслаб...». Ҳужжатли фильм премьераси («ЦСДФ»).
11.35 «Позиция». Виктор Маманов.
11.55 Исландиянинг миллий байрамига. Кинопрограмма.
12.25 «Навбат сизга, артист». Любовь ва Виктор Анисимовлар.
12.45 «Топилмалар бюроси». Мультфильм.
13.20 «Дунё воқеалари».
13.35 Иттифоқдош республикалар киносанъати. «Беларусьфильм» ўз қиёфасини излаяпти.
14.40 «Социализм мамлакатларида».
15.10 Режиссёр Т. Океев фильмлари. «Оловга таъзим эт». Бадиий фильм («Қирғизфильм»).
16.35 «Ҳайвонот оламида».
17.35 «Қариялар». Ҳужжатли фильм.
17.50 «Оперетта, оперетта». «Худди эски кинодагидек».
18.50 «Васваса». Мультфильм премьераси.
19.10 «Планета». Халқаро программа.
20.10 Оила экрани. «Марҳамат қилинг ёки бегоналарга кириш ман қилинади». Бадиий фильм («Мосфильм»).
21.30 «Время».
22.05 1989 йил қўшиқлари.
23.15 «Спорт ҳамма учун».
23.30 Жаҳон гўзаллик конкурси. «Лас-Вегас-89».

● МТ II

8.30 Эрталабки гимнастика.
8.45 «Қишлоқ янгиликлари» (такрор.).
9.45 Янгиликлар.
10.00 «Октябрский» Маданият саройи ҳаваскорлик камер оркестри ижро этади. Запорожьедан кўрсатилади.
10.30 «Тараққиёт. Ахборот. Реклама».
11.15 «Ўз соясидан ҳам тез». Бадиий фильм, субтитр билан (М. Горький номли киностудия).
12.45 Шимолий Осетия АССР Давлат телерадиоси. «Ижод уфқлари» (Оржоникидзе шаҳри).
13.15 «Могиканларнинг сўнгиси». Мультфильм.
14.00 Янгиликлар.
14.10 Миллий баскетбол ассоциацияси профессионаллари ўртасида баскетбол бўйича АҚШ чемпионати.
15.10 «Балхаш. Кўл тақдири». Телевизион ҳужжатли фильм премьераси (Олмаота). «Она замин ташвишида» туркумидан.
16.00 Янгиликлар.
16.10 «Телевизион музикали абонемент». Грузия ССР Давлат камер оркестри чалади.
16.55 Болалар учун фильм. «Лочин ўлкасида». Телевизион бадиий фильм. 1 ва 2-сериялар (Исландия).
18.35 «Сиз бунга қодирсиз», Инсоннинг резервлари ва имкониятлари ҳақида. А. Чумак ва унинг мижозлари билан учрашув.
19.05 «...16 ёшгача ва ундан катталар».
19.50 «Нечуй». Ҳужжатли фильм премьераси. Украин ёзувчиси И. С. Нечуй-Левицкийнинг ҳаёти ва ижоди ҳақида (Украина кинохроника студияси).
20.00 Янгиликлар.
20.10 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!
20.25 Ҳужжатли фильм премьераси.
20.45 «Пи» белгиси билан». 1-қисм.
21.30 «Время».
22.05 «Пи» белгиси билан». 2 ва 3-қисмлар.
00.35 Янгиликлар.
00.45 Сузиш. СССР чемпионати. Кишинёвдан кўрсатилади.

Якшанба, 18

● ЎзТВ

9.00 «Ассалому алайкум». Информацион-музикали программа.

*

10.00 «Оила даврасида». Кинопрограмма.
10.30 «Биргаликда куйлаймиз». К. Абдуллаев, Ғ. Комилов. «Арғимчоқ».
10.55 «Тошкент» студияси кўрсатади. «Ҳамшаҳарлар». Тошкент ва тошкентликлар ҳақида телекўрсатув.
12.10 Мактаб ўқувчилари учун. «Қувноқ стартлар». Сизни «Спортландия» чорлайди.
13.35 «Касаба союз ҳаёти» (рус.).
14.20 Спорт программаси: 1. «Саломат бўлинг!». 2. Енгил атлетика бўйича СССР кубоги (рус.).
15.20 «Дўстлик» программаси. «Кинoредакция таништиради...»
16.10 «Илғор тажриба мактаби». Тошкент область Калинин районидаги «Рассвет» совхози чорвадорларининг иш тажрибаси ҳақида.
16.40 «Техника ижодиёти мактаби» (рус.).
17.20 Реклама.

* * *

17.40 Кўрсатувлар программаси.
17.45 Мультфильм.
17.55 Болалар учун. «Санъат ғунчалари». Самарқанд область Булунғур райони «Ёдгор» фольклор ансамбли ижро этади.
18.30 «Шу куннинг долзарб мавзуси». Ўрта Осиё қишлоқ хўжалиги экономикаси илмий-тадқиқот институтининг директори, ВАСХНИЛ академиги С. Н. Усмонов билан суҳбат.
19.10 «Сиҳат-саломатлик». Медицина ходимлари кунига бағишланган кўрсатув.
20.00 «Ахборот» (рус.).
20.20 Катталар учун мультфильм.
20.30 «Ижодий учрашувлар». Адабиётшунос О. Шарафиддинов билан учрашув.
21.30 Москва. «Время».
22.05 «Ахборот».
22.25 Дам олиш-музикали программаси.
23.05 «Одам-амфибия». Бадиий фильм («Ленфильм»).
00.35 Кўрсатувлар программаси.

●

ТОШКЕНТ ШАҲРИ ВА ТОШКЕНТ ОБЛАСТИ УЧУН ПРОГРАММА ДУШАНБЕ КЎРСАТАДИ

● МТ I

8.35 Ритмик гимнастика.
9.05 «Ёнут боласи». Мультфильм.
9.15 «Спортлото» тиражи.
9.30 «Эрта саҳарлаб». Болалар учун дам олиш-ўқув кўрсатуви.
10.30 «Совет Иттифоқига хизмат қиламан!».
11.30 «Тонгги почта». Музикали кўрсатув.
12.00 «Саёҳатчилар клуби».
13.00 Болалар информацион-публицистик программаси.
14.30 «Музикали киоск».
15.00 «Здоровье».
16.00 УССР Давлат хизмат кўрсатган бандурачилар капелласининг концерти.
16.55 «Камалак» халқ ижодиёти телепрограммаларининг VIII Халқаро фестивали. «Залипье» фольклор географик картаси (ПХР).
17.30 «Қишлоқ янгиликлари».
18.30 «Халқаро панорама».
19.15 Якшанба кинозали. «Содда аждаҳо». Мультфильм; «Нон-стоп». Ҳужжатли фильм.
20.00 «Ишончли қўл — индеецлар дўсти». Бадиий фильм (ЮСФР — ГФР).
21.30 «Время».
22.05 «Салом, доктор!».
22.20 СССР Давлат телерадиосининг Катта симфоник оркестри Японияда.
23.20 «Яшил чироқ». Л. Ю. Брик — В. В. Маяковский ижодининг тарғиботчиси.

● МТ II

8.30 Зарядкага сафланинг!
8.45 «Акс садо». Ҳафта репортажи.
9.05 «Шанирак». Телевизион бадиий фильм.
10.15 Медицина ходимлари кунига. «Ҳамширалар». Телевизион ҳужжатли фильм.
11.05 Латвия ССР Давлат телерадиоси. Рига телевидение студиясининг программаси.
11.40 «Югуравер, ирмоқча». Мультфильм.
12.00 «Саёҳатчилар клуби» (субтитр билан).
13.00 «Балет мавзуларига вариациялар». Фильм-концерт.
13.35 Телевизион ҳужжатли фильм.
14.00 Янгиликлар.
14.10 Иттифоқдош республикалар кинопублицистикаси. «Бу тушуниш қийин бўлган Галимзянов» (Қозон кинохроника студияси).
14.35 «Лекциядан сўнг». Р. Медведевнинг комсомол мактаби тингловчилари билан учрашуви.
15.15 «Фидойи шахслар». «Ким айбдор?».
16.00 Янгиликлар.
16.10 Мамлакат театрлари намойиш этади. В. Черних, М. Захаров, «Тажриба ўтказяпмиз». А. В. Луначарский номли Севастополь рус драма театрининг фильм-спектакли.
18.40 «Мен севган ариялар». Е. Образцованинг вокал кечаси.
20.00 Янгиликлар.
20.10 Тунингиз хайрли бўлсин, кичкинтойлар!
20.25 Баскетбол. Европа чемпионати. Хотин-қизлар. Ярим финал. Болгариядан кўрсатилади.
21.05 Катталар учун мультфильм.
21.15 Ёшлик куйлайди ва рақсга тушади.
21.30 «Время».
22.05 «Салом, доктор!».
22.20 Иллюзион. «Сепсиз қиз». Бадиий фильм («Рот-фронт» киностудияси, 1936 й.).
00.05 Эркин кураш. СССР чемпионати. Махачқалъадан кўрсатилади.
00.35 Янгиликлар.
00.45 Сузиш. СССР чемпионати.

ТОШКЕНТ оқшоми
Ўзбек ва рус тилларида мустақил равишда нашр этилади.

«Тошкент оқшоми»
(«Вечерний Ташкент») — орган Ташкентского горкома Компартии Узбекистана и городского Совета народных депутатов.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Тошкент шаҳри.

РЕДАКЦИЯ АДРЕСИ: 700083, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

Телефонлар: қабулхона—32-53-76; бўлимлар: партия турмуши ва совет қурилиши—32-57-84; экономика ва шаҳар хўжалиги—32-54-19; ижтимоий масала — 32-53-10; хатлар ва оммавий ишлар — 33-29-70; жамоатчилик редакцияси — 33-99-42, 32-53-66, 32-54-15; «Ташкентская неделя» рекламалар иловаси — 32-56-84; эълонлар — 33-81-42.

Якшанбадан ташқари, ҳар куни чиқади.

Р—09743.

Ички саҳифаларга 19.00 да қўл қўйилган. (График бўйича 17.00 да қўл қўйилиши лозим). Б. 3001. Индекс 64690. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10